

YU ISSN 0350-1906
UDK 808.61./.62-087

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
XXXVII
РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

*др Павле Ивић, др Асим Пецо, др Митар Пешикан
др Слободан Реметић и др Драго Ћупић*

Главни уредник
ПАВЛЕ ИВИЋ

БЕОГРАД
1991

Гордана Драгин

РАТАРСКА И ПОВРТАРСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА ШАЈКАШКЕ

РАТАРСКА И ПОВРТАРСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА ШАЈКАШКЕ ¹

I УВОД

На југу Бачке, између Дунава, Тисе и Великог канала налази се Шајкашка. У састав Шајкашке данас, на површини од 877,4 км², улази 14 села: Тител, Лок, Вилово, Гардиновци, Ковил, Бџдисава, Каћ, Шајкаш, Ђурђево, Жабаљ, Госпођинци, Чуруг и Надаљ.

Шајкашку или Српску милицију, Војну крајину или Границу образовала је Аустрија 1701. године. Почетком XVI века помињу се *шајке* као врста ратног речног брода, а назив *шајкаши*, за одреде граничара који су се борили на шајкама, раширио се тек после Мохачке битке (1526. године)².

У студији *Говор Госпођинаца у светлости бачких говора као целине*,³ Иван Поповић говори о шајкашкој групи говора која се одликује свим карактеристикама говора Војводине: има најновију акцентуацију, зна за неколико архаичних падежних облика у плуралу именица и заменица, поред замене *ѣ* са *е*, у неким случајевима јавља се и замена *са* и (нпр. *сикира*, *гњздо* и сл.), живо је преношење акцента на проклитику итд.

Тематски одређено дијалекатско прикупљање лексике један је од начина де се преко тематских образују потпуни речници једног говора, тј. да се дати говор лексички што потпуније обради.

Шајкашка је до недавно била искључиво ратарски крај. И данас, иако

¹ Овај прилог је незнатно измењен магистарски рад, одбрањен 14. X 1987. године на Филолошком факултету у Београду пред комисијом коју су сачињавали др Радоје Смиљић, др Милорад Дешић и др Славко Вукомановић.

Пријатна ми је дужност да изразим најтоплију захвалност проф. др Драгољубу Петровићу за помоћ при одабирању теме као и за свесрдну подршку и за корисне сугестије за време рада на теми.

Посебну захвалност дугујем академику Павлу Илићу за драгоцене савете и читање рада пре одобравања за штампу.

² Др С. Гавриловић, др Н. Гаћеша и др Ч. Попов, *Шајкашка, Историја I*, Нови Сад, Матица српска – Војвођански музеј, 1975.

³ И. Поповић, *Говор Госпођинаца у светлости бачких говора као целине*, САНУ, посебна издања, Београд, 1968.

је миграција село — град многе несудојене ратарске заувек одвојила од земље, земљорадња је примарна привредна делатност овог дела Бачке.

Првобитна замисао била је да се обраде само термини везани за ратарске културе, али с обзиром на сличан начин обраде земљишта и култура као и на заједничке алатке које се том приликом користе у раду је заступљена и повртарска лексика.

Два најважнија разлога због којих је направљен овај тематски избор јесу: 1) чињеница да је земљорадња била прва и основна делатност још Старих Словена, што значи да ратарска (и повртарска) терминологија припада старом лексичком слоју чији се инвентар добрим делом сачувао и до данас и 2) недостатак лингвистичке литературе о овој тематској области.⁴

Релативно брз развој агротехнике, нови производни односи и процеси у пољопривреди, условили су и нов систем номенклатуре пред којим се повлаче стари називи везани за земљорадњу и последњи је час да се забележе термини у вези са традиционалним начином обраде земље, неговањем, убирањем, прерадом ратарских култура и сл.

Пошто се ради о отвореном лексичком систему на самом почетку рада издвојио се проблем одређивања тематских оквира, тј. проблем како ограничити корпус. Избор је ишао у правцу компромиса који се тада чинио најоправданијим. Другим речима, у рад су инкорпориране добрим делом и специјалне терминологије у вези са прерадом плода ратарских култура⁵, најамним односима, мерама за земљиште и сл, а изостао је новији лексички слој везан за машинску обраду земље, нове хибридне сорте, употребу хербицида итд.

Задаци овог рада су следећи: 1. да што исцрпније прикупити лексичку грађу, 2. да лексичко—семантички и арсеално анализира дате лексеме, 3. да да преглед творбених типова сакупљених лексема и 4. да изради речник.

Пробна испитивања на терену показала су да нема значајније лексичке диференцијације у селима Шајкашке, па је грађа прикупљена из следећих пунктова: Жабља, Чуруга, Госпођинаца, Мошорина, Каћа, Титела, Ковиља и Надаља. Приликом избора пунктова вођено је рачуна о националном саставу становништва, бројчаном односу староседелаца и досељеника и о географском положају села. У неколико села Шајкашке великим бројем заступљено је становништво мађарске и русинске националности или живаљ досељен из Босне после другог светског рата. За

⁴ Познати су ми само следећи радови: М. Букумирић, *Из ратарске терминологије Горанског поља (код Пећи)*, Прилози проучавању језика, Нови Сад, 1983; Ж. Бошњакović, *Из ратарске терминологије Срема*, ПЧЕСА IV, Ченеј — Нови Сад, 1988. и Г. Драгин, *Из ратарске терминологије Шајкашке*, ПЧЕСА IV, Ченеј — Нови Сад, 1988.

⁵ О овоме као и о смењивању објеката, справљања за круњење, млевање и мерење ратарских култура в. Г. Вуковић, *Терминологија куће и пољопривреде у Војводини*, Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике, Нови Сад, 1988.

пунктове одабрана су само она села која су претежно српска и са највећим бројем староседелачког становништва. Од три суседна села, ако је било могуће, репрезентована су два несуседна и села која су на граници са Банатом, Сремом и осталим делом Бачке.

Целокупна лексичка грађа снимљена је на магнетофонске траке и као контекст дата у речнику скоро уз сваку одредницу. Материјал је прикупљан и путем интервјуа на основу врло прецизног упитника са око 670 питања и десетинама фотографија и скица.

За информаторе сам бирала старије особе (углавном мушког пола) чији су преци рођени у селу у којем они данас живе. То су, углавном, људи који су се бавили или се још баве обрадом земље, који нису много путовали, ни изучили школу. У саком селу узимала сам податке бар од два информатора.

Лексичко-семантички приказ корпуса представља анализу 43 семантичка поља. Анализа се углавном заснива на Толстојевој теорији "семантичких микропоља" (Н. И. Толстой, *Из опытов типологического исследования славянского словарного состава*, I-II, Вопросы языкознания, 1963, 1, 29-45, 1966, 5, 16-36). Појмови који се користе у раду (семантичко микропоље; семантичко поље; проста, сложена, синонимна лексема; дистинктивно обележје опште и семантичке класе) одговарају терминима које предлаже Толстој. Словне шифре⁶ упућују на ареал лексеме.

Све биљке које се помињу у раду, по ботаничкој класификацији (Д. Симоновић, *Ботанички речник*, Београд, 1959.) припадају следећим фамилијама: Gramineae, Cannabinaceae, Compositae, Chenopodiaceae, Solanaceae, Cruciferae, Papilionaceae, Cucurbitaceae, Liliaceae, Umbelipereae, Nurosteaceae и Musog. Исти редослед поштован је и у лексико-семантичкој анализи.

Творбеном анализом обухваћени су сви модели по којима се деривирају и слажу све сакупљене просте и сложене лексеме.

Речник садржи око 1200 узбучених лексема.

У прилогу се дају дијалекатски текстови и 11 лексичких карата са коментаром.

II ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

1. *Triticum*

1.1. Лексема *жито* (сп) именује ратарску културу *Triticum vulgare* и истовремено служи као општи назив за зрнасте ратарске културе. Синонимна лексема *пшеница* (сп) осећа се као новија и јасно је да је продрла из књижевног језика.

⁶ Ради се о следећим словним скраћеницама: Ж – Жабљ, Ч – Чурут, Г – Госпођинци, М – Моторин, Ка – Каћ, Т – Тител, Ко – Ковиљ и Н – Надаљ. Скраћеница (сп) упућује да је лексема потврђена у свим пунктовима.

1.2. Познате су следеће сорте: *банџико жито* М Т, *банкут* (сп) "Банкут је растио код добре земље и велики — не види се човек." Ч, *беле* Г, *дџота* Т, *ждрџка* (сп) "Била је ко црно влаће." Ж, *житница* (сп) "Мало касније сазре и има мале бсије." Ч, *златна долина* (сп) = *златни дукат* (сп), *профилник* (сп) "Тај здрао младог рџди." Ж, *сремско жито* Т, *црвенка* М = *црвенка* М = *црвено влаће* Т, *црни влаћ* Г = *црно влаће* Т, *јџдрка* Ко "Расте без бсија." Ко и *шишуља* Т "Влаће је без бсија." *трџугласта брџуља* М Т Ко.

1.3. Посебним лексемама *јџрица* Г Т Ко = *јџро жито* Ж само у четири пункта именује се пшеница посејана у пролеће, док у осталим пунктовима изостаје лексички податак, што се објашњава чињеницом да се у овом крају пшеница ретко и давно сејала у пролеће. *Јџсџњско жито* Ж Г М Т = *јџсџње жито* М Ко Н = *џзимо жито* Ч сеје се у јџсен.

1.4. Пшеница тврдог зрна (бот. *Triticum durum*, Desf.) је *тврдо жито* (сп), а *мџкано жито* (сп) = *талџјџнка* Г је пшеница меког зрна.

1.5. Жито које је закаснило у развоју (не сазре са осталим житом) лексички се реализује као *нџдостџж* (сп сем Ко) и *нџдостџз* Ко.

2. Остала жита

2.1. Поред *Triticum vulgare* у жита спадају још *јџчам* (сп) *Hordeum* L, *џџџ*⁷ (сп) *Avena sativa*, *мџџар* (сп) *Setaria* и *рџж* (сп) *Secale cereale*.

2.2. С обзиром на време сетве говори се о две сорте јџчма. То су *џџмски јџчам* М Т Н = *џџмаџ* Н = *јџсџњи јџчам* Г Т Ко Н = *џџични јџчам* Ч и *јџри јџчам* Н = *пџџџраџ* Ч = *пџџџарски јџчам* Ж Г Т = *пџџлетџњи јџчам* Ж Г М Ка Т Н. *џџџ*, *мџџар* и *рџж* се искључиво користе као сточна храна и можда је то разлог што се на терену не срећу лексеме за именовање сорти поменутих култура.

3. Делови биљака из f. Gramineae

Општи називи за делове биљке из f. Gramineae односе се на пшеницу, рџж, јџчам и џџџ.

Кукуруз (иако припада истој фамилији) анатомски се у многим детаљима битно разликује од наведених биљака па су лексеме које именују његове делове сврстане у друго семантичко поље.

3.1. Лексема *стрџж* (сп) означава целу појединачну биљку.

3.2. *Слџма* (сп) је стабло, а *влат* (сп) клас. Плод се именује лексемама *зџрно* (сп), *сџме* (сп), односно, *жџито* (сп), *јџчам* (сп), *џџџ* (сп) и *рџж* (сп). Танка опна која обавија зрно је *плџџа* (сп), а длачице у класу су *џсија* (сп сем М) = *џсије* М. Само у једном пункту забележен је *зџлџџ* М, а

⁷ На овом терену лексема *џџџ* је и општи назив за кукуруз, јџчам, овас или пшеницу која се даје као калоричнија храна коњима или воловима пре тежег рада.

Као семантичка микропоља могу се третирати skupине лексема за обележавање плода *Zea mays* и његових делова.

4.7. Општи назив за неокруњен плод *Zea mays* је *клип* (сп). За млади клип кукуруза каже се *одметак* (сп). Простим лексемама *клипа* Ж = *клипан* Т Н = *клипан* М = *клипанца* Ж Ч Г Ка Н = *клипина* Ко обележава се нарочито крупан (дуг и дебео) плод, а ситан (кратак и танак) плод је *клипић* М Ка Т Ко Н = *клипић* Ж Ч Г. За окруњен клип (без зрна) среће се лексема *шапурика* (сп). За недозрео плод (који није стигао да сазре са осталим клиповима са исте ниве) каже се *зеленко* Т, *зелњак* Ч Г М Ка Ко Н, *недостиг* Ж Г Ко, *пдбирак* Ж Г Т и *пурењак* Г М. *Пдбирак* Ж Ч Г Т Н се као покварен и плеснив плод одваја при складиштењу здравих клипова. *Пдбирак* (сп) је и заостао клип на стаблу или на земљи после бербе. За правилно формиран клип (са густим и правилним редовима зрна) каже се *здравен кукуруз* (сп). Само у Г забележене су синонимне лексеме *нездравен кукуруз* и *ћурчија глава* за неправилно формиран клип (са ретким зрном које не иде до врха клипа), док се у осталим пунктовима среће *пдбирак*⁹. Нарочито крупни клипови уплићу се љуштикама (в. доле) и обично вешају на забат чардака и тако остављају за семе — *вешњаци* М Ко = *вешка* Ж Ч Г Ка Т Н = *семењци* Г = *семењци* Ка.

4.7.1. *Кдрѣн* (сп) је део којим се клип држи за стабло. Горњи, ужи део клипа именује се лексемом *вр* Ж Ч Г М Ка Н, *врчак* Ко, и *шпиц* Т. У свим испитиваним пунктовима свиленасте длачице на врху клипа обележавају се лексемом *свила*. Семема омотач око клипа представљена је лексемама *љуштика* (сп) и *камушина* (Т). Семе које је усађено у шапурику је *зрно* (сп) = *кукуруз* (сп). Средишњи део зрна је *клица* Г = *срце* (сп), а *љуска* М Ка Т Ко Н = *опона* Ж Ч Г је танка опна око зрна.

4.8. Фамилији Gramineae¹⁰ припада и биљка са лат. називом *Saccharum officinarum* — само у Т забележене као *трска слатка*. Ради се о биљци која се кратко време гајила на овом простору тако да изостају лексички подаци о нпр. деловима, сортама биљке и сл.

5. *Cannabis sativa* (f. Cannabinaceae)

5.1. *Кудеља* (сп) се врло мало сејала у Шајкашкој (а данас се готово ни не сеје), па не изненађује податак да се само у три пункта јављају лексеме које припадају овом семантичком пољу¹¹.

5.2. Стабло које доноси плод именује се лексемама *бела кудеља* Г Т и *жњнска кудеља* Г, а *црна кудеља* Г Т означава мушко стабло које не

⁹ Примећује се да се лексема *пдбирак* четири пута помиње у овом семантичком пољу што јасно говори о њеној полисемичности.

¹⁰ На овом месту треба поменути *сено* (сп) — сасушену траву која се користи у исхрани стоке и *отава* (сп) — друга трава која израсте исте године на месту покошене траве.

¹¹ Једино је у (сп) забележено *пддер* — отпаци при преради куделе и *пддервача* = *пддерача* — пећ у коју се ложи пддер.

доноси плод.

5.3. Биљка која је посебно израсла и чува се за семе зове се *крупна кудеља* Г = *самораст* М = *семењача* Т.

5.4. *Кудељно семе* Г Т и *семе од кудеље* М означавају семе ове биљке.

5.5. Истој фамилији биљака припада *Helianthus luralus* — *мђл* (сп). И овде су екстралингвистички фактори утицали на ширину семантичког поља. Биљка се већ двадесетак година не сади на испитиваном терену (а садила се готово само на друштвеним парцелама).

5.6. Садница ове биљке је *корѐн* Т Ко = *чђкот* Ко, а плод *пуљовак* Ко = *цђет* М Ко = *чђура* М.

6. *Helianthus annuus* (f. Compositae)

6.1. Проста лексема *сунцукрѐт* (сп) са својом фонолошком варијантом *цунцукрѐт* (сп) именује целу биљку као и њен плод (уп. доле).

6.2. Доњи део стабла којим се биљка држи за земљу именује се као *чђпђр* Ж М Т и *цђмба* Ч Г Ка Ко Н.

Стабло са цђмбом у земљи је *стађбло* Ж Г Ка = *стађблика* Т Ко Н.

Лексемом *штђл* (сп) означено је посечено стабло без цђмбе. *Пђгача* је забележена у свим пунктовима сем у Г где се срећу *гђђа* и *гђђица* за део биљке (у облику велике погаче) у којем је усађен плод.

Поред лексеме *цунцукрѐт* (сп) = *сунцукрѐт* (сп) срећу се и *зрђно* М Ка Ко Н и *сђме* Ж Ч Г Т за означавање плода. Унутрашњи део плода који се користи у људској исхрани помиње се као *сђме* Ко, *срђце* Ж Ч М Ка Т Н и *срђце сђмена* Г, а омотач који га обавија је *љђска* (сп) = *лђђа* М Н.

7. *Beta vulgaris rapacea altissima* (f. Chenopodiaceae)

7.1. На целом терену забележена је лексема *рђпа* за дату биљку, и за њен плод кђи се користи у исхрани.

7.2. Плод се обележава и као *корѐн* Ж Ч Г Ка.

При вађењу репе уклања се *гђђа* Ж Ч Г М Ка Н = *гђђица* Г = *крђна* Г Т, врх корена из којег расте *лиђше* (сп).

7.3. Истој фамилији припадају и следеће повртарске културе: *шпђнђћ* (сп) *Spinacia oleracea*, *блђтђа* (сп), *Beta vulgaris* и *цђђкла* (сп) *Beta vulgaris cicla*.

8. *Solanum tuberosum* (f. Solanaceae)

8.1. *Крђмђр* (сп) је повртарска биљка која се највише гаји (и највише користи у исхрани) у Шајкашкој.

8.2. Најзаступљеније су следеће сорте: *ђђђђђ* Ж Ч Г Ка Н = *ђђђђђ* Т = *ђђђђђ* М, *кђђђђ* М = *кђђђђђ* Ж Ч Г Ка Т Ко Н, *ђђђђђ* крђмђр Т,

рџи кромпир Ж Ч Г М Ка, *свињски кромпир* Т, *црвени кромпир* Г Ка Ко и *бели кромпир* (сп).

8.3. С обзиром на време убирања (пролеће/јесен) разликују се *мајски кромпир* М Ка Т Љ = *млади кромпир* Ж Ч Г М Ка = *рани кромпир* Ж Ч Г М Ка и *јесењи кромпир* (сп).

8.4. Лексемама *семе* М Т, *семени кромпир* Ко и *кромпир за семе* Ж Ч Г Ка Ко Н обележава се кромпир који се посебно чува и оставља за семе.

8.5. Задебљало подземно стабло (кртола) *кромпир* (сп) је једини део биљке који се користи у исхрани.

Са максималним арсалом јавља се лексема *лџ* да означи лишће, надземни зелени део биљке.

Танак омотач око кромпира је *љушка* (сп). На целом терену забележено је *џко* — мали усек на плоду кромпира из којег се развија *клица* (сп) — израслина у облику ваљаксте траке (из које се у земљи развија нова биљка).

9. *Sarvisat appiut* (f. Solanaceae)

9.1. За целу биљку и за сам плод у свим испитиваним *пунктовима* употребљава се лексема *паприка*.

9.2. Део којим се плод држи за стабло је *петљка* (сп), а у *унутрашњости* плода је *ојме* (сп).

9.3. Познате су следеће сорте: *џџура* (сп) = *мађарка* Т "То је зелена и дебела паприка, ал нема врја." Ч, *калифорнијска паприка* Ко, *патлиџанка* Ж Ч Г М Ка "Слатка је и црвена и округла ко патлиџан." Ж, *рџача* Ко = *рџуља* М = *шипкара* Ж Ч Г М Т "Тџ с ко у краве рџ. Јако с дугачке, а лепе дебеле." М и *џафарџна* (сп). "Тџ су таке мале ал папрене, ко воле, јел." Ч.

10. *Lycopersicum esculentum* Mill. (f. Solanaceae)

10.1. Као старија и аутентичнија појављује се лексема *патлиџан* (сп), док је германизам *параџајс* / *паџаџс* / *параџџс* (сп) новијег порекла. Дате лексеме именују целу биљку и плод.

10.2. Од сорти најпознатије су следеће: *џџ М*, *џџџџ* (сп), *рани параџајс* Ж Ч М Ко = *ситни рани параџајс* М "Ситан је ал рано узри и слаџак је." Ж, *талијански параџајс* М, *џџџџан* Ко "Тај ситџушни — тџ је џџџџан." Ко и *џџџџ* М.

10.3. Танак омотач око плода је *љушка* (сп), а део на плоду којим се држи на лози именује се као *џџџ* (сп). Лишће и стабло заједничким именом се зове *лџ* (сп).

10.4. Биљке *џџџ* (сп) *Nicotina Tobacum*, *паџџи патлиџан* (сп) *Solanum melongena* и *маџ* (сп) *Papaver* такође припадају фамилији Solanaceae.

10.5. Плод биљке *Paraveg* је такође *мдк* (сп), а опна у коју је смештен именује се лексемом *чдура* (сп). Стабло је означено као *мдковина* М и *стабло* (сп сем М).

11. *Brassica oleracea capitata* (f. Cruciferae)

11.1. Као општи назив за ову биљку појављује се проста лексема *купус* (сп).

11.2. *Главица* (сп) и *прдкома* (сп) су лексеме којима се именује свез, односно укисељени плод биљке о којој је реч.

За *лишће* (сп) које није формирало главицу каже се *шумадина* (сп).

Приликом припремања главице за кисељење или јело уклања се *коре* (сп) — средишњи део којим се она држи за земљу.

11.3. Истом семантичком пољу припадају и лексеме *кљ* (сп) *Brassica oleracea aserihala*, *карфидл* (сп) *Brassica oleracea*, *келераба* (сп) *Brassica oleracea gogylodes* и *зелена салата* (сп) *Lactuca*.

Ради се о поврћу које је тек у новије време нашло места у баштама и на трпезама ових села што је могући разлог за изостајање назива за сорте ових биљака. Позната је само *путер-салата* (сп), зелена салата меких и сочних листова.

С обзиром на велику анатомску сличност ових повртарских биљака са купусом истим лексемама као и код купуса обележавају се одговарајући делови поменутих биљака.¹²

11.4. Истој фамилији припадају још две зеласти повртарске биљке *рдкџа* (сп) *Raphanus sativus* и *рдкџица* (сп) *Raphanus radícula* и једна индустријска за добијање уља *рџица* (сп) *Brassica napus oleifera*.

11.5. Познате су *бела рдкџа* (сп) и *црна рдкџа* (сп), а од рдкџице најзаступљенија је сорта *мјесечарка* (сп).

12. *Pisum sativum* (f. Papilionaceae)

12.1. Цела биљка и њен плод познати су под именом *грџах* (сп), док се плод именује и као *зрџо* (сп). Лексемом *мџуна* (сп) означава се чаура у коју је смештен плод. Називи за стабло и лишће разликују се у зависности од тога да ли је биљка у земљи или је убрана. Тако се лексемом *лџа* (сп) обележава њен зелени део док је у земљи, а *грџевина* Т и *грџковина* Ж Ч Ка Ко исти део кад је биљка убрана (тј. кад су убране махуне и стабло извађено из земље).

12.2. *Келџџе* М = *келџџи* Ко, *православац* М, *чџџо* М = *чџџо* Америке Ко и *шећерац* Ж Ч Г М Ко "Има лепо слатко зрџо." Ж су сорте грашка.

¹² Максималну раширеност имају лексеме *срџе* — средишњи део главице зелене салате, млади неразвијени листови.

13. *Phaseolus* (f. Papilionaceae)

13.1. Као једина лексема у функцији назива за целу биљку и посебно плод јавља се *пасуљ* (сп). Плод је познат и под именом *зрно* (сп).

13.2. Омотач плода и зелени део биљке (док је у земљи и са махунама) именује се истим лексемама и са максималним ареалом као и код *Pisum sativum* (в. горе), а убрано стабло и лишће (без махуна) је *пасуљевина* Ж Ч М Ка = *пасуљина* Г Ко.

13.3. С неједнаком ареалном заступљеношћу јављају се лексеме за означавање зелене, недозреле биљке која још није формирала зрно у махуни (као таква користи се у исхрани). То су следеће лексеме: *боранија* (сп сем Ко), *зелени пасуљ* (сп), *ластина уста* М, *пасуљ у-зелен* Т Н.

13.4. Врсте пасуља именују се следећим лексемама: *куљаш* (сп), *супфреш* Ко, *шећерац* Ко, *бели пасуљ* (сп) "Има бело зрно — може бити крупнији и ситнији, а куваш га чорбасто или у густо." Ж *жути пасуљ* (сп) "Он је жут и куваш га сам чорбасто." Ж, *брдонски пасуљ* М, *шарени пасуљ* Ко, и *тачкаш* (сп) "Пружа се низ тачку." Ч.

14. *Trifolium* (f. Papilionaceae)

14.1. *Детелина* (сп) је зељаста двогодишња биљка која заузима важно место у исхрани стоке.

14.2. *Гомбара* (сп) "Има округо цвет — ко лоптица ил ко гомба." Г, *жаџара* М, *кукутара* М, *луџерка* (сп) и *црвена детелина* Ко су различите сорте детелине.

14.3. Дистинктивно обележје може бити и мекоћа и сочност детелине, па се јављају лексеме *мекана детелина* (сп) и *тврда детелина* (сп).

14.4. *Вика* (сп) *Vicia sativa* и *соја* *Dolichos soja* за стабло имају *сламу* (сп), а *меуна* (сп) обавија плод.

15. *Cucurbita melo* i *Cucurbite (melo) pepo*
(f. Cucurbitaceae)

15.1. *Бундева* (сп) и *туква* (сп) су две врло сличне биљке и често су информатори били у недоумици коју од ове две повртарске културе означава једна, а коју друга лексема. Лексемом *туква* (сп) означава се и биљка из исте породице, доле широка, а горе уска, с вратом, која осушена служи као суд за воду или као помоћно средство за пливање (за одржавање на води) бот. *Lagenaria vulgaris*.

15.2. *Бундевица* Ж Ч Г М Ка се убира док је млада и служи за припремање варива. Као сорте срећу се и *јогурт* Ж Ч Г Т Ко Н, *риберица* Ж Ч Г М Ка Ко "Тд су младе бундеве — рйбаду се на треницу па се пдохују и тако." Ч, *тањирача* Ж Ч Г Ка, *бела бундева* (сп), *округла бундева* Ж Ч Г М и *тегласта бундева* Ж Ч Г Ка Т.

15.3. Млада тиква која се припрема за храну је *тиквица* (сп), а сеју се и следеће сорте: *јџурица* (сп) "То су тако мале и суге тикве које су за *украјс*." Г, *шћурка* Ко, *дугачка тиква* М Ко и *округла тиква* М.

15.4. Омотач око плода је *љуска* (сп) кад је плод млад, а *кдра*¹³ (сп) кад је плод зрео.

Месо (сп) = *сало* (сп) бундеве (и тикве) користи се у исхрани, а *семе* (сп) = *сѣмѣнка* (сп) за размножавање биљке.

Зелени надземни део ових биљака је *лоза* (сп) = *врѣжа* Ж Ч Г М.

16. *Cucumis sativus* (f. Cucurbitaceae)

16.1. Максималну ареалну раширеност има лексема *крѣставац* која обележава целу биљку и плод.

16.2. Најпознатије сорте су: *карѣшан* М Ка = *карнишан* Ж Ч Г Т Ко Н, *салтар* Ж Ч Г М Ка, *бодљиви крѣставац* М и *крѣставац за флаше* Ж Ч Г М Ка.

16.3. Зелени омотач око плода означен је лексемом *љуска* (сп).

16.4. Двема сложеним лексемама *матори крѣставац* М Ка Ко Н и *крѣставац за семе* Ж Ч Г Т именује се плод који се оставља за семе.

17. *Citrus vulgaris* и *Cucumis melo* (f. Cucurbitaceae)

17.1. *Лубеница* (сп) и *диња* (сп) се заједничким именом зову *бдстан*¹⁴ (сп).

17.2. Плод¹⁵ ових биљака именује се истом лексемом као и цела биљка.

17.3. Највише се сеју следеће сорте лубеница: *крѣвица* Ж Ч Г Ка, *маћарка* Т, *талијанка* Т, *вукварска лубеница* Ко, *дѣмѣна лубеница* Ж Ч Г М Ка Т и *црна лубеница* Ж Ч Г М Ка Т, а *ананас* Ж Ч Г Ко Н, *цѣрвача* (сп), *зимска диња* Ж Ч Г и *крѣстава диња* Т = *крѣставача* (сп) су сорте диња.

17.4. Унутрашњи део плода лубенице лексички се реализује као *срѣце* (сп) док се одговарајући део код плода диње не именује посебном лексемом.

18. *Allium sera* и *Allium sativum* (f. Liliacea)

18.1. Као општи назив за А. сера јављају се следеће лексеме: *лук* (сп), *лукац* (сп), *обични лук(ац)* Г и *црни лук(ац)* (сп).

¹³ Лексеме *кдра* = *љуска*, *семе* = *сѣмѣнка*, *врѣжа* = *лоза* обележавају одређене делове свих повтарских култура из ове породице.

¹⁴ О значењу ове лексеме в. 40. 3. 1.

¹⁵ в. напомену 13.

18. 2. Искључиво сложенем лексемом *бели лџ(ац)* (сп) (увек са одредбом) обележава се повртарска биљка *A. sativum*.

18.3. Забележене су само две сорте црног лука: *слатки лџац* (сп) и *сребрџак* Ж Ч Г М Ка Т.

18.4. Максимални ареал има лексема *главица* којом се обележава плод поменутих биљака.

18.5. Део главице белог лука је *чџшаљ*¹⁶ (сп), а *режаљ* (сп) је танак лист главице црног лука.

18.6. Време убирања је релевантан фактор при именовању биљака о којима је реч.

Лук (и црни и бели) убран у пролеће означен је као *млади лџ(ац)* (сп) и *зелени лџ(ац)* (сп), а *матори лџ(ац)* (сп) се убира у лето или почетком јесени.

18.7. *Арпаџик* М Т = *рапаџик* Ж Ч Г Ка Ко Н је неразвијени плод који се сади у земљу и из којег се развија нова биљка.

18.8. На сазревлом плоду појављује се *биљ* Ж Ч Г Ка Т Н = *цедлика* М Ко — цваста израслина са лоптастим завршетком у којем се налази *кукољ* (сп) семе.

18.9. Лист младог лука *перџе* (сп) се сасуши кад плод узри. Омотач око плода именује се различитим лексемама с обзиром на степен његове зрелости.

Љуска (сп) је омотач младог лука, а *лџовина* (сп) обавија главицу зрелог лука.

18.10. *Прџилук* Ж Ч Г се готово уопште не користи у исхрани у јужном делу Бачке.

19. Повртарске културе из f. Umbelliferae

19. Посебно семантичко поље чине лексеме за именовање повртарских култура из f. Umbelliferae.

19.1. Мирисна зачинска биљка *Anethum graveoleus*, *мирођија* (сп) расте готово у свим баштама.

19.2. *Рџн* (сп) је повртарска биљка љутог корена који се користи као зачин, бот. *Artemisia lapathifolia*.

19.3. *Паштрмак* (сп) = *поштрмак* (сп) *Pastinaca sativa*, *першун* (сп) *Petroselinum hortense*, *шангарџа* (сп) *Daucus carota* и *цџелер* (сп) *Apium graveolens* имају заједнички назив *зџљн* (сп).

¹⁶ Главица белог лука разликује се по структури од главице црног лука. Више чешљева (Н јд. *чџшаљ* (сп)) образују главицу белог лука, док се *режаљ* (сп) добија сечењем главице црног лука на тање листове.

Последња лексема са списка је и други назив за першун у свим испитиваним пунктовима.

20. Корови и биљни паразити

Лексика везана за коровску флору Шајкашке тема је посебног рада¹⁷ па ће се овом приликом само указати на термине за корове и биљне паразите на ратарским и повртарским културама који се не обрађују у поменутом раду.

20.1. Као општи назив за све коровске биљке, у свим пунктовима, јавља се проста лексема *коров*.

20.2. Синонимним лексемама *гардоноша* (сп) и *гледеница* (сп) обележава се гљивични паразит који напада житарице и зрно претвара у црну прашнаву масу, бот. *Claviceps purpurea* Tul.

20.3. Гљивица *Mucor mucedo* која се појављује на органским материјама у распадању (па и на биљкама) је *бућ* (сп) = *плѣшањ* (сп).

20.4. Честа болест која напада житарице је и *плѣмењача* (сп). "Та плѣмењача падне ко нека рѣса ил слѣна пѣ житу." Г.

20.5. Три семеме с неједнаким теренским распоредом изражене су лексеом *уродица*. У пункту М дата лексема означава искључиво нечистоћу у овршеном зрну жита, у Т то је посебна врста коровске биљке *Agrostemma githago* (која се у осталим местима појављује и као *кѣкаљ*) док је у пунктовима Ж Ч Г Ка Ко Н то заједнички назив за све корове који нападају пшеницу док је у земљи, на ниви.

После анализе семантичких поља која окупљају имена ратарских и повртарских култура (као и њихових сорти, делова и сл.) издвајају се две групе лексема које захтевају посебну класификацију. То су општи називи за а) ратарске и повртарске културе и б) плодове тих биљака.

21. Општи називи за ратарске и повртарске културе

21.1. Заједнички назив за све што је посејано и изникло је *јсее* (сп) и *лѣтина* (сп). Врста биљке именује се лексемама *сорта* (сп) и *фѣла* (сп). Лексеом *клийца* (сп) изражава се изданак биљке у самом почетку њеног развика из корена или семена. *Младина* (сп) означава млад изданак на биљци. Неразвијена биљка која се ставља у земљу (сади) и из које се развија нова биљка позната је као *рѣсада*¹⁸ (сп).

Повртарске културе се једним именом зову *пѣрђе* (сп), док за ратарске културе немамо посебну лексему истог типа.

¹⁷ Г. Драгин, *Терминологија коровске флоре у Шајкашкој*, Прилози проучавању језика, 20, Н. Сад, 1984.

¹⁸ Само у (Ч) забележена је и *бѣквица* као трећи лист расада из којег се развија нова биљка.

Билка (обично жито или лук) која никне из омлаћеног семена (а не посеје и не посади је човек) је *адмораст* (сп) = *лѣмораст* Г. Ситнозрнасте ратарске културе су *ситна рана* (сп), а кукуруз и друге билке крупнијег зрна су *крупна рана* (сп).

22. Општи назив за плод¹⁹

22.2. Лексемом *гладвица* се у свим пунктовима обележава плод купуса, келерабе, келја, карфиола, лука и сунцокрета.

Плод репе, зелени (шаргарепе, паштрмака, першуна и целера) и хрена је *кдрен* (сп).

Осим лексеме којом се именује и цела билка плод свих житарица (и кукуруза), грашка, пасуља, соје и мака обележава се и лексемама *зрно* (сп) и *сѣме* (сп).

Плодови биљака које се овде не наводе обележавају се искључиво истом лексемом као и цела билка.

23. Оруђа за орање

23.1. Ни најстарији ратари не памте време када се за орање користила врста дрвеног плуга *рдла* Г = *рдлица* Ж Ч Г М Ка = *рдло* Т те нису забележене посебне лексеме у вези са деловима или употребом ове справе.

23.2. *Плуг* (сп) је општи назив оруђа за обраду земље орањем. За прављење бразди, за орање земље пре сетве употребљава се *браћи плуг* Ж Г М = *брџи* Ч Ка Т Ко.

23.2. Лексемама *пдрџи* Г Кн Н и *шпдрџи* Ж Ч Ка Т Ко обележава се врста плуга којим се међуредно обрађују ратарске културе.

Плуг *загрџи* (сп) набацује земљу, загрће неке младе културе у циљу заштите од хладноће.

23.4. Посебна врста плуга који може и при повратку да оре исту бразду именује се као *превртџи* (сп).

23.5. *Дрвѣњак* (Ка) = *дрвени плуг* (сп сем Ка) има дрвени, а *гвоздени* Т = *гвоздени плуг* (сп сем Т) гвоздени гредељ (в. доле).

23.6. Плуг који су вукли коњи могао је истовремено да узоре највише три бразде. Следећим лексемама обележава се плуг који изорава једну, две или три бразде: *једнобраз* Н = *једнобраз* Ка Ко = *једнобрадник* Ка =

¹⁹ У овој лексичкој збирци не фигурирају називи за вегетативне делове биљке (корен, стабло, лист, цвет) јер се ради о општепознатим терминима који нису територијално одређени.

једнообразни *плуге*²⁰ Ж Ч Г М Т, *додбраз* Н = *додбразд* Ка Ко = *додвер* Г = *додбрадник* Ко = *додбраони плуге* Г = *дугладш* Т = *додбразни плуге* Ж Ч М, *трдбраз* Н = *трдбразд* Ка Ко = *трдбразни плуге* Ж Ч Г = *трдбрадник* Ко = *трдбрадни плуге* Г.

23.7. За главне делове плуга орача користе се исте лексеме на целом терену.

Семеини гредица на плугу на коју се каче сви радни делови придружује се проста лексема *грдељ* (сп).

Ручице (сп) су део којим се управља плугом, а *колџке* су колица за плут. *Велики точак* (сп) колџки иде по бразди, а *мали точак* (сп) по неузораној ниви. *Даска* (сп) означава део који прихвата и преврће земљу, а *глова* (сп) је део на који се причвршћују даска и раоник (в. доле). Испред главе на грдељу налази се *цотало* (сп), нож који оцртава бразду. Део који клизи по бразди је *бџ* Ка = *џбџ* Ко Н = *надо* М = *плвст* Ж Ч Г Т.

23.8. Неједнако су распрострањене лексеме које означавају остале делове плуга.

Јастук (сп), *лвнци* Ж М Ка Ко Н и *мџка* Ч Г су синоними за део којим се подешава ширина бразде. У *јастук* Ж Ч Г Т Ко Н = *јастуче* Ка = *рџм* М ставља се грдељ. Део у који се упрже коњ зове се *рудица* М Ка Т Н и *руда плуга* Ж Ч Г Ко док се лексемама *јџрмац* Г Т, *лџмпџ* Т, *трџац*, *трџак* Ч Ко и *трџице* Н обележава руда која се посебно додаје за трећег коња.

Лексемама *кџка* Ж Ч Г Ка и *кџрдељ* Ч Ка придружује се значење гвоздени клин којим је плут закачен за колџке.

Лексемом *рџник* Ж Ка Т и њеном творбеном варијантом *рџник* (сп сем Т) обележава се део који сече земљу. Предњи део раоника је *џр* Ж Ч Г Н = *шлџц* М Ка Т Ко, а *лџре* (сп) је задњи део. С већом распрострањеношћу јавља се лексема *рџ* (сп сем Ка) од лексеме *џштрица* Ка да означи само сечиво раоника.

23.9. И плут парач и плут загртач имају *точак* (сп) иза којег је *рџник* М. Прва мотика иза точка загртача је и *мотика* (сп сем М), а код парача и *предња мотика* Г Ка Ко Н = *предња шпартџица* Ко = *предња парџица* Г. Део парача иза прве мотика обележен је као *загртџица* Ж Ч Г М Ка, *лџпџрица* Т, *крџлатица* Ч Г и *подџртџица* Г М. Положај мотике плуга парача у односу на точак и грдељ је дистинктивно обележје којим су маркиране следеће лексеме: *џдња мотика* Ч Ка = *стрџања мотика* Н, *лџва мотика* Ж Ч Г М Ка = *лџва парџица* Г = *лџва шпартџица* Ко, *дџсна мотика* Ж Ч Г М Ка = *дџсна парџица* Г = *дџсна шпартџица* Ко.

²⁰ Само у (Ко) посебно се именује једнообразни плут с обзиром на технику: *шџстџк* = *џџски плуге*, *пџтџк* и *четџртџк* "Тај четвртџк је највећи једнообразни плут — за јџке коње."

При обради неких повртарских култура уместо мотика загртачица ставља се посебан део који се именује као *крмача* Т и *даска* Ч Г М Ка.

24. Обрађивање земље плугом

24.1. *Орати* (сп) се јавља у улози општег назива за процес обрађивања земље плугом.

24.2. Њива се може орати од средине ка крајевима или од крајева ка средини. Први поменути начин је *орати нд стѸб Ж = орати нд стѸе Ж Ч Г = орати нд стѸж М Т Н = орати нд стѸх Ка*, а други *орати на дјс Ка Н = орати на Ѹс Ж Ч Г М Ко Н = орати нд Ѹс Ж Ч Г М Ко Н*.

24.3. Орати плугом парачем забележено је као *прати* (сп) и *шпартати* Г М Т Ко. Лексемама *задрати* Ж Ч Г Ка Ко Н и *поддрати* Ж Ч Г Ко Н придружује се значење орати плугом загртачем.

24.4. Битан моменат у одређивању лексема којима ће се означити дата семема је врста земљишта (стрњиште, џомбиште, ливада) које се оре, дубина бразде и фреквенција.

Први пут плитко узорати стрњиште среће се као *угарити* (сп) и *заорати стрњиште* Н. Узорати земљу која није била обрађивана обележава се лексемом *разорати* (сп). *Преврнути угар* (сп) значи други пут плитко узорати стрњиште, а трећи пут орати њиву обележава се као *трећачити* (сп).

Општи назив *орати* (сп сем Ко) и *орати за готово* Ко упућују на орање џомбишта.

24.5. Лексемама *забрадити* (сп сем Н) и *ићи у забразд* Н именује се семема лоше подсецати земљу плугом.

Максимални ареал имају лексеме *образидити* и *одорати* — првом се представља обележавање дела њиве који ће се орати, а другом узимање суседове бразде при орању. Узорати са доста пропуста каже се *изоплазити* Ж Ч Ка.

24.6. Глаголске именице којима се именују поменути процеси и време њиховог обављања познате су на целом терену као *орање*, *парање*, *шпартанье*, *задрћање*, *поддрћање*, *угарчење*, *разордање*, *трећачење*, *забражђивање*, *ображђивање* и *одордање*.

25. Ручне алатке за припремање земљишта, убирање и сакупљање ратарских култура

25.1. Алатка која служи за прекопавање земљишта (обично у башти) пре сетве или сађења позната је као *ашов* (сп). *Мотика*²¹ (сп) се користи за прекопавање мекше земље и окопавање усева. Лексемом *будај* (сп) означава се врста јаче и теже једнокраке или двокраке мотике за крчење

²¹ Мотиком се вади кромпир, лук и сл.

зуба. *Рѣпашке* Ч, *рѣпѣрошке* М, *рѣпарске виле* Ж Г М Ко Н и *виле за репу* Ж Г Ко Н су виле са густим и заобленим зубима на крају којима се купи кромпир и репа.

25.7. Алатка са зупцима за сакупљање сена, траве, детелине и ситњење земље именована је лексемом *грѣбље* (сп), а иста али мања алатка за рад у башти зове се *грѣбљице* (сп). Веће дрвене или металне грабље са размакнутим клиновима за обележавање редова при сетви кромпира, кукуруза, пасуља или сађењу расада купуса зову се *грѣбље за кромпир* (сп) = *шпѣртаће грѣбље* Ч.

Метални (или дрвени) радни део у (сп) именује се истом лексемом као и цела алатка. *Ексер* Ж Ч Г М Н = *зуб* Ка = *зубац* Т Ко Н је јак метални (или дрвени) клин алатке. Само у Ч се дрво на које се насађују грабље означено као *грѣбљѣште* док се у осталим местима среће *сѣпиште*.

25.8. За згртање или пресицање земље или плодова ратарских култура користи се *лопата* (сп).

25.9. *Сѣкира* (сп) је алатка са тешким и снажним металним сечивом за сечење и резање дрвенастих делова биљке. Дрво на које се насађује секира зове се *ушица* (сп).

25.10. Четири следеће лексеме имају улогу општих назива за неке делове поменутих алатки.

*Сѣпиште*²³ означава дрво на које се насађују виле Г М Т, срп, вагов и шалов Н, мотика, ашов, лопата, грабље и лопата (сп). Лексемом *грѣвна* (сп) обележен је метални прстен на радном делу мотике, косе, будака и пијука који га спаја са сѣпиштем. Краћа гвоздена цев која спаја ашов, лопату, грабље, срп, вагов и шалов са дршком зове се *тѣмѣјка*²⁴ (сп).

За подглављивање косе и мотике користи се *зѣглавак* (сп) — метални или дрвени клин.

26. Остале ручне алатке и помагала

26.1. Метална лопатица на дугој дршци којом се скида блато, стврднута земља и нечистоћа са плуга обележава се лексемом *дрѣтак* (сп). *Лопѣра* Т = *лопѣрица* Ко = *стрѣгач* Ко = *чѣстило* Ж Ч Г је алатка слична орѣтку, али без дршке, и служи за чишћење ашова и мотике.

Дворога оштра справа на дугој дршци којом се сече слама из камаре позната је као *нѣж* (сп), а *кѣж* (сп), у облику велике и јаке удице на дугој дршци, служи за чупање, вађење сламе из камаре. Само у М појављује се *прѣтѣсак* да означаи јачу дугу жицу са циглама на оба краја којом се притиска, опасује камара.

²³ Поред ове јављају се и лексеме: *мѣтичѣште* (Г), *вѣлѣште* (Ж Ч Г Ка Ко) и *дѣжак* (Г) = *тѣмѣјка* (Ж Ч М Ка Т Ко)

²⁴ *Тѣмѣјка* је и синоним за *дѣжак* — кратко дрво на које се насађује срп, вагов или шалов.

Парач Ка = *шило* (сп сем Ка) је већи ексер са кратком попречном дршком којим се делимично скида зрно са клипа кукуруза ради лакшег крушења руком. Справа у облику столице са истом наменом је *столница за крушење* Ж Г.

Лексемом *прлак* (сп) репрезентоване су следеће семеме: 1. дрвена или гвоздена справа у облику већег ексера којом се раздваја врх љуштики ради лакшег убирања клипа и 2. краћа дрвена притка за прављење рупа у земљи при сађењу расада неких повртарских култура.

Справа у облику дуге притке са проширењем на крају за сакупљање овршеног зрна са гувна означава се лексемом *грнало* Н и њеном творбеном варијантом *гртало* М.

Тачка (сп) је дрвена притка уз коју се пење лоза неких повртарских биљака.

За везивање снопа покошеног класја користи се *јоже* (сп) од уплетене кудеље или влажног класја жита.

Направа на њиви (обично у облику човека) за плашење штеточина именује се лексемама *стрдишило* (сп) и *члвоа* Г.

Направа за пењање зове се *мјрдєвине*²⁵ (сп).

26.2. У посебном микропољу нашле су се лексеме за обележавање на-права којима се превозе ратарске и повртарске културе, земља и сл.²⁶

Дрвена колица без сандука и са једним точком зову се *дрдгаче* Ч = *трдгаче* Ж Г М Ка Т Н = *трбге* Ка Ко. *Калица* (сп) су исто превозно средство али са сандуком и служе првенствено за превоз земље.

Плуг се на њиви превозио на два укрштена дрвета који су на терену познати као *кдге* М, *крстак* Ж Ка и *памдћник* Г.

Кдље (сп) су две дуже дрвене притке којима се преноси слама. За преношење сламе, сена и сл. служи и *кдшдр* (сп) већа плетена корпа од прућа која се носи на леђима.

За преношење крупне плеве и другог кабастог терета користе се *трдље* (сп) — две дрвене притке преко којих је разапета мрежа.

27. Прикључна оруђа која вуче коњ

27.1. Статус општег назива за све прикључне справе за обраду земље (укључујући и плуг) има лексема *рддило* (сп).

27.2. Валькасто оруђе којим се равна и благо сабија земља (пре или после сетве) зове се *вдљак* (сп). Поред поменуте лексеме у пунктовима Ж

²⁵ Нисам чула непосредно од информатора у (Ч) другу лексему, али ми је у суседним местима скренута пажња "МЈ бде кажемо мјрдєвине, а Чђружани — лбтра."

²⁶ О врстама и деловима запрежних кола в. Г. Вуковић, Ж. Бошњакловић, Љ. Недељков, *Војвођанска коларска терминологија*, Филозофски факултет, Институт за јужно-словенске језике, Н. Сад, 1984.

Г М Т Ко Н чује се *ваљаница* Ч Ка што значи радни део у облику ваљка-стог дрвета. Дрвени оквир у који је уграђен ваљак зове се *јарам* Ка Ко = *крстак* М = *рам* Ж Ч М Т Н = *рама* Г = *шипке* М. Максимални ареал има лексема *рџа* обележавајући део у који се упреже коњ. Дрвени клинови који држе радни део за конструкцију ваљка забележени су лексемама *клин* Ж Ч Г Ко, *осовина* М Т и *тџак* (*тџици*) Ка. Место на ваљку на којем седи човек именује се као *даска* М, *седиште* Г, *сиц* Ж Ч М Ко и *станица* Т.

27.3. За сабијање и равнање земље користи се *равњак* М = *вадчуа* (сп сем М) справа у облику две масивне греде.

27.4. Оруђе за ситњење земље од уплетеног прућа познато је као *брана* Ж Ч М Ка Т, *дрвена брана* Н, *прућана брана* Г и *брана од прућа* Ко.

27.5. Справа са истом наменом као и брана, али састављена од повезаних гвоздених прстенова означена је лексемама *брана* Ж Ч М Т, *вадчуа* Ка и *гвоздена брана* Н.

Једини маркирани део поменуте справе је *бедчуа* Т Н = *вѣрига* Г М Ко = *карика* Ж Ч = *обруч* Ко.

27.6. По целом терену распростире се лексема *дрљача* направа са jakim металним зубима за разбијање земљаних грудава.

Једино дистинктивно обележје при именовању врста дрљаче је њена величина, тј. број крила која је образују. Забележене су следеће лексеме: *двдрљачна дрљача* Н = *двдрљачна дрљача* (сп сем Н), *трдрљачна дрљача* Н = *трдрљачна дрљача* (сп сем Н) и *четвордрљачна дрљача* Н = *четвордрљачна дрљача* (сп сем Н).

27.6.1. *Крџло* Н, *пџла* (сп) и *полџина* Ж Ка обележавају покретни део дрљаче. Попречна јача шипка која спаја крила дрљаче је *јармац* (сп), а гвоздена конструкција је *рам* (сп). *Зубац* (сп) и *пџрошак* Н су лексеме којима се именује клин дате справе.

27.7. Машина за сејање је *сејалица* Г Ко = *сејачица* (сп). *Житарица* Ч Ка Н = *мџина за жито* М Ко = *сејачица за жито* Ж Г Т сеје жито, а *батџача* (са назубљеним точковима) Ч Г Ко, *кукурџара* Ч Ка = *мџина за кукурџу* Ж Г М Т Н сеје кукуруз.

27.7.1. Метална конструкција је *грџа* (сп). У *кџш* (сп) се сипа семе, а *лџа* (сп) пропушта зрно у земљу. *Кџшика* (сп) разбацује семе, а *мргџаш* Ч = *таџир* Н је диск који оцртава бразду у коју се сеје.

27.8. За кошење жита и траве користила се и *косачица* (сп).

27.9. *Самовезачица* (сп) је косачица која одмах покошено класе везује у снопове.

27.9.1. Радни делови ове машине су: *кџса* Ч Ко = *нџж* Г, *вџле* Ч = *вџлушка* Ко, *сабијач* Ч Г Т Ко и *вџач* Ч = *самовџач* Г.

28. Обрађивање земље и ратарских култура ручним и прикључним алаткама

28.1. *Падрисати* (сп) и *радити* земљу (сп) су синонимне лексеме којима се обележава бављење земљорадњом. Обрађивати земљу ашовом каже се на целом терену *ашовити* и *прикопавати*.

За обележавање семеме радити мотиком јавља се неколико лексема које нису потпуни синоними. *Грјвати* (сп) значи обрађивати тврду земљу. Обрађивати земљу око културе именује се као *копати* (сп) и *окопавати* (сп), а лексемама *кућицичати* Ч, *кућичати* Ж Ч Г М Ка и *прдвати* *кућице* Т означава се процес прављења рупа (кућица) у земљи при сетви кромпира, бостана, пасуља и сл. Кромпир, ређе лук и ротква ваде се мотиком. У селима Ч Г М ова радња је позната као *мотикати*.

Радити грабљама каже се *грдбити* (сп). Истом лексемом обележава се и рад грабљицама, сем у Ко где се среће *грабљичати*. *Денути* (сп) и *ндваљчити* Ко је обележен рад вилама код слагања сена у багље, навиљке, стогове и пластове.

Убирање класја и траве косом обележава се лексемом *косити* (сп).²⁷ Лексемом *руководати* (сп), одн. *руководати* Г означава се процес убирања покошеног жита српом, шаловом, а радити ваговом је *сдџи* (сп).

Рад лопатом се може представити лексемом *сипати* (сп). Радити будаком и пијуком се само у М изражава као *будачити*, док у осталим пунктовима изостаје лексичка реализација дате семеме. *Цепати* (сп) значи обрађивати, сећи секиром.

28.2. *Чинити* (сп) значи припремити земљу за сетву или садњу поменим алаткама и прикључним оруђем. *Дрљати* (сп) значи обрађивати њиву дрљачом.

С обзиром на сличну намену ваљка, бране и влачуге и лексеме које именују те радње су исте. Другим речима *ваљати* је обрађивати земљу ваљком (сп) и влачугом Г; *ваљчити* значи повлачити брану (сп) и влачугу Ка. Глаголом *влачувати* (сп) означена је радња влачугом.

Хранити земљу стајским или вештачким ђубривом је *ђубрити* (сп).

29. Сетва и сађење

29.1. *Сјјати* и *сидити* јављају се на целој територији и означавају процесе убацивања семена, расада у земљу.

29.2. Сејати се може *под мотику* (сп), *за плугом* (сп) = *на корак* М = *у брзду* Ж Ч Г М = *у трећу брзду* М.

29.3. Ако семе не никне на целој површини њиве мора се *пресевати* (сп) = *присевати* Ка Ко, а ако не никне само на делу њиве треба *подсевати* (сп).

²⁷ О овоме в. 32. 1.

29.4. Припремити семени кромпир за севу (оставити га да клија) изражава се сложеним лексемама: *стдвити* у клицу Ч Н = *стдвити* у *растило* Ж Ч Г = *стдвити* да клија Ка Ко М. Да би се скратио вегетациони период расад се може *стдвити* у школу (сп), на топло. *Расадити* (сп) = *пикјрати* (сп) значи пренети расад на стално место у башти или њиви.

29.5. Често се деси да се расад не прими на целој површини па се мора њива (или башта) *попуњавати* (сп) новим расадом.

29.6. Преместити формирану биљку с једног места на друго именује се лексемом *пресадити* (сп).

29.7. Nomina actionis од радњи изражених поменутим глаголима су следеће: *сејање* (сп), *сађење* (сп), *преседање* (сп), *приседање* (Ка Ко), *подседање* (сп), *расађивање* (сп), *пикирање* (сп), *попуњавање* (сп) и *пресађивање* (сп).

30. Процеси у развоју ратарских и повртарских култура и њихове особине и стања

30.1. Максимално су распрострањене све лексеме које означавају семему пустити клицу, појавити се изнад земље. То су следеће лексеме: *исклијати* = *проклијати* (несв. *клијати*) = *нићи* (несв. *ницати* и *никнути*).

30.2. Избацити клицу (обично о луку и кромпиру остављеном за семе) каже се *исклицати* = *исклијати* = *укличити се* = *уклицати се* = *проклијати*²⁸ на целом испитиваном подручју.

30.3. Лексемом *примити се* (сп) обележава се процес почетка раста биљке и развоја вегетативних делова.

30.4. Процес формирања редова одмах после ницања (обично о кукурузу и луку) познат је као *уврстати се* М Т, *указати се* Ко и *видити се* на ред (сп).

30.5. Развијање првих листова код младог кукуруза обележава се лексемама: *имати три—четир перета* Г = *развијати пера* Ж Ч = *пштати пера* М = *пштати пераја* Т Ко.

30.6. Посебним лексемама обележава се процес формирања стабла код житарица, пре свега код пшенице. То су: *дати се у шипке* Ж Г М, *пштати шипке* М, *ушипквати се* Г, *шипкати се* Ч. У осталим селима дата семема лексички није потврђена.

30.7. Избацити цвет (о свим биљкама) каже се *цветати* (сп).

30.8. *Бокорити се* (сп) значи стварати бокор.

²⁸ *Проклијати* (сп) = *прорастати* (сп) значи још и пустити клицу (о жити саденом у камару).

30.9. Дати клас (о пшеници) је свугде и само *влатати*, а исти процес код кукуруза је *млатичити се* Г = *блциити свалу* Ж Ч Г = *дати перја* Г = *изблциити свалу* Ко = *пјстити свалу* Ко.

30.10. *Одмѣтути се* (сп) значи дати одметак (о кукурузу).

30.11. Почети формирати зрно у класу обележава се као *имати млѣцац* (сп). *Зрнити* Ж Ч Г М Ко Н = *наливати* Г М Ка упућује на зрелију фазу формирања зрна, а *отврднути* Ко обележава исти процес али на самом крају.

30.12. Формирати главицу (о купусу, и кељу) именује се као *гдвичити се* Ж Ч Г Ка Н, *завјјати се* Ко Н и *тѣрати у гдвицу* Т Ко.

30.13. Највише лексема у овом семантичком пољу односи се на именовање процеса зрења код пшенице. С незнатним нијансама у степену сазревања срећу се лексеме *зобѣлити се* Г = *грушати се* Ж Ч М = *прогрушавати се* (сп), *прошарјавати се* Т = *рудити* (сп), *стићи за кошћење* Ж Ч Г М Ка = *треба да се ради* (сп).

Лексемама *доспети*, *пожјутити*, *прјспети*, *јзрети* и *сзрети* у свим пунктовима представља се општи назив за семему постати спреман за убирање.

30.14. Глаголима *млатити се* (сп) *крјнити се* Н означава се процес испадања зрна из презрелог класа жита на њиви.

30.15. Лексемама *преклѣпити се* Ж, *сдставити се* Ж и *склѣпити се* (сп) обележава се завршни процес сазревања код репе који се огледа у наглном бујању лишћа.

30.16. Посебно семантичко микропоље образују лексеме којима се означавају процеси услед којих је биљка изгубила своје првобитно позитивно својство.

Лексеме које следе, са фино изнијансираним разликама, именују општу семему изгубити свежину. То су следећи глаголи: *вѣнути* (сп) = *завѣавати* Т = *здрћати се*²⁹ Ко = *подгорѣвати*³⁰ (сп), = *спарјавати се*³¹ Ж Ч Г Ка = *учмјнути* (сп).

Измѣтути се (сп) и *исфѣлити се* (сп) значи изгубити својства сорте којој се припада.

Оболети од гљивичне болести је *убуђавати се* (сп) = *уплеснивити се* (сп) = *покедрити се* (сп) = *укедрити се* (сп).

Када се клас жита услед јаког ветра, кише, града или обилног рода превије ка земљи каже се *навјалити се* Ж Ч Т, *полѣћи* Г М Ка Т Ко и *попадати* Ко.

²⁹ *Здрћати се* упућује на нагло сасушивање листова кукуруза који се потом утрђу.

³⁰ Важи обично за младу стабљику кукуруза која услед наглог дехидрирања почиње да се суши одоздо, од корена ка врху.

³¹ Свршен вид овог глагола је *спдрити* (Ж Ч Г Ка) и *спарјшити* (Ж Ч Г Ка).

30.17. Особине и стања посматраних култура могу се изразити паровима лексема тако да лексеме у пару опонирају једна другој на основу именованог дистинктивног обележја. Тако ћемо имати — који је стигао за убирање *зрдо* (сп): *зелен* (сп), који доноси обилан род *рддан* (сп): *није рддан*, који није болестан, добро напредује *здрдв* (сп): *буђав* (сп) = *плеснив* (сп) = *покедрен* (сп) = *ужодрен* (сп) = *кедран* (сп).

Лексеме *мѣснат* (сп) и *вдденаст* (сп) = *вддњикав* (сп) упућују на квалитет плода или листа биљке.

Глдвничав (сп) је сваки плод (или други део биљке) који је оболео од гљивнице.

За културу чије појединачне биљке расту близу / далеко једна од друге каже се *чѣст* (сп) : *редак* (сп).

31. Убирање

Једино релевантно обележје за именовање процеса и радњи у овом семантичком пољу је врста биљке која се убира.

31.1. Убирати житарице, траву и детелину каже се *кѣсити* (сп).

31.2. Узрео кукуруз, грашак, пасуљ, паприка, боранија, спанаћ и блинцу треба *брдити* (сп). *Бѣрбити* се може само кукуруз Ж Ч Г М Ко.

31.3. Лексема *вддити* (сп) означава процес убирања репе, кромпира, лука и зелени, док се глаголом *изваљивати* Ж Ч Г М Ка обележава искључиво убирање репе.

31.4. За скидање кукурузовине, мишлингера, купуса, кудеље и сунцокрета каже се *сѣћи* (сп).

31.5. Зелени лук и ротквице убирају се без икаквог помагала, ручно — треба *чупати* (сп), повући наглим трзајем на горе.

31.6. Да би биљка (кукуруз и неко поврће) несметано напредовала мора се *прорѣдити* (с) = *прочупати* (сп), тј. уклонити вишак струкова.

31.7. *Пабѣрчити* (сп) значи сакупљати плодове који су случајно заостали у пољу после убирања.

31.8. Посебно микропоље образују лексеме за именовање процеса уклањања короа из култура.

Уклањати траву руком између струкова лука и зелени каже се *плѣвити* (сп).

Кѣпати (сп) и *окопавати* (сп) је уклањати коров и траву по ратарским културама мотиком, а *пѣрати* (сп) = *шпѣртати* (сп) је исто то чинити плугом парачем.

Да би кукуруз боље напредовао треба му *кѣдати* (сп) = *закѣдати* (сп) заперке.

31.9. Следећим глаголским именицама означени су поменути процеси: *кѡсидба*³² (сп), *кѡшља*³³ (сп), *брѡње* (сп), *бѣрба* (сп), *пѡбирѣње* (сп), *кѡпѡње* (сп) = *кѡпља* (сп), = *пѡрѡње* (сп) = *шпѡртѡње* (сп).

32. Убирање пшенице³⁴

32.1. Општи назив за убирање жита косом је *кѡсити* (сп). *Кѡсити на жито* Г значи да откос пада десно на непокошено класје, *кѡсити на сѣно* Г да откос пада на леву страну.

32.2. Прихватати покошено класје шаловом у наручје каже се *руковѣдати* (сп) = *руковѣђати* Г.

32.3. Различиту раширеност имају лексеме за обележавање радње полагање ужета на земљу при образовању снопа: *пѡлѡгати ѡжа* Ж Ч Г М Ка = *прѡстирати ѡжа* Г Т = *прѡжати ѡжа* Ж Ч Ка = *шѣрити ѡжа* Ж Ч Г М Ка Т.

32.3. Стављати прву руковед на уже је *пѡлѡгати* Ж М.

32.4. Лексемама *налѡгати* Ж Ч Г М Ка, *пѡлѡгати* Т Ко Н и *пѡнити снѡп* Ж Ч Г обележава се стављање друге руковеди преко прве.

32.5. У свим нашим селима *вѣзѡвати* значи обухватити ужетом сноп покошене пшенице.

32.6. Увезане снопове већ на њиви треба *дѣнути*³⁵ (сп) у крстине (в. доле).

32.7. Време и процес обављања именованих радњи изражава се следећим лексемама: *кѡсидба* (сп) = *житна радња* Ка, *руковѣдање* (сп) = *руковѣђање* Г, *налѡдање* (сп), *пѡлѡдање* (сп), *вѣзѡдање* (сп) и *сѡдѡдање* (сп).

33. Сакупљене културе

Прва класификација лексема у овом богатом семантичком пољу извршена је на основу дистинктивног обележја неуређеност / уређеност сакупљених култура.

33.1. Под неуређеном количином подразумева се количински релативно одређен скуп култура неправилног, неодређеног облика. *Гѡмила* (сп) је неодређена хрпа убраних клипова, кромпира, главица купуса, овршеног пшеничног зрна и сл.

Мања уврнута количина сламе којом се чисти коњска длака или потпалује ватра позната је као *ѣѡжа* Ж Ч Г, *ѡмот* Ка и *ѡмѡт* (сп сем Ка).

³² Овом лексемом обележава се искључиво време и процес убирања пшеничног класја.

³³ Дата лексема значи само убирање траве и детелине косом.

³⁴ Због специфичности и сложености послова око кошења жита образовано је посебно семантичко поље.

³⁵ Поред редовног облика радног гл. придева *дѣнути* (сп) чује се и *дѣли* (сп), али инфинитив **дѣти* није забележен.

Грбљевина (сп) упућује на количину сена, траве и сл. сакупљену једним повлачењем грабљи.

Количина покошеног класја која стане у длан између палца и кажи-прста именује се лексемама *жамја* Ж и *жамља* (сп). *Руковед* (сп) = *руковѣт* Ж је покошена количина класја која стане у наручје.

Семему количина траве, сена и сламе која се захвати вилама означава лексеме *навилјак* Ж Ч Г Т Н и *једне виле* М Ка Ко. У свим пунктовима *откос* је количина пшенице, траве и сл. која се одсече једним замахом косе; покошени ред који остаје иза једног косача.

33.2. Уређеном количином сматра се скуп углавном одређеног облика којем претходе посебне радње уређивања као што су плетење, насађивање и садевање. Као дистинктивно обележје посебне семантичке класе јавља се неизбројивост / избројивост.

33.2.1. За уређен скуп неизбројивог типа број подскупова који га чине није битан или се не може нумерички изразити. *Вџ* (сп сем Ко) је товар у снопове увезаног жита, кудеље сунцокретовог стабла или кукурузовине и послагане детелине или сена на запрежним колима. Максималну раширеност има лексема *камара* што значи већа количина саднутих снопова неовршеног жита или послагане сламе и плеве. Синонимима *камарица* Т и *жадрѣбе* (сп сем Т) значе мања камара саденута уз већу.

Снопови кукурузовине и кудеље образују већу саденуту скупину са именом *кџпа* (сп) = *кџпа* (сп).

Бдеља је у (сп сем Ка) количина од неколико навилјака³⁶ траве или сена. А у М Н иста количина означена је као *навилјак*.

Количина неовршеног класја која се ставља на вршај (в. доле) обележава се лексемом *насад* Ж Ко.

Слама (сп) је већа количина саденог овршеног пшеничног класја, а иста количина сена и детелине дене се у *стџ* / *стџ* (сп) = *плат* (сп).

33.2.2. Под уређеном количином избројивог типа подразумевају се скупови за чије је образовање релевантна количина (изражена номинално или имплицитно) мањих скупова који га чине. *Вѣнац* (сп) је скуп од двадесетак³⁷ истоврсних повртарских плодова. Мисли се пре свега на главице белог и црног лука и паприке. Пет-шест главица белог и црног младог лука, корења шаргарепе, першуна, целера и ротквице везују се у *пушле* (сп). Само у пункту Н лексемом *багља* означава се скуп од два навилјака.

Бдељџ Ко = *џџ* Ко чине 17 навилјака сена или траве. Варијантним лексемама *крст* Г Т Ко Н и *крстина* (сп) означава се више саднутих снопова покошеног класја. Овај број³⁸ не може бити мањи од 9 ни већи

³⁶ О овоме в. 33. 1.

³⁷ Овај број може варирати у зависности од величине плодова.

³⁸ О овоме в. 33. 6. 1.

од 18.

Плџст је само у Ко количина сена и траве од два, три или пет багљова.

Сндп (сп) чине две руководи покошеног и увезаног пшеничног класја.

33.3. Облик основе и локација такође могу бити дистинктивно обележје за лексеме³⁹ о којима је већ било речи у овом семантичком пољу.

33.3.1. На кружној основи у економском дворишту смештени су *багља* Ж Ч Г М, *купа*⁴⁰ (сп), *плџст* (сп) и *стџе* / *стџе* (сп).

33.3.2. *Багља* Т Ко Н, *багљџе* Ко, *крџст* Г Т Н = *крстина* (сп), *купа* / *купа* (сп), *навиљак* М Н и *стџе* / *стџе* (сп) су такође кружног облика, али у пољу. Примећује се да лексема *купа/купа* са истим, максималним, ареалом фигурира у оба микропоља (33.31. и 33.3.2.) што значи да у овом случају локација није релевантно обележје.

33.3.3. На правоугаоној основи у економском дворишту могу се наћи *камара* (сп), *камарица* Т = *ждрџе* (сп) и *слама* (сп).

Дистинктивно обележје — уређен скуп на правоугаоној основи у пољу није релевантно ни за једну лексему из овог семантичког поља.

33.4. Називи за сноп могу бити одређени његовим редоследом у крстини или у камари. Посебно су лексички маркирани снопови који почињу и завршавају крстину и камару.

33.4.1. Први, доњи, сноп у крстини је *дојњак* Ж = *дојњак* Ж Ч М Ка Т Н = *курјак* М = *попа* Г = *доњи сндп* М. *Горњак* (сп сем Н), *источњак* Ко и *ебрњи сндп* М обележавају последњи, горњи, сноп у крстини.

33.4.2. Први слој снопова у камари зове се *пџдина* (сп) = *доњи пџд* Ка, а горњи, последњи слој је *зврш* Ка = *пџлата* (сп) = *пџршина* Ж Г Ка.

Снопови који се посебно ређају поврх последњег слоја како камара не би закишњавала зову се *горњак* М Ко = *заклоп* Ч Г Ка Т.

Лексемама *звршџ* Ка = *капа* Ж = *лутка* Г = *окапина* Ж Ч = *пџтка* М = *попа* Г Ко именује се украсни завршетак на камари или купу у облику нарочито увезане краће кукурзовине или сламе.

33.5. Посебним лексемама означавају се делови снопа. Део на којем је клас је *вџде* (сп), а *глава* Ка Ко = *слама* Ж Ч Г = *стрџика* Г Т = *штрџика* Ж је насупрот класу.

33.6. *Крџст*⁴¹ Г Т Ко Н и *крстина* (сп сем Н) појављује се у улози општег назива за гомилу од неколико снопова жита саднутих унакрст један преко другог, као и посебно име за скуп од осамнаест тако саднутих снопова.

³⁹ Овде се не наводе њихова значења.

⁴⁰ На терену се јавља и акценатска варијанта *купа* (сп).

⁴¹ О овоме више в. 33. 2. 2.

33.6.1. Име крстине одређено је бројем снопова који је чине. У тој улози јављају се лексеме: *деветица* (сп) = *полјтина* (сп) = *пдла крста* Н, *десетица* (сп), *двандјстица* (сп), *триндјстица* (сп) и *четрдјстица*⁴² (сп).

33.7. На овом месту помињу се и неке радње у вези са камаром.

Слагати сноплје жита или сламу у камару је *дѣнути* (сп), а *завршити* (сп) = *површити* Г М Т значи поставити последње снопове. Да би камара била стабилнија треба *зdvити рѣгал* Ж Ч Г Ка, тј. уврнути једним крајем угаоне снопове и *вѣзати цѣгле* Г = *мѣтути прѣтѣскове* М = *опасати*⁴³ (сп сем М).

Кад је све спремно за вршидбу камара се мора *развршити*⁴⁴ (сп) — скидају се снопови и камара се квари.

34. Утовар, превоз и истовар

34.1. Стављати клипове кукуруза, купус и репу после убирања, на запрежна кола именује се простим лексемама *убацѣвати* Ка, *утоварати* Ка Н и *тѣварити* Ж Ч Г М Ко.

Сложена лексема *дѣнути вѣз* (сп) упућује на садевање снопова жита, кукурзовине, сунцокретовог стабла, конопље, детелине и сена на кола.

34.2. Превозити ратарске културе које се утоварају (в. горе) означава се лексемом *вѣћи* (сп).

Вѣзити (сп) значи превозити са њиве кући све оне ратарске културе које се дену у воз (в. горе).

34.3. Скидати клипове кукуруза, репу, бостан и сл. са запрежних кола у двориште обележава се лексемама *избацѣвати* Ка и *истоварати* (сп сем Ка).

34.4. *Вѣзидба* (сп) и *вѣча* (сп) представљају време и процес обављања поменутих радњи у 34.2.

35. Вршидба

35.1. Најпримитивнија *вршидба* (сп), одвајање зрна од плеве из класја жита је *вршдј*⁴⁵ (сп сем Т) = *вршдл* Т. Пре него што се почне *врћи* (сп) мора се *насадити вршдј* М Ко Н, ставити *насад*⁴⁶ Ж Ко, тј. поређати развезане снопове у круг, на *вршдј* (сп сем Т) = *вршдл* Т. У средини

⁴² Нису се денуле крстине од 15, 16 и 17 снопова.

⁴³ То значи пребацити преко камаре дугу јачу жицу са везаним циглама на крајевима.

⁴⁴ И јак ветар, киша и град могу *развршити* камару.

⁴⁵ О овоме в. прву страницу Дијалекатских текстова у прилогу.

⁴⁶ О овоме в. 26. 1.

кочијџи Ж Ч Ка држи поводац, а *дјкдч* Ж Ч Ка тера коња да иде у круг и да млати класје. Окруњено зрно се купи *грталом*.⁴⁷

35.2. *Коњара* М Т је примитивна вршалица на принципу ротирајућег бубња коју су покретали коњи.

35.3. Вршаћа гарнитура на парни погон именована је лексемама *вршалица* (сп), *дрџ* Ж Ч Г М Ка, *машина* (сп) и *парњача* (сп).

35.3.1. Основни део машине у којем се налази сви радни делови је *дрџ* (сп).

Дџб (сп) је део на дрешу у који се пушта неовршено класје. Велике виљушке које се крећу напред – назад, *џмле* (сп) = *сидмотрџи* (сп), млате класје. Зрно затим доспева на *прџтак* (сп), велико главно решето, а одатле на сита *џелики пуџџај* (сп) и *мали пуџџај* (сп). *Решето* (сп) одваја цело од ломљеног зрна, *копџај* (сп) дорађује непречишћено зрно, а за чишћење зрна служи *кџш* (сп) – цилиндар са четкама, као и *џетрењача* (сп) = *џетер* (сп) = *џелики џетер* (сп) – ротирајући бубањ. Кожни ремен са кашикама који носи зрно је *џџуџ* (сп). *Лџватор* (сп) је кожна бескрајна трака која преноси омлаћену сламу до места где ће се денути камара. *Лџма* (сп) је у облику цвастог испуста кроз који излази чисто зрно.

35.4. Заједнички назив за све учеснике у вршидби је *вршидчи* Ч = *вршаџи* М = *џрџштџо* (сп) = *маџинско џрџштџо* Ко.

35.4.1. Радник који сакупља вршаче и организује посао (често и власник вршалице) зове се *џандигаџа*⁴⁸ (сп). Машину одржава *маџиниста* (сп). *Баџдч* Ж Ка Н = *кџмџрош* Ч Г М Т = *сноџрош* Ко баца снопове неовршеног жита на дреш, а *раџдч* Ж Г Н = *шпџџер* (сп сем Ка) = *шџпер* Ка је радник који пушта развезано сноплџе у дреш. Лексемом *џџкџрош* (сп) означен је радник који прихвата овршено зрно у џакове, везује их и односи у складиште.

Плеву су после вршидбе готово увек преносиле жене тако да су и именице које их означавају женског рода. То су: *плџвариџа* М, *плџваркиџа* Н, *плџварка* Ч, *плџџрошка* Ж и *плџџрошкиџа* Ч Г Ка. После вршидбе *плџџрош* (сп) дене плеву, а *џџџрош* Ко = *џџџш* Т = *џџџч* Н = *слаџрош* Ж Ч Г М Т Ко сламу.

35.5. Део дворишта у којем се врше и где су смештене камаре је *џџџо* (сп).

36. Одабирање и пречишћавање зрнастог плода

За глаголске лексеме из овог семантичког поља битно обележје је начин, односно средство помоћу којег се одабира и пречишћава плод.

⁴⁷ О значењу ове лексеме в. 33. 2. 1.

⁴⁸ Лексемом *џџџа* не означава се, како се очекује, група радника на вршалици (већ група музичара).

36.1. За обележавање ручног одвајања⁴⁹ употребљивог од неупотребљивог зрна користе се синоними *одабирати* (сп) и *пребирати* (сп).

Зрно се може и *вејати* (сп), односно бацати у ваздух како би лакша прашина, плева и сл. одлетела.

36.2. За пречишћавање вејањем користи се и ручна *ветрењача* (сп). Ако се за пречишћавање и одабирање користи *рђшталица* (сп) дата радња именује се лексемом *рђштовати* (сп). Док су ветрењача и рђшталица у облику бубња који се ставља у погон замајцем (ручно), *решето* (сп) и *сито* (сп) су цилиндричне посуде обично са дрвеном конструкцијом и решеткастим дном које се руком покрећу лево—десно. Глаголима *решетати* (сп) и *вејати* (сп) обележавају се поменуте радње. За пречишћавање пшеничног зрна служи *житно решето* (сп), а *збно решето* (сп) за пречишћавање зоби. *Ситлено сито* (сп) има за дно врло ситну решетку и користи се за најфиније просејавање брашна.

37. Чишћење и прерада плода

37.1. На нашем терену са њиве су се скоро увек доносили чисти, већ ољуштени клипови кукуруза. Када се из било ког разлога клип брао заједно са љуштиком код куће се морао *комјшати* М = *комушати* Ч Т Ко = *љуштити* (сп).

Скидање танке љуске са младог кромпира означава се као *гјумити* (сп) и *стрјгати* (сп), а јесењи, матори, кромпир треба *љуштити* (сп). Синонимним лексемама *стрјгати* (сп) и *чјстити* (сп) обележава се скидање површинског слоја са шаргарепе, першуна и целера, а само овом другом и иста радња код купуса, келја и лука.

Избијати пасуљ из махуне вилама или посебном мотком каже се *млатити* (сп) и *тјцати* (сп), а то чинити ручно (и за грашак и сунцокрет) раздвајајући сваку махуну појединачно је *љуштити* (сп) = *трѣбити* Ж Ч М Ка Т = *цѣпати* М Ка Т Ко.

37.2. *Пáрати* (сп) значи скидати шилом сваки трећи — четврти ред зрна са клипа како би се лакше могло руком *крњити* (сп). *Крњачи* Ж Ч М Ка Н = *крњача* Ж Г Т Ко Н служи за машинско крњење кукуруза.

Лексемом *млѣти* (сп) именују се радње ситњења зрна кукуруза, жита и мака, а *крњити* (сп) се односи искључиво на кукуруз. *Сѣчкати* (сп) значи сѣћи мишлингер, репу, детелину и сл. справом у облику ротирајућег ножа која се зове *сѣчка* (сп).

Сечење главица купуса специјалним ножевима или треницом (пре кисељења или кувања) познато је као *сѣћи* (сп), *рѣзати* М Ка и *рѣбати* Т Ко.

Трѣпати М = *тјцати* Т је ситњење конопље.

⁴⁹ Ручно се пребира само мала количина зрнегља пасуља, грашка или жита пре кувања.

37.3. За покретање направа за млевење, кукурузног и пшеничног зрна користили су се природни извори енергије (ветар и вода)⁵⁰, жива радна снага (човек и ујармљена стока) и машина. *Ветрењача* (сп) је висока купасто зидана зграда на кружној основи са великим крилима које је покретао ветар. Тако створена енергија покреће *камен Ж Ч Г М Т = жрвало* Ко Н који меље. За исту намену служила је и *сувача* (сп), нижа зграда са купастим кровом од трске или црепа чији је механизам покретало највише дванаест у круг ујармљених коња.

Лексема *млин* (сп) = *млина* (сп) је заједничко име за све горе набројане справе и зграде, као и посебно име за направу са истом наменом али искључиво на машински погон.

Зграда, млин који крупније меље (обично само кукурузно зрно), зове се *крупара* (сп), а за мању машину у кући која то исто чини, поред поменутих помињу се и лексеме *крупар ЧГ*, *крупач Ка* и *крупача М*.

Ветрењак (сп сем Ч) = *ветрењар Ч*, *сувачар* (сп), *млинар* (сп) и *крупар* (сп) су радници (често и власници) који одржавају поменутих млинове а као плату за свој рад узимају *ушур* (сп), одређену количину мељаве.

37.4. *Мељава на просто* (сп) је општи назив за производ који се добија млевењем кукурузног или пшеничног зрна са љуском. Заједничко име за све самлевено зрно је *брдишно* (сп) и *мељава* (сп).

37.4.1. Различитим лексемама именује се самлевено пшенично зрно с обзиром на гранулацију: *брдишно* (сп) је ситније, док је *крис* (сп) крупније самлевено. Квалитет и чистоћа одређују називе за врсте брашна. *Нулдш Ж Г = нүлер ЖГ = бело брдишно* (сп) је најквалитетније и најфиније, а *брдишно за лебач Г Т = двојка Ч Г = друго брдишно = лебње брдишно Ж Ко = цвџер Ж Ч Г М* је врста полубелог брашна. Лексема *црно брдишно* (сп) означава пшенично брашно најнижег квалитета. Врста црног брашна је и *шестица* (сп). Самлевена љуска пшеничног зрна именује се лексемама: *мекиње* (сп), *осмица* (сп) и *пдспдл Г* и служи као сточна храна.

Крупно самлевено кукурузно зрно (са љуском) је *прекрупа* (сп) = *прикрупа* (сп) и даје се као храна стоци, а *кукурузно брдишно* је ситније самлевено.

37.5. Време и процес дробљења пшеничног зрна је *мељава* (сп).

38. Посуде за смештај и мерење ратарских култура

38.1. *Цах* (сп) је већа куделна кеса у којој се држе и транспортују зрнасти плодови и брашно.

Сандук (сп) служи за смештај и припремање зрнасте хране за стоку, а *корпа* (сп) је цилиндрична посуда исплетена од прућа за чување и краћи транспорт плодова.

⁵⁰ Прича се да је у Жабљу давно на Јегричкој постојала воденица, али нико од информатора није знао ништа ближе о томе.

38.2. За мерење зрнастих плодова користе се *вйка* Т, *мѣрица* М Т Ко = *мѣрѡв* Н = *рѹкњѡк* Ж Ч Г Ка Ко Н = *рѹпњѡк* Ка Т и *цѹмѣнта* (сп).

Подаци о запремини датих посуда ретко су прецизно номинално изражени, а често се и нека мања посуда узима као мерило за поређење. Тако се помиње да *вйка* "мѣри око тријес кѣла" Н, а *мѣрица* и *мѣрѡв* су "исто тѡ што и рѹпњѡк сѡмо што је баш пѡдмерено да има четрдѣс кѣла и окрѹгла је — йма рѹчке ди да ѹватиш" Т. *Рѹкњѡк* је "тѹ око тријес — четрдѣс кѣла" Г. *Цѹмѣнта* је метално лонче од пола литра или литра за мерење запремине пре свега пасуља и мака.

39. Смештајни објекти

Дистинктивно обележје за лексеме у овом семантичком пољу је врста летине која се чува.

39.1. Зидана просторија за сметшај жита је *ѡмбар* Ж Ч Г М Н = *кѡш* Ж = *мѡгацин* Ж Ч Г Ка Т Ко.

Чѡрдѡк (сп) је просторија од дасака која се поставља изнад зиданог постаментa, а служи за чување клипова кукуруза. Просторија са истом наменом, истог изгледа али при земљи је *чѡрдѡклија* М = *чѹчавац* Ж Ч Г Т, а *шапуриѡкара* (сп) је за шапурике. За чување сена може да се прави посебна просторија *сѣњѡк* (сп) или да се огради простор у штали — *кѣтре-нац* (сп). *Плѣвара* (сп) је склониште за плеву, *трѡп* (сп) је озидана јама у земљи за чување репе, зелени и сл.

39.2. Остава за оруђа и алат у економском дворишту зове се *шѹпа* (сп).

39.3. *Кѡлеба* (сп) служи као склониште у пољу за човека који чува усељ (обично бостан).

40. Земља

40.1. Општи назив за парцелу неодређене површине која се обрађује је *њѹва* (сп).

Мања обрадива површина уз кућу на којој се сеје поврће означава се варијантама једне лексеме: *бѡшта*⁵¹ (сп), *бѡшта* (сп), *бѡшѡа* (сп) и *бѡшѡа* (сп).

Максимални ареал има и лексема *лѣја*⁵² која значи мању парцелу за сејање поврћа (обично лука и зелени).

У сп сем Г *ливѡда* = *сенѡкос* — парцела под травом која се коси, а у Г ливѡда је мања и у поседу појединца, а сенокос већи и у друштвеном власништву.

⁵¹ Иако *бѡштица* (сп) = *башѡица* (сп) не фигурирају у овом сем. пољу помињу се да би се скренула пажња на прецизну семантичку дистинкцију основне и изведене речи. Деминутивним облицима означава се искључиво мања башта за гајење цвећа.

⁵² У Ж и Ч плуралски облици *Бѡште* и *Лѣје* (увек са истим акцентом) јављају се као микротопоними да означе део атара у којем се искључиво сеје поврће.

Т = *услѣвница* (сп) = *услѣвник* Т. *Кућица* (сп) је плића рупа у земљи у коју се пушта семе кромпира, краставца или бостана.

Случајни пропуст при орању је *дплѣз* Г = *дплѣз* Ж Ч Г Ка Ко Н = *дплазина* Т = *дплезина* М.

Само у Г јавља се *зѣмет*, а у осталим местима *зѣсеница* као површина засејана једним замахом руке.

Кад се жито на њиви навали, полегне то место је *лѣжа* (сп).

40.5.1. Више простих и сложених лексема именују врсту земљишта с обзиром на састав.

Здрѣвица (сп) је земља коју плуг избаци и преврне ако се дубље оре. *Йловача* (сп) – *сѣдтина* Ж Ч Г Ка Т = *сѣдтинава земља* Ж Ч Г Т = *сѣмѣњача* Ж Ч Г М Ка је масна земља са доста глине и тешка за обраду. Ту су још *бѣла земља* Т "ту слабије рѣди" Т = *жута земља* (сп) "Жута земља – ту њишта не рѣди." Ка = *лѣшчија* М, па *солѣдѣник* Г, *црница* (сп), *плѣви пѣсак* Ка, *црни пѣсак* Ка, *пѣскуша* Ж Ч Г = *пѣсѣвита земља* (сп).

40.5.2. *Лѣка земља* (сп) = *мѣкана земља* (сп) се лако обрађује, а *тѣшка земља* (сп) = *тврѣда земља* (сп) се тешко обрађује.

40.5.3. Запажена је велика лексичка шароликост и варијантност при обележавању неравног земљишта: *ваѣдѣш* (сп), *чапѣдѣш* (сп), *ваѣдѣшѣва лѣнија* Г, *гѣрѣво земљѣште* (сп), *грудѣвито земљѣште* Ч Г Ка = *грудѣвито земљѣште* Ж, *прѣкопана лѣнија* Ка, *чапѣвито земљѣште* Г, *цѣмѣбито земљѣште* Т = *цѣмѣасто земљѣште* Г и *штрѣцѣкава лѣнија* Ж Ч Г Ка.

40.5.4. Тврѣда и сабијена земља њиве или леније је *укѣишѣна земља* (сп), а *ѣцѣдѣта земља* Ж Ч Г добро пропушта воду.

40.6. Овамо иду и глаголи за обележавање процеса у вези са земљѣштем.

40.6.1. *Зѣђѣхѣрити се* Ко = *зѣкрѣвити се* Ка = *зѣпѣрѣложити се* (сп) = *зѣтрѣвити се* Ж Ч Г М Ка Т = *укѣрѣвити се* Н значи обрасти травом по ратарској култури.

40.6.2. Процес наглог сушења после јаке кише тако да се ухвати *кѣдра* (сп) = *пѣкорѣица* (сп) на површини њиве именује се глаголима: *ѣкрѣтити се* Т Н = *пѣскѣрушити се* Ж Г = *скѣрѣтити се* Ж Г Ка и *скѣстѣтити се* Ж Ч Г.

Просушити се (делимично се осушити) после кише (о земљѣ) обележава се са *прѣпѣрѣнути* (сп).

40.6.3. *Уѣваѣжити се* (сп) значи постати нераван (о ленији или њиви), а *укѣишити се* (сп) је постати тврѣд, угађен (о ленији или њиви).

40.7. Граница између две њиве може се обележити на више начина.

40.7.1. *Скѣлѣд* (сп) представља замишљѣну линије дуж две граничне њиве.

40.7.2. Гранични камен између две њиве је *карџ* (сп) = *међаш* Ко.

40.7.3. Граница се може обележити и низом плићих рупа дуж склада (в. горе). Таква рупа се зове *анта* М = *мдргѣ* Ка = *мѣргѣ* Т = *мѣргѣ* Ж Ч Г.

Ископати поменуте рупе каже се *изднтати* М, *измерѣѣти* Ж Т Ко Н, *измргѣнати* Ж Ч Г Ка Т Н.

40.8. Дужинска мера за земљу од 1,92 м зове се *фѣт* (сп). *Крѣтка дѣж* је 160 хвати, око 307 м, а *прѣва дѣж* Ж Ч Г М Н = *дѣвачка дѣж* Т износи 200 хв, близу 400 м. Само у Т помиње се и *цѣла дѣж* од 500 хвати.

Основна мера за површину земље је *кѣддрѣт* (сп) = *кѣддрѣтни фѣт* (сп) која износи око 4 м².

Површина од 1600 кв. хв, око 5700 м², на целом терену је *јутро*. *Лѣнац* је синоним за *јутро* у Ж Ч Ка Ко, а у осталим местима то је површина од 2000 квадратних хвати. *Вѣлики лѣнац* Г М Н је исто што и *ланац*, а *мѣли лѣнац* у Г одговара *јутру*.

40.9. Као општи назив за колски пут кроз атар јавља се лексема *лѣнија* (сп). *Дрѣм* М Т Н, *прѣва лѣнија* Ж Ч Г, *вѣлика лѣнија* Ко и *зѣлена лѣнија* Т су називи за главни пут кроз атар.

41. Издавање и узимање земље у најам

41.1. Закупнина за обрадиву земљу за једну годину свуда је *дрѣнда*. Истом лексемом означава се и земља која се унајмљује. *Арендрѣти* (сп) = *ѣѣти у дрѣнду* (сп) је унајмити, а *дѣти у дрѣнду* (сп) значи изнајмити земљу на годину дана уз новчану надокнаду. Особа која арендира је *арѣндѣш* (сп сем Ка) = *арѣндѣтор* Ка.

41.2. Разликовно обележје за лексеме које следе је део обрадивог земљишта (или ратарске културе) које припада најамном раднику по обављеном послу: *дѣти / ѣѣти на дѣсѣто* (сп), *дѣти / ѣѣти на шѣсто* (сп), *дѣти / ѣѣти на треѣе* (сп) и *дѣти / ѣѣти на поле* (сп).

Нѣтрѣиѣдр (сп) за обављен посао добија трећи део летине, а *нѣполичѣдр* (сп) ради *на поле*. Процес именовање радње је *наполичѣдрити* (сп).

41.3. *Ћѣтуре* (сп) је начин погодбе од посла или јутра земље. Радник који тако погађа посао је *ѣутѣрѣш* (сп).

41.4. Део овршеног жита који се даје радницима на вршалици зове се *рис* (сп). Лексемама *рисѣдрити* Ж Ч Г Ка и *рѣдити на рис* (сп) обележава се семема радити за рис, а најамни радник који тако ради је *рисѣдр* (сп).

41.5. *Кѣмѣнција* (сп сем М) = *кѣмѣнција* М је храна (обично сланина) која се даје најамном раднику као плата за обављен посао, а *ѣшѣр* (сп) је одређени део жита или кукуруза који добија власник вршалице, крупар, ветрењар или сувачар за вршидбу или мељаву. *Кѣст* (сп) је храна која припада раднику уз надницу.

41.6. Новац који се добије за један дан рада свуд је *надница*. *Надничар* (сп) се унајмљује у надницу, а радити као надничар је *надничарити* (сп) = *ићи у надницу* Ж Г М Ка = *радити у надницу* Г М Ка.

41.7. Најамни радник који ради и живи (без породице) на туђем имању зове се *слуга* (сп). *Служити* (сп) значи радити као слуга.

Бирош (сп) је најамни радник који са породицом живи и ради на туђем имању (обично на салашу ван села) и плату добија у новцу и у натури. Жена најамни радник или бирошева жена је *бирошкиња* (сп). Радити као бирош именује се као *бирошити* (сп).

41.8. Ратар који даје свог коња да са коњем другог ратара вуче плуг или учествује у неком другом ратарском послу је *спрежњик* (сп сем Г) = *спрежњик* Г. Удружити се са другим као спрежњик каже се *спрегнути* (сп).

42. *Nomina agentis*

Овде су сакупљене лексеме којима се обележава вршилац радње неких послова у вези са обрадом земље.

42.1. *Ратар* (сп) = *паор*⁵⁴ (сп) = *селяк* (сп) је особа која се искључиво бави обрадом земље. *Баштоџин* (сп) узгаја поврће.

42.2. *Сјбаша* (сп) = *пољар* М = *сережџин* Ка Н чува поље.

42.3. Власник или чувар бостана обележава се лексемом *бостандџија* (сп).

42.3. Поменута лексема *ратар* у Ч М Н има значење као и *брач* (сп) – човек који оре, иде за плугом.

4.2.4. Важне ратарске послове обављају и *копач* (сп), *сејач* (сп) и *берач* (сп) / *берачица* (сп).

42.5. Учесници у косидби жита су: *косач* (сп), *руководач* (сп) / *руководчица* (сп), *вежач* (сп сем Ко) = *вежарош* Ко.

43. *Ратарска година*

43.1. Изрази *добра година* (сп) = *рдна година* (сп) контрастирају са *лђша година* (сп).

43.2. Процес доношења плода (уопште о години) свуд је *изнети* и *родити*.

⁵⁴ *Паор* и *селяк* често се употребљавају у контекстима у којима добијају погрдно значење (прост, неотесан, неваспитан човек). Исто, пејоративно значење имају и аугментативи *падренда* (сп) и *селячина* (сп). Пејоративним се може прогласити и значење лексеме *падрија* (сп) за крај, село у којем се сви баве ратарством, а *падршџ* (сп) је синоним за *ратарство* (сп).

III ТВОРБЕНА АНАЛИЗА

Целокупна лексика приказана у раду може се подвести под два основна творбена типа: 1. деривацију и 2. слагање.

1. Под деривационим творбеним типом подразумевају се следећи подтипови:

- 1.1. суфиксална творба
- 1.2. префиксална творба и
- 1.3. префиксално—суфиксална творба
2. Лексеме настале слагањем реализују се као:
 - 2.1. полусложенице
 - 2.2. сложенице и
 - 2.3. сложене лексеме

1.1. Суфиксална творба

Суфиксалном анализом обухваћене су све именице. Сви именички суфикси разврставају се у три групе: 1. суфикси за обележавање именица женског рода, 2. суфикси за означавање именица мушког рода и 3. суфикси за означавање именица средњег рода.

1.1.1. Суфикси за означавање именица женског рода

- а: *клипа, млина*
- ава: *мељава*
- (')ара: *кудељара, плевара, шипкара*
- (')ача: *семењача, смоњача, слепача, сувача*
- ба: *берба, возидба, вршидба, косидба*
- ва: *сетва*
- ѣнда: *паоренда*
- ија: *боранија, коменција, мирођија, шумадија*
- ика: *стрѣика*
- ина: *полутина, подина, крстина, летина*
- ица: *здравца, слепца*
- киња: *бирошкиња, плеваркиња*
- ли(ја): *кирли, чардаклија*
- ље: *грабље*
- ње: *копње, кошње*

- уга: *влачуга*
- уља: *рогуља, шишуља*
- уша: *пескуша, плавуша*

1.1.2. Суфiksi за означавање именица мушког рода

- ај: *врш^{ај}, копер^{ај}*
- а^к: *пабирак, рав^ак, сел^ак*
- ан: *зуб^{ан}, клип^{ан}*
- анца: *клипанца*⁵⁵
- а^к: *плеша^к*⁵⁶
- а^л: *рога^л, чеша^л, врш^ал, пасп^ал*
- ('')а^р: *ветре^ар, јабуч^ар, кош^ар, рат^ар*
- а^{рош}: *кам^арош, слам^арош, ца^арош*
- атор: *арендатор*
- а^н: *клип^ан*
- а^ц: *крстава^ц, троја^ц, чуцава^ц, шећера^ц*
- а^ч: *вез^ач, рог^ач, сеј^ач, ра^ач*
- а^ш: *ваг^аш, ме^аш, мрг^аш, чап^аш*
- е^л: *греде^л, курде^л, крате^л*
- е^р: *двог^ер, мишлинг^ер, цел^ер, цвај^ер*
- и^р: *вод^ир, кос^ир*
- ко: *зеленко*
- ник: *ме^арник, спреж^ник, ра^аник*
- ов: *ваго^в, шало^в*
- о^н: *келед^он, карниш^он*
- от: *чокот*
- у^г: *бео^уг*
- џија: *бостанџија*
- џик: *арпаџик*

1.1.3. Суфiksi за означавање именица средњег рода

- ало: *гр^ало, ж^ало, ц^ало*
- ило: *глади^{ло}, ради^{ло}, чисти^{ло}*

⁵⁵ *Клипанца* је овде именица мушког рода.

⁵⁶ У Шајкашкој *плеша^к* је именица мушког рода.

-иште: *јечмиште, кромпирџште, репиште, стрџиште*

-(')је: *влаће, коље*

-ље: *узглавље*

1.2. Префиксална творба

1.2.1. Префикси код именица

за-: *заврш, заклоп, замет*

на-: *навиљак*

о-: *оплџ*

1.2.2. Префикси код глагола

за-: *забелити, забраздити, заливадити*

из-: *изантати, изметути се, исфелити се*

на-: *навиљчити, налагати, наливати*

о-: *образдити, окопавати*

од-: *одорати, одабирати, одметнути се*

по-: *повезати, површити*

под-: *поделавити, подеорети, подернути*

пре-: *пресаидити, пресевати*

при- < прџ-: *прикопавати, присевати, присејати*

про-: *проерушати се, проклијати*

раз-: *развршити, разорати*

с-: *склопити, скорети се*

са-: *саставити се*

у-: *уврстати се, уврети, уклицати се*

за-: *завршен (кукуруз), загњеена (њива), закоровен*

о-: *озими (јечам), оцедита (земља)*

у-: *укаишен (пут), укоровена (њива)*

Врло су ретки случајеви двоструке префиксације као што су: *из-о-плазити, ис-пре-пуцати, не-до-стиж* и *по-с-корушити*.

1.3. Префиксално суфиксална творба

Овом приликом поменуће се само оне именице које се граде додавањем префикса и суфикса на основу: *завршај, заглавак, загртач, загртачица, заперак, засеница, навиљак, наполица, наполичар, натрећичар,*

огрестина, окапина, оплестина, уродилца, углавник, углавница, увратине и сл.

Основно значење суфикса углавном је исто као и у стандардном језику. Уочљива је полисемичност суфикса: *-ара, -ина, -ија, -ика, -ица, -ља* за означавање именица женског рода, *-аг, -ај, -ак, -ан, -аљ, -ац, -ац, -ац, -ац, -ац, -ер* и *-ов* за означавање именица мушког рода и *-(')* је и *-ље* за означавање именица средњег рода.

Поред првог значења суфикси код неких лексема уносе деминутивно (*-ица, -аћ* и *-ић*) и пејоративно (*-енда, -а, -ан, -анца*) значење.

Ретки су случајеви да се иста семема означава лексемама које се разликују само одсуством / присуством суфикса: *заврш : завршај, оплаз : оплазина, лук : лукац*.

Највећи број суфикса учествује у творби именица мушког, затим женског и на крају средњег рода.

Већи број суфикса је словенског порекла, док је само мали број страних (турски: *-ли, -лија, -лук, -лија* и *-лик*, мађарског *-ов* и германског *-ер*)

Најпродуктивнији су суфикси: *-ица, -ика, -ина, -ак* и *-иште*, а у непродуктивне спадају: *-а, -ава, -ања, -ва, -да, -енда, -ла, -уга, -ура, -анца, -ањ, -ац, -ин, -ић, -иш, -ко, -от, -уг, -лија* и *-ло*.

2. Лексеме настале слагањем

2.1. Полусложенице

Једина посведочена полусложеница је *путер-салата*.

2.2. Сложенице

Све сложенице су са спојним вокалом — најчешће је то *-о-*, ређе *-е-*, само у једном случају *-и-* (*бандигазда*) и *-у-* (*цунцукрет*).

2.2.1. Сложенице без суфикса: *руковет, летораст, самораст, тропола* и сл.

2.2.2. Сложенице са суфиксом: *двораоник, трораоник, двопарошке, стоданац, самовезач* и сл.

2.3. Сложене лексеме

2.3.1. Најпродуктивнији творбени тип је *Adj + N* : *репарске виле, слатки лукац, лоша година, црни влат, бела ротква* и сл.

2.3.2. Само лексема *трска слатка* сложена је по моделу *N + Adj*.

2.3.3. Непродуктиван творбени тип је *N + N* : *чудо Америке*.

2.3.4. Многе лексеме сложене су по моделу *V + N* : *пуштати свиљу, пунити споп, пружати ужа, преврнути угар, правити кућице* и сл.

2.3.5. По моделу *N_{ит} + N* сложена је само лексема *једне виле*.

2.3.6. *Ситни рани парадајс* одговара моделу *Adj + Adj + N*.

2.3.7. У непродуктивне моделе спада и *V + Adv*: *дати ђутуре*.

2.3.8. Доста лексема сложено је по моделу *V + Prep cons*. У конструкцији са предлогом може се реализовати именица, број и прилог.

2.3.8.1. *V + Prep + N*: *терати у бикове, ставити у растило, дати у аренду, ићи у забразд, радити за рис* и сл.

2.3.8.2. *V + Prep + Num*: *радити на треће, дати на поле, дати на шесто, радити на десето*.

2.3.8.3. *V + Prep + Adv*: *орати за готово*.

2.3.9. Забележено је девет лексема типа *N + Prep + N*: *виле за репу, брашно за лебац, лоза од грашка, машина за жито, краставац за семе* и сл.

IV ЗАКЉУЧАК

Лексичко—семантичка, ареална и творбена анализа прикупљене грађе упућују на неке опште закључке.

Целокупни лексички материјал класификован је по следећим семантичким пољима: 1. *Triticum*, 2. *Остала жита*, 3. *Делови биљака из f. Gramineae*, 4. *Zea mays*, 5. *Cannatis sativa*, 6. *Helianthus annuus*, 7. *Beta vulgaris rapacea altissima*, 8. *Solanum tuberosum*, 9. *Capsicum annuum*, 10. *Lycopersicon esculentum*, 11. *Brassica oleracea capitata*, 12. *Pisum sativum*, 13. *Phaseolus*, 14. *Trifolium*, 15. *Cucurbita melo* и *Cucurbita pepo*, 16. *Cucumis sativus*, 17. *Citrus vulgaris* и *Cucumis melo*, 18. *Allium cepa* и *Allium sativum*, 19. *Повртарске културе из f. Umbelliferae*, 20. *Корови и биљни паразити*, 21. *Општи називи за ратарске и повртарске културе*, 22. *Општи називи за плод*, 23. *Оруђа за орање*, 24. *Обрађивање земље плугом*, 25. *Ручне алатке за припремање земљишта, убирање и сакупљање ратарских култура*, 26. *Остале ручне алатке и помагала*, 27. *Прикључна оруђа која вуче коњ*, 28. *Обрађивање земље и ратарских култура ручним алаткама и прикључним оруђем*, 29. *Сева и сађење*, 30. *Процеси у развоју култура, њихове особине и стања*, 31. *Убирање*, 32. *Убирање пшенице*, 33. *Сакупљене културе*, 34. *Утовар, превоз и истовар*, 35. *Вршидба*, 36. *Одабирање и пречишћавање зрнастог плода*, 37. *Чишћење и прерада плода*, 38. *Посуде за смештај и мерење ратарских култура*, 39. *Смештајни објекти*, 40. *Земљиште*, 41. *Издавање и узимање земље у најам*, 42. *Nomina agentis* и 43. *Ратарска година*.

Већ на први поглед примећује се да простих лексема има знатно више него сложених и то не само у оквиру једног микропоља, него у целом семантичком пољу.

Семема 'општи назив' најчешће је представљена једном простом лексемом без фонолошких и творбених варијаната: *јсев, пдврђе, глдица, кдрен сдидити, драти, рдидило* и сл.

Семема се изражава и као а) једна проста лексема са морфолошким варијантним ликовима (*кукурџ*, *кукурџ*, *куџ* и сл.), б) две просте лексеме (*сорта* = *бела*, *жито* = *пшеница*, *пардајс* = *патлиџан*), ц) једна проста и једна сложена лексема (*жито* = *ситна рана*), д) три просте и једна сложена лексема (*вршачи* = *вршачи* = *друштво* = *машинско друштво*) и е) једна сложена лексема (*мелџа* *на просто* и *крџна рана*).

Сложена лексема најчешће се јавља уз још једну или више простих лексема у семантичком микропољу.

Често се само сложеном лексемом (једном или више) означава нека семема (*матори лукац*, *млади кромпир*, *семени крставац*, *кромпир за семе*, *шпартате грбље*, *орати на дјс* и сл.).

Сложена лексема као једини лексички израз семеме јавља се: 1) када именује делове биљке или алатке (*задња загртачица*, *лева шпартачица*) и 2) када именује семему за коју је битно неко дистинктивно обележје посебне семантичке класе, тј. када означава биљку, алатку и процес с обзиром на посебне особине, стања и радње (*млади лукац*, *матори лукац*, *бела кудеља*, *прућана брана*, *орати на стџ*, *дати на поле* и сл.).

Просте лексеме одликују се фонолошком и творбеном шароликошћу. Поред варијанти типа *кукурџ* / *куџ*, *бџ* / *збџ* јављају се и чисто акценатске варијације (*чапуриште* / *чапуриште* / *чапуриште*, *купа* / *купа*, *стџ* / *стџ*).

Често иста лексема заузима два микропоља једног семантичког поља или фигурира у различитим семантичким пољима (*пџирак*, *недостџ*, *зџерак*, *пџо* и сл.).

У неколико примера примећена је лексикализација плурала и то у случајевима када се предмет јавља у пару (*ручице*, *ручке*, *клинови*) или у већем броју од два (*вешњаци*, *семенци*).

Екстралингвистички фактори некада имају одлучујућу улогу на често неочекивану појаву или одсуство лексеме.

Као пример могу послужити парови лексема 1) *руководач* : *руководачица*, 2) *плеварош* : *плеварошка* и 3) *сејач* : *сејачица*, *косач* : *косачица*.

Жито руководију и жене и (ређе) мушкарци; плеву после вршидбе носе само жене, а садевају само мушкарци; ручно сеју и косе само мушкарци. Такво чињенично стање условило је да се моционим суфиксима указује: 1) само на пол особа које врше исту радњу, 2) на пол особа које врше различите радње и 3) на вршиоца (*сејач* и *косач*) и оруђе — (у овом случају машине *сејачицу* и *косачицу*) истих радњи.

Творбеном анализом утврђено је да су најпродуктивнији суфикси: *-ица*, *-ика*, *-ина*, *-ак* и *-иште*. Бројне лексеме настале су додавањем префикса и суфикса на основу: *заглавак*, *загртачица*, *окапина* и сл. Најчешћи модели по којима се слажу лексеме су: *Adj + N* (*млади лукац*), *V + Prep + N* (*ставити у растило*) и *V + Prep + Adv* (*орати за готово*).

башћа = *башта* = *башта* = *башћа* 40.1.

баштован, -ана 42.1.

бѣла зѣмља = *жу́та зѣмља* = *лишчија зѣмља* 40.5.1.

бѣла бундева 15.2.

бѣла кудѣља = *жѣнска кудѣља* 5.2.

бѣла рѣткава 11.4.

бѣле шапѹрике = *бѣли кукуруз* 4.2.

бѣли кро́мпир 8.2.

бѣли кукуруз = *бѣле шапѹрике* 4.2.

бѣли лу́к(ац), *бѣла лу́ка* 1.1. — На́јо се бѣла лу́ка и сла́нине па ко је́шо сам коба́сийца Ч.

бѣли па́суљ, *бѣла пасу́ља* 13.4.

бѣло бра́шно = *ну́лаш* = *ну́лер* 37.4.1.

бѣље 1.2.

бѣдѹѣ = *вѣрига* = *ка́рика* = *ѡбру́ч* 27.4. — А та́ вла́чуга има пу́но тѣ бѣо́ѹга Т.

бе́рдѣч, -а́ча 42.4. Ондак се пра́и ру́чак и нѡси се бе́ра́чима М.

бердѣчица 42.4.

бе́рба = *бра́ње* 31.9. — Он се баш о бе́рби разбо́ле Ж.

бе́рбити несврш. = *бра́ти* 31.2.

би́к, *би́ка* = *цвѡлика* 18.8.

би́рош 41.7. — Он је сирѡма чо́век — би́рош Т.

би́рошѣти, -им несврш. 41.7. — Ман не́га, це́ла ве́ка је би́рошио и ѡсто сирѡма Г.

би́рошкиња 41.7. — Ма́ти је ку́не што се у́да́ла за би́роша па је сад и ѡна би́рошкиња М.

блѣ́тва 7.3. — Сла́бо се се́је та́ блѣ́тва ко́д—на́с Т.

бо́дљиви кра́ставац 16.2.

бо́ј, *бо́ја* = *збо́ј* = *на́до* = *пла́ст* 23.6. — Одржа́ва се на́ -тим бо́ју плѹг да не́—иде ду́бље, да иде пра́во Ка.

бо́квица 21.1. (напом. 18.) — Ра́сада има два́ ли́ста и љз—та два́ ли́ста ра́сте ѡпет као ли́ст нѡрма́лан — бо́квица Ч.

бо́кор = *жѣле* = *ко́рѣн* 3.2.

бо́корѣти се, ѣ се несврш. 30.8.

бо́ранија = *зе́лени пасу́љ* = *ла́стина у́ста* = *па́суљ љ—зе́лен* 13. 3.

бо́стан 17.1. и = *боста́нѣште* 40.3. 1.

боста́нѣште = *бо́стан* 40.3.1. и 40.3.2.

боста́нција 42.3.

бра́зда 40.4.

бра́на = *дрвѣна бра́на* = *пру́ћана бра́на* = *бра́на од пру́ћа* 27.4. и = *вла́чуга* = *гвѡзѣна бра́на* 27.5.

бра́на од пру́ћа = *бра́на* = *дрвѣна бра́на* = *пру́ћана бра́на* 27.4.

бра́ње = *бе́рба* 31.9.

бра́ѡнски па́суљ 13.4.

бра́ти, бе́рем несврш. = *бе́рбити* 31. 2. — Мѣ стари́ји бе́ре́мо кукуруз, а де́ца оку́пљају го́миле М.

бра́шно 37.4.1. и = *ме́љава* 37.4.

бра́шно за -лебац = *дво́јка* = *дру́го бра́шно* = *ле́бње бра́шно* = *цва́јер* 37.4.1.

бру́с = *гла́далица* = *гла́дило* 25.4.

бу́ѡак 25.1. Кад ѡ́неш да љзбѣ́јаш не́ке цѣ́гље, ѡндак ко́паш з бу́ѡаком Т.

бу́ѡаѣти, бу́ѡаѣим несврш. 28.1.

бу́ђ, -а м = *плѣша́н* 20.3. — Кад се та́ј бу́ђ на́вата го́товѡ је Ж.

бу́ђав, -а, -ѡ = *плѣ́снѣв* = *квѡ́ран* = *по́квѡрен* = *у́квѡрен* 30.17.

бундева 15.1.

бундевица 15.2. — *О* -ти бундевица мош скљвати чорбу, цушпајз — шта вџлеш Т.

вагдаш, аша 40.5.3. — Вагдаш је кад је здрао грудвевито Ж.

вагдашљива ленија 40.5.3.

вагов 25.5. — С ваговом сечеш кукурзовину ил тако Г.

вадити несврш. 31.3.

ваљак, ваљка (= ваљбница) 27.2. — Кад жито нйкне добро је да се подваља с ваљком Т.

ваљати, ваљаам несврш. 28.2.

ваљбница (= ваљак) 27.2. — А тџ дрво што ваља тџ је ваљбница Ч.

ваџарош = ваџач 42.5.

ваџати, ваџам цуџље сврш. = опасати = метути прѣтйскове 33.7.

ваџач, -аџа = самовџач 27.9.1. и = ваџарош 42.5. — Ако и йма више онда је јѣдан ваџач и ваџива Ко.

ваџивање 32.7.

ваџивати, ваџивам несврш. 32.5.

ваџати несврш. 36.1. и 36.2. — Кад вѣтар дѣва и нѣси тџ љубре, а пасуљ пада чйст на—земљу. Тџ ми кажемо ваџати пасуљ, јел кукуруз кад ймаш маџо ил тако Ко.

ваџика ленија = дрѣм = прѣва лѣнија = зѣлена лѣнија 40.9.

ваџики вѣтер, -тра = вѣтрењача = вѣтер 35.3.1.

ваџики лаџац, -џа = лаџац 40.8.

ваџики пуџѣрај, -аја 35.3.1.

ваџики тџчак, -џка 23.7.

ваџац, -џа 33.2.2.

ваџнути несврш. = заваџавати = заврѣати се = подгорѣвати = спаравати се = учманути 30.16.

ваџига = бѣдѣуг = каѣрика = џбруч 27.4.

ваџер, -тра = вѣтрењача = вѣлики вѣтер 35.3.1.

ваџрењак = вѣтрењар 37.3. — Вѣтрењак љвек зна каѣво ће бйти време па наместити та кѣрѣла Ч.

ваџрењар = вѣтрењак 37.3.

ваџрењача 37.3, 36.2. и = вѣтер = вѣлики вѣтер 35.3.1. — Нѣсили смо љ—вѣтрењачу да нам се самаѣе жито Ч.

ваџењџи, -аџа = ѣвѣнка = сѣмѣнци = сѣмењџи 4.7.

ваџети се на -рѣџ = увѣрстати се = укаџати се 30.4.

ваџа 14.4. — Та ваџа тџ је сѣно за кѣње — ширѣко љишће па тѣнко Т.

ваџа 38.1.

ваџле, ваџла пл. т. 25.6.1, = ваџлушка, 27.9.1. и = сламотрѣси 35.3.1. — Кѣпиш с ваџлама сѣно и дѣнш љ—баџљу Ж; — Кад рањѣч пушта жито љ—доб џно дѣлази на—виле ди се мѣлати Ж.

ваџле џа -репу = рѣпашке = рѣпаѣрошке = рѣпарске ваџле 25.6.

ваџџиште напѣм. 23.

ваџлушка = ваџле 27.9.1.

ваџт, -а м *ваџће* Н. пл. 3.2.1. и = кунйна = мѣтѣлица = перѣје = перѣо 4.6. — Јѣдан крај пушта кѣџцу гѣре, а јѣдан крај пушта кѣџцу љ—земљу. И џвај гѣрњи крај — тај раѣти дѣџџ не йџйће ваџт Ж.

ваџчити, ваџчим несврш. 28.2. — Ђнда се жито на—тим ваџчиџо Т.

ваџтати несврш. 30.9. — Шйпка се жито, сѣ ће ваџтати Ч.

влаће, -а пл. т. 33.5. — Кад се меће горњак увек гледаш да је влаће окрћнуто доле да се слива киша Ж.

влачуга 27.5, = брана = гвоздена брана и = равњак 27.3. — Влачуга је мештер ваљка Ко.

влачувати, —ам несврш. 28.2.

воденаст, -а, -о = водњикав 30.17. — Некако ми је воденаст кромпир ниш не ваља Ж.

водџр, -џра 25.4. — То обесиду о каиш и ту наспу воде. Код нас је од плёка ил од рёга. То се звало водџр Ж.

водњикав, -а, -о = воденаст 30.17.

воз, *воза* = камара 33.2.1. и = багљов 33.2.2. — Мбра се воз добро везати да се не разиђе Г.

возидба 33.4. — Кад је возидба свѝ су запослени Ч.

возити, *возим* несврш. 34.2. — Кад саденемо крстине онда га возимо кўни М.

вр, *врја* = врчак = пшѝц 4.7.1. — Кад није добар онда му на врју буду ко ћурчије главе Ч и = шпѝц 23.8. и 25.3.

врѝт 25.3. — Врѝт ти је то што држи косу за коѝште Ж.

врѝжа = лёза 15.4.

врћи, *вршем*, *врши* несврш. 35.1.

врчак, -чка = вр = шпѝц 4.7.1.

вршѝј = вршѝљ 35.1. — Насѝди се вршѝј, мећу се снѝпови и тѝраш коње у вршѝј Н.

вршѝљ = вршѝј 35.1. Врло се на коњима. Вршѝљ — донесѝду и саденеду у камару. Онда набѝцаду — све около снѝпови дођеду, млого тако да коњи мѝжеду доћи на —те снѝпове. Ї—то гѝзиду и то влаће

све се под копитом круни. И кад то добро изгазиду, припушиду жѝнске ондак с ѝтим вѝлама, прѝврѝду. Ондак ѝпет с коњима погазиду, ондак ѝпет се прѝврѝне и трѝни пут. После се ѝстрѝса слѝма, наполе се вѝди. Остане ту плѝва и жѝто. Ондак ѝпет гѝзиду коњи па сѝтру плѝву Т.

вршѝлица = дрѝш = машина = парњача 35.3.

вршѝци = вршѝчи = маѝинско друштво 35.4.

вршѝчи = вршѝци = друштво = маѝинско друштво 35.4.

вўковарска лубѝница 17.3.

вўи, вўчем несврш. 34.2. — Ми с тако поделѝмо — млади бѝреду, а ми стѝрији вўчемо га кўни Ч.

вўча 34.3.

гарѝноша = главница 20.2.

гѝвѝдена брана = брана = влачуга 27.5.

гѝвѝдени плўг = гвоздењѝк 23.5.

гѝвѝдењѝк, -ѝка = гѝвѝдени плўг 23.5.

глава 23.7. — То је глава ѝд—плуга која ѝде крѝ—земљу Ж, = главица = погача 6.2. — Прво се на—њиви сѝку главе, а после штапови Г, = главица = круна 7.2. — Кад се рѝпа ѝзвѝди, ѝма се на—њиви чѝсти — сѝку јој се главе Ж и = слѝма = стрѝника = штрѝника 33.5. — Глава се меће вако да влаће пада доле Ко.

главица 11.2, 18.4, 22.2 = погача = глава 6.2. и = глава = круна 7.2.

главичити се несврш. завѝјати се = тѝрату у главицу 30.12.

главница = гарѝноша 20.2.

главничав, -а, -о 30.17.

узима йма слабу рачуницу Т.

да̀ти, *да̀ пера̀ја* = метличити се = бацити свѣлу = избацити свѣлу = пу̀стити свѣлу 30.9.

да̀ти, *да̀м у а̀ренду* 41.1. — Ймам млдог зѣмље, а ја сѣм. Сваке годи-не да̀jem у а̀ренду Ж.

да̀ти, *да̀, се у шѣпке* = пу̀стити шѣпке = ушѣпкавати се = шѣпкати се 30.6.

двѣна̀дѣстица 33.6.

двѣдбраз = двѣдбразд = двѣдбразни плу̀г = ду̀плаш = двѣгер = двѣрабник = двѣрабни плу̀г 23.6.

двѣдбразд = двѣдбраз = двѣдбразни плу̀г = ду̀плаш = двѣгер = двѣрабник = двѣрабни плу̀г 23.6.

двѣдбразни плу̀г = двѣдбраз = двѣдбразд = ду̀плаш = двѣгер = двѣрабник = двѣрабни плу̀г 23.6.

двѣгер = двѣдбраз = двѣдбразд = двѣдбразни плу̀г = ду̀плаш = двѣраб-ник = двѣрабни плу̀г 23.6.

двѣ́ја = брашно за—лебац = дру̀го брашно = лебње брашно = цва̀jer 37.4.1.

двѣкрѣлна дрѣ́ача = двѣкрѣлна дрѣ́а-ча 27.6.

двѣпарошке, -и пл. т. = двѣредне вѣле = двѣроге 25.6.

двѣкрѣлна дрѣ́ача = двѣкрѣла дрѣ́ача 27.6.

двѣрабни плу̀г = двѣдбраз = двѣдбразд = двѣдбразни плу̀г = ду̀плаш = двѣрабник 23.6.

двѣрабник = двѣдбраз = двѣдбразд = двѣдбразни плу̀г = ду̀плаш = двѣра-бни плу̀г 23.6.

двѣредне вѣле = двѣпарошке = двѣро-ге 25.6.

двѣроге, ога пл. т. = двѣредне вѣле = двѣпарошке 25.6.

двѣстица = полу̀тина = по̀ла крѣста 33. 6.

дѣзѣрѣ = дѣзѣрѣј = дѣзѣрѣ 8.2.

дѣзѣрѣј = дѣзѣрѣ = дѣзѣрѣ 8.2.

дѣзѣрѣ = дѣзѣрѣ = дѣзѣрѣ 8.2.

дѣна̀рош = дѣна̀ш = дѣна̀ч = сла́ма-рош 35.4.1.

дѣна̀ш, аша = дѣна̀рош = дѣна̀ч = сла́ма-рош 35.4.1.

дѣна̀ч, -а́ча = дѣна̀рош = дѣна̀ш = сла́ма-рош 35.4.1.

дѣнути, дѣнем несврш. 32.6, 33.7. и на́вѣлѣчити 28.1. — Онда кад по́вѣжу онда снѣсиду на го́милу и онда дѣну крѣстине Ж.

дѣнути, дѣнем *ѡѡ* 34.1.

дѣсѣстица 33.6.

дѣсна мо́тика = дѣсна пара́чица = дѣсна шпартѣчица 23.9.

дѣсна пара́чица = дѣсна мо́тика = дѣсна шпартѣчица 23.9.

дѣсна шпартѣчица = дѣсна мо́тика = дѣсна пара́чица 23.9.

дѣтелина 14.1.

до́ња 1.1.

до̀, до̀ла = до̀лина = до̀ля́ча = ко̀н 40.2.

до̀б, до̀ба 35.3.1.

до̀бра го́дина = ро́дна го́дина 43.1.

до́ња́к, -а́ка = до́ња́к = ку́рја́к = по́па = до́јни снѡп 33.4.1.

до́јни снѡп = до́ја́к = до́ја́к = ку́рја́к = по́па 33.4.1.

до́ја́к, -а́ка = до́ја́к = ку́рја́к = по́па = до́јни снѡп 33.4.1.

до̀лина = до̀ = до̀ля́ча = ко̀н 40.2.

завијати, завија се несврш. = гла-
вичити се = тѣрати у главицу 30.12.

завити, завијем рдеаљ сврш. 33.7. —
Кад је добар камарош ондак он кад
је на крају завије рогљове — нави-
љах сена уокруг завије да камара
чвршће стоји Ж.

заврхати се несврш. = вѣнути = заве-
навати = подгорѣвати = спаравати
се = учманути 30.16.

заврш, -а м = повлата = површина
33.4.2.

завршадј = капа = лутка = окапина
= пѣтка = попа 33.4.2.

завршен кукѹруз 4.

завршити, завршим = површити 33.
7.

заглавак, -вка 25.10. и = ђкисак =
рогаљ = рогаљ = шпйц 40.2. — И
кад он ту мѣте косу, ондак мѣра да
набије. Има тако парче гвождѣта ко
шака. Заглавак се то зове Ж.

загњевѣна њйва = крателъ = слѣпача
= слѣпица = слѣпа њйва = слѣпа
лѣнија 40.2.

загрѣач, -ача 23.3.

загрѣачица = лептирица = крила-
тица = подгрѣачица 23.9.

загрѣање = подгрѣање 24.6.

загрѣати несврш. = подгрѣати 24.3.

зѣдња мѣтика = стражња мѣтика
23.9.

зађубрена њйва = закрѣвљена њйва
= запарложена њйва = укрѣвљена
њйва 40.1.

зађубрити се сврш. = закрѣвити се
= запарложити се = затравити се =
укрѣвити се 40.6.1.

закидати, закйдам несврш. = кйда-
ти 31.8.

заклоп = горњак 33.4.2.

закрѣвити се сврш. = зађубрити се
= запарложити се = затравити се =
укрѣвити се 40.6.1. Закрѣвила ми
се њйва — не — мош прићи Ка.

закрѣвљена њйва = зађубрена њйва
= запарложена њйва = укрѣвљена
њйва 40.1.

замет = зѣсеница 40.4. — Кад узмем
сѣме па баџим једаред — то је замет
Г.

задрати, задорем стрѣнѣште = угѣ-
рити 24.4.

запарложена њйва = зађубрена њй-
ва = закрѣвљена њйва = укрѣвље-
на њйва 40.1.

запарложити се сврш. = закрѣвити
се = зађубрити се = затравити се =
укрѣвити се 40.6.1.

затравити се сврш. = зађубрити се
= закрѣвити се = запарложити се =
укрѣвити се 40, 6.1.

заперак, -рка 3.2. — И жѣто йма
заперке — каж бокѣри се. Ал њѣгови
се заперци не кйдају већ и они нѣсе
влаће Г и 4.5. — Кад се кукѹруз копа
онда се и заперци кйдају Т.

зѣсеница = замет 40.4.

затравити се сврш. = зађубрити се
= закрѣвити се = запарложити се =
укрѣвити се 40.6.1.

зѣбј, зѣбја = бѣј = наѣо = плаѣст 23.6.

згљѣб, згљѣба = члѣнак 3.2.

здрѣв, -а, о 30.17.

здрѣвица 40.5.1.

зѣлѣн, -и Ж 19.3.

зѣлен, -а, -о 30.17.

зѣлена лѣнија = дрѹм = права лѣнија
= вѣлика лѣнија 40.9.

зѣлени лѹк(ац) = млади лѹк(ац) 18.6.

**Јѐчам, -чма 2.1. и 3.2. — Јѐчам се сѣјо
прѣ жѣта по могућности двѣ нѣдѣље**

келѣдѣв, -ѣва = келѣдѣн 12.2.

келѣдѣн, -ѣна = келѣдѣв 12.2.

келерѣба 11.3.

кѣљ, кѣља 11.3.

кѣтренац, -ѣнца 39.1. У кѣтренац се већином мѣће сѣно за—нѣн Г.

кѣдати несврш. = закѣдати 31.8.

кѣрли, —ја м = кѣрлика 8.2.

кѣрлика = кѣрли 8.2.

клијати, клија несврш. нѣцати = нѣкнути 30.1.

клин = осѣвина = тѣљак 27.2.

клип 4.7. — Тѣ што тѣ кѣш плѣд то је клип, на кукѣрузу је клип М.

клипа, -ѣ ж. = клипан = клипаћ = клипанца = клипина 4.7. — Дѣбар је кукѣруз, све ѣне лѣде клипе Г.

клипан, -ѣна м = клипа = клипаћ = клипанца = клипина 4.7.

клипанца, -ѣ м = клипа = клипан = клипаћ = клипина 4.2.

клипаћ, -ѣна м = клипа = клипан = клипанца = клипина 4.7.

клипина, -ѣ ж. = клипа = клипан = клипаћ = клипанца 4.7.

клипић = клипчић 4.7.

клипчић = клипић 4.7.

клица 8.5, 21.2. и = срце 4.7.1.

кључ, кључа 26.1. — Кад ми ѣстреба слѣме с кључом мѣло ишчѣпам из камаре Г.

кѣвиљски кукѣруз 4.2.

кѣѣ, кѣза пл.т. = крѣтак = помѣнѣк 26.2.

кѣкан, -ѣна = кѣканац 4.2.

кѣканац, -нца = кѣкан 4.2.

кокѣруз = кукѣруз = кѣруз 4.1.

кѣлеба 39.3. — На бѣстану мѣраш ѣмати кѣлебу ди да се склѣниш Ж.

кѣлѣчке, -чака пл. т. 23.7.

клица пл. т. 26.2.

кѣле, -а пл. т. 26.2. — Слѣма се нѣси на кѣлама без мѣже Ж.

кѣмлѣнција = кѣмѣнција 41.5. — Нѣкад си мѣро да кѣсиш два тѣри цѣла дана за плѣу слѣнине. Тѣ је кѣмлѣнција, тѣ рѣна што дѣбијеш Г.

комѣшати несврш. = комѣшати = лѣштити 37.1.

кѣмѣнција = кѣмлѣнција 41.5.

комѣшати несврш. = комѣшати = лѣштити 37.1.

комѣшина = лѣштика 4.7.1.

кѣњара 35.2. — Тѣ мѣшина се звѣла кѣњара. Тѣ је нѣкако окрѣгло дрво, прѣчник шупљѣне тѣри мѣтра — ко бѣре. И ѣнда тѣ мѣту жѣта и тѣј кѣњ окрѣне и тѣ се вѣрти и мѣати жѣто Т.

кѣпање = кѣпња 31.9.

кѣпати несврш. = окопѣвати 28.1. — Оштримо мѣтике трѣба да се кѣпа кукѣруз Ка.

кѣпач, -ѣча 42.4. — Цни навѣк ѣмају и по дѣсет копѣча Ч.

копѣрај, -ѣја 35.3.1. — Тѣ ѣспа—да овѣршено жѣто и поново га кроз копѣрај мѣати Ж.

кѣпња = кѣпање 31.9. — Цн се баш нѣкако о кѣпњи рѣдио Ж.

кѣра 15.4. и = пѣкорица 40.6.2.

кѣрѣн, кѣрѣње Н пл. 4.7.1, 10.3. 11.2, 22.2 = чѣкот 5.6. и = рѣпа 7.2.

кѣров 20.1.

кѣрпа 38.1.

кѣса 25.2. и 25.3.

кѡсѡч, -ѡча 42.5.

кѡсѡчица 27.8.

кѡсѡдѡба 31.9. = *жѡтна радња* 32.7.

кѡсѡр, -ѡра 25.5. — *Кѡсѡр* је ко *кѡса* ал је *краћи* М.

кѡсѡрица 25.5.

кѡсити, *кѡсим* несврш. 28.1, 31.1. и 32.1.

кѡсити, *кѡсим на жито* 32.1. — *Кѡси* се на *ѡткос*, ако *жѡна* нѣ може *ѡма* да *изруковѡда* — *тѡ* је *кѡси на—жито* Г.

кѡсити, *кѡсим на—сѡно* 32.1. — *Тѡ* је кад *ѡткос пада* с *лѡве стране*, на *стрѡнику* — *ѡнда* је *тѡ кѡсити на—сѡно* Г.

кѡсѡште 25.3. *Кѡса* је *гвѡздена*, а *кѡсѡште* је *дрвено Ж*.

кѡст, -а м 41.5. — *Погѡдио сам* да ми се *ради жѡто* с *кѡстом Ж*.

кѡћ, *кѡћа* = *дѡ* = *дѡлина* = *дѡљача* 40.2.

кѡчијѡш, -ѡша 35.1. *Тѡј што* и *држи* је *кѡчијѡш Ж*.

кѡш, *кѡша* 27.7. и 35.3.1. и = *магацин* = *ѡмбѡр* 39.1. — *Кѡшеви су за—жито*. *Правили су* и *кав ѡмбаровѡ* Ж.

кѡшѡр 26.2.

кѡшѡа 31.9.

кѡраћица 17.3.

кѡстаѡа дѡња = *кѡстаѡача* 17.3.

кѡстаѡача = *кѡстаѡа диња* 17.3.

кѡстаѡаѡ, -ѡца 16.1.

кѡстаѡаѡ за—сѡме = *мѡтори кѡстаѡаѡ* 16.4.

кѡстаѡаѡ за—ѡлаше 16.2.

кѡратѡ = *слѡпача* = *слѡпица* = *загњѡвѡна ѡйѡа* = *слѡпа ѡйѡа* = *слѡпа лѡнија* 40.2. — *Па кѡратѡ ти дѡђе*

краћи, *нако*, *мањи* од *кѡратѡ* *дѡжи Ж*.

кѡратѡа дѡж 40.8.

кѡрѡлатѡица = *загрѡѡчица* = *лѡпѡтирица* = *пѡдгрѡѡчица* 23.9.

кѡрѡло = *пѡла* = *полѡтина* 27.6.1.

кѡрис 37.4.1.

кѡрмача = *дѡска* = 23.9.

кѡрѡмпѡр, -ѡра 8.1. и 8.5.

кѡрѡмпѡр за сѡме = *сѡме* = *сѡмени кѡрѡмпѡр* 8.4.

кѡрѡмпѡриште 40.3.2. — *А нѡкад идѡмо по кѡрѡмпѡришту па пѡбѡрѡчѡмо М*.

кѡрѡст, *кѡрѡста* м *кѡрѡста* Г пл. = *крѡстина* 33.2.2, 33.3.2. и 33.5.

кѡрѡтѡк, -ѡка = *кѡзе* = *пѡмѡћѡник* 26.2. и = *јѡрам* = *рѡм* = *рѡма* = *шѡпѡке* 27.2.

кѡрѡстина = *кѡрѡст* 33.2.2, 33.3.2. и 33.5. — *Кад се по прѡпису дѡне ѡнда идѡ дѡвѡт сѡѡпѡѡа у дѡвѡтицу*, а *дѡвѡ девѡтице* је *крѡстина Г*.

кѡруна = *глаѡа* = *глаѡица* 7.2. — *ѡнда сѡмо чѡстили рѡпу на—њѡви*. *Чѡстѡли сѡмо јѡј ту нѡну кѡруну Ж*.

кѡруѡити, *кѡруѡим* несврш. 3.2. — *Кадгод се кукурѡуз*, па и *сѡд на мање*, *ручно кѡруѡио М*.

кѡруѡити, *кѡруѡи се* несврш. = *мѡлатѡити се* 30.14. — *Кад се кѡруѡи ѡнда је жѡто дѡбро*. *Кад цѡри на шѡшѡр*. *На—ѡилѡ га нѡѡакнѡш (сѡп)* и *бѡѡаш*, а *ѡно сѡе на шѡшѡр пада* *Ко*.

кѡруѡѡч, -ѡча = *кѡруѡача* 37.2.

кѡруѡача = *кѡруѡѡч* 37.2.

кѡруѡѡр, -ѡра 37.3. и *кѡруѡѡч* = *кѡруѡѡча* 37.3.

кѡруѡѡра 37.3.

кѡси, мѡти прѡви ѡткос руковѡда.
Други ѡткос јѡ нѡлѡжем, а мѡти
вѡзйва снѡплѡс зѡ—мном Ж.

нѡлйвѡти, нѡлйва несврш. = зрнити
се 30.10.

нѡполица 41.2.

нѡполичѡр 41.2. — Дѡм нѡполичѡру
да ми ўради, а јѡ сам мѡран Г.

нѡполичѡрити, —лйчѡрим 41.2.

нѡсад 33.2.и. и 35.1. — Прѡ се мѡте
нѡсад жйта па се ѡндак кѡњи тѡрају
Ж.

нѡсѡдити, нѡсѡдим вршѡј сврш.
35.1. — Тѡ се лѡпо нѡсѡди, мѡту се
снѡпови М.

нѡтрећичѡр 41.2.

нѡдостйз, -а м = нѡдостйж 1.5. и =
зелѡнко = зелѡњак = пѡбирак = пурѡ-
нѡк 4.7.

нѡдостйж, -а = нѡдостйз 1.5. =
зелѡнко = зелѡњак = пѡбирак = пурѡ-
нѡк 4.7.

нѡзѡвршен кукѡруз = пѡбирак = ѡур-
чија глава 4.7. — Незѡвршен кукѡруз
— нѡ мош да йстера клип — да йсте-
ра свѡ рѡдове, да йстера клип до врја
Г.

нйје рѡдан 30.17.

нйкнути, нйче сврш. = нйћи 30.1.

нйћи, нйче сврш. = нйкнути 30.1.

нѡж, нѡжа 25.1.

нѡлер = нѡлѡш = бѡло брѡшно 37.4.1.

нѡлѡш = нѡлер = бѡло брѡшно 37.4.1.

нйва 40.1. — Мѡји кѡњи већ знѡју ди
ми је нйва и сѡми навйјају нѡ—ту
лѡнију Ж.

ѡбични јѡчам = јѡсѡњи јѡчам = зйм-
ски јѡчам = зймац 2.2.

ѡбични лѡкац 18.1.

ѡбразжйвѡње 24.6.

ѡбразѡдити, ѡбразѡдим сврш. 24.5.

ѡбрѡч вѡрига = бѡдчѡг = кѡрика 27.4.

ѡгрѡзина = ѡгризина 4.6. — Стѡка
ѡппѡ кукѡрузѡвину и ѡстане ѡгре-
зина Ко.

ѡгризина = ѡгрѡзина 4.6.

ѡѡбйрати, ѡѡбйрам несврш. =
пребйрати 36.1. — Прѡ нек што се
мѡте да кѡва, пѡсуљ се мѡра ѡѡбра-
ти Ка.

ѡѡметак, -тка 4.7.

ѡѡметѡти, ѡѡмеће се 30.10. — Јѡлов
је кукѡруз — нйје се ѡѡмето Ж.

ѡѡрѡвѡње 24.5.

ѡѡрати, ѡѡрем сврш. 24.5. — Нйје
му дѡста ѡ—та нѡгова трий лѡнца већ
ми нѡвѡк ѡѡре кѡју брѡзду од мѡје
сирѡтиње Ко.

ѡзимо жйто = јѡсѡње жйто = јѡсѡњ-
ско жйто 1.3.

ѡкапина = зѡвршѡј = кѡпа = лѡтка
= пѡпа 33.4.2.

ѡклисак, -ска = рѡгѡљ = зѡглавак =
рѡгѡч = шпйц 40.2.

ѡко 8.5. — Тѡј мѡјски крѡмпйр је
слѡдак за јѡсти само йма пѡно ѡчйју
М.

ѡкопѡвати, ѡкопѡвам несврш. =
кѡпати 28.1. — Сам да га нѡ мѡрам
и трѡћ пѡт ѡкопѡвати, тѡки је рѡѡв
М.

ѡкѡрѡти, ѡкѡре се сврш. = пос-
корѡшити се = скѡрѡти се = скѡсти-
ти се 40.6.2. — Зѡмљѡ се тѡко зѡрѡ
ѡкѡрѡла да се мѡра кѡра разбйјати
да мош да йзйђе клица Ко.

ѡкрѡгла бѡндеѡа 15.2.

ѡкрѡгла тикѡѡа 15.3.

ѡмот = гѡжѡа = ѡмѡт 33.1.

џмџт = гужва = џмот 33.1.

џпасати, џпашем сврш. = метути прѣтјскове = вѣзати цѣгље 33.6. — Кад се слама садене џндак се и џпаше. На—крај дрѣта се мету цѣгље па се приџаце прико камаре Ж.

џплаџ, џплазови Н пл. = џплѣз = џплазина = џплезина 40.4.

џплазина = џплѣз = џплѣз = џплезина 40.4.

џплѣз, џплезови Н пл. = џплѣз = џплазина = џплезина 40.4.

џплезина = џплѣз = џплазина = џплѣз 40.4. — Кад је здрао тврда зѣмља џндак буде да плѣт џдскочи и приџскочи — не ѣзоре. Тѣ је џплазина М.

џпона = лѣуска 4.7.1.

џрдница = џрање 40.1.

џрање 24.6. — Ёмаш нѣколико врсти џрања: зѣмско, угарѣње Ж. и = џраница 40.1. — Таман ја спустиш пушку, а зѣц прико џрања Г.

џрати, џрем несврш. 24.1. и = џратн за гѣтово 24.4.

џрати, џрем за гѣтово = џрати 24.4.

џрати, џрем на џјс = џрати на ѣс и џрати на—ѣс 24.2.

џрати, џрем на ѣс и *џрати*, џрем на—ѣс = џрати на џјс 24.2.

џрати, џрем на стѣб = џрати на стѣг = џрати на стѣх 24.2.

џрати, џрем на стѣг = џрати на стѣб = џрати на стѣх 24.2.

џрати, џрем на—стѣх = џрати на стѣб = џрати на стѣг 24.2.

џраћи плѣг = џрач 23.2.

џрач, -џча 42.4. и = џраћн плѣг 23.2.

џритак, -тка 26.1. — Аритак — тѣ је дрво јѣдно и тако толѣко гѣѣжѣ,

а на крају је тако ширѣко. И џнда само нѣз—даску гѣрнеш и тѣ џтера блѣто дѣље Ж.

џсија, -с ж = џсије 3.2.

џсије, џсија пл.т. = џсија 3.2.

џсмица = мѣкиње = паспаљ 37.4.1.

џсѣвина = клѣн = туљак 27.2.

џтава напом. 10.

џтврѣнути 30.11.

џткос 33.1.

џцѣдита зѣмља 40.5.3.

пѣбирак, пѣбирка = зелѣнко = зелѣнак = нѣдостѣз = нѣдостѣж = пурѣнак и = незавршен кукурѣз = нѣрчија глава 4.7. — Кад уѣварамо пѣбирке бацамо ѣ—страну Ж.

пѣбирчити несврш. 31.7. — Кад ѣберемо, пѣшлѣмо дѣцу да пѣбирче М.

пѣѣр = рѣтѣр = сѣљак 42.1. — Ет ја сам, каѣко б каѣо — рѣтѣр Ж.

паѣрија напом. 54 — Та маѣн Мошѣрин — то је сама паѣрија Ж.

паѣрисати, паѣришем несврш. = рѣдити зѣмљу 28.1. — Паѣрисо ми је и дѣда и баба и свѣ мѣји па и ја паѣришем Ко.

паѣршѣг, -ѣга напом. 54. — Свѣ мѣји су се баѣвили с паѣршѣгом Ж.

паѣрика 9.1.

паѣраѣјс, *паѣраѣјс* и *паѣраѣјс* = патлѣѣѣн 10.1.

паѣрање = шпѣртѣње 24.6.

паѣрати, паѣрам несврш. 37.2. — Кад се рѣчно круѣи прѣво се клѣп паѣра М. и = шпѣртати 24.3. — Ако је кукурѣз прѣлав, мѣра се и дѣѣред паѣрати Т.

паѣрач, -ѣча = шпѣртѣч 23.3. и = шѣло 26.1.

паѣрлѣ 40.1.

пърњача = вршалица = дрѣш = машина 35.3. — *Пърњача* је било три фѣле: у коју се ложила слама, која се вукла коњима и на бензин, пестролеум Т.

пѣрошак, -шка = зубац 27.6.1.

пѣспѣлѣ, -ѣља = мѣкиње = осмица 37.4.1.

пѣсуљ, -уља 13.1.

пѣсуљѣ у—зелѣн = боранија = ластина уста = зелени пасуљ 13.3.

пасуљевина = пасуљина 13.2. — Комшија упалио пасуљевину па се дими цѣла улица М.

пасуљина = пасуљевина 13.2.

пасуљѣште 40.3.2.

пѣтка = завршѣј = капа = лѣтка = окапина = попа 33.4.2.

патлиѣдѣн, -ѣна = парѣдајс, пѣрадајс и парѣдајс 10.1.

патлиѣдѣнка 9.3.

паштрѣмак, -ѣка = поштрѣмак 19.3. — Паштрѣмак мош мѣтити у—супу, ал у пасуљ обавезно Ч.

перѣје, -та с 18.9, = влѣт = кунѣна = пѣро = мѣтлица и = лѣст = пѣро 4.6. — Кад перѣје сѣзре тѣ је лѣска Ч.

пѣре, -та с 23.8. — Оѣе је вр, а стражѣни дѣо је пѣре Г.

пѣро, -ѣта = влѣт = перѣје = кунѣна = мѣтлица и = перѣје = лѣст 4.6.

пѣршун 19.3.

пѣскѣвѣта зѣмља = пѣскуша 40.5.1.

пѣскуша = пѣскѣвѣта зѣмља 40.5.1.

пѣтѣмак, -ѣка напѣм. 20.

пѣтѣљка 9.2.

пѣтица 25.3. — Каже се прѣпуши пѣтицу бѣље ѣш кѣсити Ж.

пѣвѣрац, -рѣа = пѣвѣрски јѣтам = обѣчни јѣтам = јѣри јѣтам 2.2.

пѣвѣрски јѣтам = пѣвѣрац = обѣчни јѣтам = јѣри јѣтам 2.2.

пѣјѣк 25.1.

пѣкѣрање 29.7.

пѣкѣрати, пѣкѣрам несврш. = расѣдити 29.4.

пѣвѣ патлиѣдѣн, -ѣна 10.3.

пѣвѣ пѣсѣк, -ска 40.5.1.

пѣдѣст 33.2.2., 33.3.1. — Сѣдѣмѣна је навѣлака је јѣдан бѣглѣв, а двѣ, три, јѣл пѣт бѣглѣва су пѣдѣст М. и = зѣбѣј = наѣдо 23.6.

пѣвѣа 3.2. и = лѣска 6.2. — Жѣто је у пѣвѣи унутри. Пѣвѣа је тѣ сѣтно што ѣтпадне кад се врше Ж.

пѣвѣара 39.1.

пѣвѣарица = пѣвѣаркиѣна = пѣвѣарка = пѣвѣарѣшка = пѣвѣарѣшкиѣна 35.4.1.

пѣвѣарка = пѣвѣарица = пѣвѣарѣшка = пѣвѣарѣшкиѣна = пѣвѣаркиѣна 35.4.1.

пѣвѣаркиѣна = пѣвѣарица = пѣвѣарка = пѣвѣарѣшка = пѣвѣарѣшкиѣна 35.4.1.

пѣвѣарѣш 35.4.1.

пѣвѣарѣшка = пѣвѣарка = пѣвѣарица = пѣвѣарѣшкиѣна = пѣвѣаркиѣна 35.4.1.

пѣвѣарѣшкиѣна = пѣвѣарица = пѣвѣарка = пѣвѣарѣшка = пѣвѣарѣшкиѣна 35.4.1.

пѣвѣити несврш. 31.8. — Лѣкац се мѣра стѣлно пѣвѣити Ж.

пѣмѣѣача 20.4.

пѣдѣниѣ, -ѣ, -ѣо = бѣђѣв = пѣкѣврѣн = укѣврѣн 30.17.

прѣбѣрати, прѣбѣрам несврш. = одабѣрати 36.1.

прѣвѣрнути, прѣвѣрнем *љгар* сврш. 24.4.

прѣвѣртач, -ача 23.4.

прѣдња мѣтика = мѣтика = прѣдња парачица = прѣдња шпартачица 23.9.

прѣдња парачица = мѣтика = прѣдња шпартачица 23.9.

прѣдња шпартачица = прѣдња парачица = прѣдња мѣтика = мѣтика 23.9.

прѣклѣпнути, прѣклѣпни се = саставити се = склѣпнути се 30.15.

прѣкрупа = прикрупа 37.4.1.

прѣсѣднути, прѣсѣдим сврш. 29.6.

прѣсѣдѣње 9.7.

прѣсѣдѣње 29.7.

прѣсѣвати, прѣсѣвам несврш. = присѣвати 29.3. — Нѣје ми нѣкла рѣпа, мѣрам да прѣсѣвам Ж.

прѣтѣсак, -тка 26.1. — Кад се кама-ра садене мѣту се прѣтѣсковѣ М.

прикопѣвати, прикопѣвам несврш. = ашовити 28.1.

прикрупа = прѣкрупа 37.4.1. — Сваке нѣдѣље јѣ прикрѣпим два цака прикрѣпе Ж.

прѣмити, прѣми се 30.3.

прѣсѣдѣње 29.7.

прѣсѣвати, прѣсѣвам = прѣсѣвати 29.3.

прѣспѣти = дѣспѣти = пожѣтити = љзрѣти = сѣзрѣти 30.13.

прѣлак, прѣлка 26.1. — Тѣ је на кѣжи па само кѣлко љђе прѣст љ—ту кѣжу — а тѣ ѣксер и тѣ љвѣк на рѣки је. А

љма и прѣлак вѣзан тѣ око рѣке па климѣта Т.

прѣрушѣвати, -грѣшѣвам несврш. забѣлити се = грѣшати се 30.13.

прѣклијати сврш. — исклијати = нѣћи 30.1. и = ѣклицати = исклијати = љкличити се = љклицати 30.2.

прѣкола 11.2.

прѣлетѣти *јѣчам* = пѣварски *јѣчам* = пѣвѣрац = јѣри *јѣчам* 2.2.

прѣпрѣнути, прѣпрѣне несврш. 40.6.2. — Сѣд је блѣто, ал чим прѣпрѣне трѣба сѣјати кукуруз Г.

прѣрѣднути, прѣрѣдим сврш. = прочѣпати 31.6. — Чѣст ми је лѣкац трѣба да га прѣрѣдим Ж.

прѣстирати, стѣрем *љжа* = полѣгати *љжа* = шѣрити *љжа* 32.3. — А јѣ руковѣдам, стѣрем *љжа* и налѣжем Г.

прѣтѣк 35.3.1.

прѣфѣлик 1.2.

прѣчѣпати сврш. = прѣрѣднути 31.6. — Чѣст ми је лѣкац мѣрам га прочѣпати Г.

прѣшѣрѣвати, прѣшѣрѣва се несврш. = рѣдити 30.13.

прѣшѣвати, прѣшѣвам *љжа* несврш. = полѣгати *љжа* = прѣстирати *љжа* = шѣрити *љжа* 32.3.

прѣт, прѣта 25.3. — На прѣту је кѣса најѣча Г.

прѣћана бѣрана = бѣрана = бѣрана од прѣћа = дрѣвна бѣрана 27.5.

прѣнути снѣд несврш. = налѣгати = полѣгати 32.4.

пурѣњѣк, -ѣка = зелѣнко = зелѣњѣк = пѣбирак = нѣдостѣж = нѣдостѣз 4.7. — Пурѣњѣк тѣ је пѣбирак. Тѣ је ѣно кад ѣстану пурѣњѣци — тѣ с

пабйрци. Обично тй не дореју заједно с овим. Касније зрјеу па тѳ с каже — за пурѣње Ж.

пуста 40.1.

пустити, пусти сви́лу сврш. = бацити сви́лу = дати пера́ја = избацити сви́лу = метличити се 30.9.

путер—салата 11.3.

пу́шле, -та с 33.2.2.

пуштати пера несврш. = имати трий—четир перета = развијати пера = пуштати пера́ја 30.5.

пуштати пера́ја несврш. = пуштати пера = имати трий—четир перета = развијати пера 30.5.

пуштати шипке несврш. = дати се у шипке = ушипкавати се = шипкати се 30.6.

пише́ница = жито 1.1.

равник = ра́дник 23.8.

равня́к, -а́ка = вла́чуга 27.3.

ра́дило 27.1. — Ја сам ймо ўно вре́ме ко́мплетно ра́дило — и плу́г, дрља́чу, ва́лак, сеја́чицу, све́ Ж.

ра́дити, ра́дим зѣмљу несврш. = па́брисати 28.1.

ра́дити, ра́дим на кра́тељ = ра́дити на прѣ́пелица = ра́дити на при́пелице на́пом. 53. — Ду́гачко на́м је да ра́димо це́лу ду́ж па ко́памо на кра́тељ Г.

ра́дити, ра́дим на прѣ́пелице несврш. = ра́дити на кра́тељ = ра́дити на при́пелице на́пом. 53.

ра́дити, ра́дим на—ру́с несврш. = ри́са́рити 41.4.

ра́дити, ра́дим у на́дницу несврш. = й́ћи у на́дницу = на́дничарити 41.6.

ра́ж, ра́жи 2.1. и 3.2.

разви́јати, ра́звйја пера несврш. = ймати трий—четир перета = пушта́ти пера = пуштати пера́ја 30.5.

разв́ршити, ра́звршим сврш. 33.7. — Ду́но ја́ки ве́тар и разв́ршио ми ка́мару Ж.

ра́зор 40.4. — Ка́д се разо́рава тѳ је на́—йс, а на́—стуб је не́ма ра́зора — за́грхе се ра́зор Ж.

разо́равање 24.6.

разо́рати, разо́рем сврш. 24.4. — Не́ка́д је ту бйо ја́рош, а са́д су и тѳ разо́рали Г.

ра́ла, -с ж, *ра́ле* Н пл. = ра́ло = ра́лица 23.1.

ра́лица = ра́ла = ра́ло 23.1.

ра́ло = ра́ла = ра́лица 23.1. — То́ је ра́ло. Две́ фе́ле йма. То́ су ка́д-го́д мо́ји де́дови на во́лови ка́д су о́рали. И да́ска дрве́на. То́ је ў—Ба́ч-ко́ј до Но́ва—Са́да све́ ко плу́г оби́чан, са́мо да́ска, ал ни́је зави́јена ко гвозде́на́ци не́г са́мо ра́вно — и та́ј ра́вник што је та́мо бйо на́такнут. Ал ў—Бо́сни са́м ви́дио дру́кчији Т.

ра́м 27.6.1, = ја́стук = ја́стуче 23.8. и = ја́рам = крста́к = шипке = ра́ма 27.2.

ра́ма = ра́м = ја́рам = крста́к = шипке 27.2.

ра́ни ку́кѹруз 4.2.

ра́ни па́радајс 10.2.

ра́њач, -а́ча = шпа́јзер = шу́пер 35.4.1.

ра́дник = ра́вник 23.8.

рапа́цик = арпа́цик 18.7. — Ка́ж за рапа́цик — йде́м да по́сејем лу́ково се́ме Г.

ра́сада 21.1.

раса́дити, раса́дим сврш. = пи́кира-ти 29.4. — Да́нас са́м раса́дила стѳ

за—семе 8.4, = семењка 15.4. и = зрно 22.2.

семе од куделе = куделно семе 5.4.

семеи кромпир = семе = кромпир за —семе 8.4.

семењка = семе 15.4.

семењци, —њака = весењаци = есенка = семењаци 4.1.

семењаци, —њака = весењаци = есенка = семењци 4.1.

семењача = крупна кудела = само—раст 5.3.

сено нагом. 10.

сенџос = ливада 40.1.

сењак 39.1. — Неки који су имали сењак тамо су мењали сено М.

сережаин = сџаба = пољар 42.2. — Онда су били кадгод чувари које је Тителска жупанија наређивала. Та људи зову се сережани што су на—теривали људе — не даду док не одзвони вечење. Оду да пију ракије па неће да копају. То је било шеснајс људи. Око села буде ископан јен—дек. С ње стране јендека сџагани нису теги да пропусте док вечење не одзвони — никог Н.

сџава 28.1.

сџи, сџем 31.4. и = режати = рибати 37.2.

сџка 37.2. — Сџка има ко неке нојове уокруг и кад окрешеш она сџка мишлјингер, репу, дџелину јел тако нешто Ж.

сџкати несврш. 37.2.

сџкура 25.9.

ситна рана 21.1. — Жито, раж, јџам су ситна рана, а кукуруз је крупна рана М.

сито 36.2.

сиц, сица = даска = столица = сџиште 27.2.

склад 40.7. — Ђре се до склада. Из—међу мене и комшије је склад Ж.

склопити, склопи се сврш. = саста—вити се = преклопити се 30.15. — Кад се репа склопи не—види се зџмља — сам се зелени од репиног лџића Ч.

скџети, скџе се сврш. = окџети се = поскорушити се = скџити се 40.6.2. — Кад се зџмља скџе тешко семе није — тврдо је Г.

скџити, скџи се несврш. = скџети се = окџети се = поскоруши—ти се 40.6.2.

сџама 3.2, 14.4, 33.2.1, 33.3.3. и = глава = стрњика = штрњика 33.5.

сџадрош = денџрош = денџш = де—њач 35.4.1.

сџамотрџи = вџле 35.3.1.

сџтина = џловача = сџтинова зџмља = смџача 40.5.1.

сџтинова зџмља = сџтина = џло—вача = смџача 40.5.1.

сџтки лџ(ац), сџтка лџка 18.3.

слџа лџнија = слџа џива = кратџ = загњевџна џива = слџача = слџпица 40.2.

слџа џива = слџа лџнија = кратџ = загњевџна џива = слџача = слџпица 40.2.

слџача = слџа лџнија = слџа џива = кратџ = загњевџна џива = слџи—ца 40.2.

слџица = слџа лџнија = слџа џива = кратџ = загњевџна џива = слџача 40.2.

слџа 41.7. — Слџа је код куће, на сџлу, џн није на салџу Т.

служити, служим неспри. 41.7. —
Служио је цела века и доста сирџа
Т.

смо́нча = йловача = слати́на =
слати́нава зэ́мля 40.5.1.

снѡп, снѡпа, снѡпови и снѡплѣ Н пл.
33.2.2. — Два рѹковѣда йду на јѣдан
снѡп Ж.

снопѧрош = баѧаѧ = камаѧрош 35.4.1.
— Ти снопѧроши баѧају снопове с
камаѧе да се вѧрше Ко.

cója 14.4.

сдјүште 40.3.2.

солчднйк, -йкa 40.5.1.

сѡрта = фѣла 21.1.

спарѣвати, спарѣва се несврш. =
вѣнути = завсѣвати = заврѣати се
= подгорѣвати = учманути 30.16. —
Кокѹруз се спарѣва, ако нѣ падне
(киша) нѣшта од нѣга Ж

спрегнути, спрегнем сврш. 41.8. —
Коста је спрего с Милом и заједно
раде Ч.

спрѣжник и спрѣжнѣк 41.8.

сребрењак, -ака 18.3.

сремско жито 1.2.

**срп (= шалѡв) 25.5. – Срп није тако
здрѡо крив и има неѡад и те зубе Ж.**

срце, -та 17.4, = кљига 4.7.1. и = сѐме
= срце сѐмена 6.2.

срце сѣмена = зрно = сѣме б.2.

ста́бла ж = ста́бло 4.6. — Йз-те
ста́бле йду лістови Г.

стабло с = стабла 4.6, = стаблыка
6.2. и = маковина 10.4.

стабълка = стабло 6.2.

ста̀вити да клѝја сврш. = ста̀вити
у клицу = ста̀вити у ра̀стило 29.4.

ставити у клицу сврш. = ставити да клија = ставити у растило 29.4.

ставити у растило сврш. = ставити да клија = ставити у клицу 29.4. — Треба да преберемо кромпир па да га ставимо у растило Ч.

стидити у школу 29.4. — Међу се
у школу парадаје, кџпус, лубенице
зато да раније стигну, да прџспе
пре Пџetroвог дана Г.

стаклени кукуруз 4.2.

стйћи за кошење сврш. = треба да се ради 30.13.

стѡѣ, стѡѣа и стѡѣ, стѡѣа 33.3.1,
33.3.2. и = плѣст 33.2.1.

стоданак, -нка = стоданац 4.2.

стоданац, -нца = стоданак 4.2.

столница = даска = сѣц = сѣдѣште
27.2 — На ѓна дрѣа мѣту се два коца
па се закује дрѣво ко столница, има и
за лѣѣа — прѣва столница Т.

столица за круњење 26.2. — Било је оних столица за круњење. Има напред столица, а одс има дрво једно, а у—тим дрвету има све поударано ко ексерн Ж.

стрѣжа мѣтика = задня мѣтика
23.9.

стрдишило = члова 26.1.

стрѣлика = глава = слама = штрѣлика 33.5. и = штрѣлика = стрѣяште = штрѣяште 40.3.1.

стрњаште = стрњика = штрњика
= штрњаште 40.3.1. — Сиротиња је
после ксидбе по стрњашту купила
влаће у -жамљу Г.

стругати, стружем несврш. = гулити 37.1. и = чистити 37.1. Млади
крмпир се струже ил се подсипа са
сољом Г.

укдишити се сврш. 40.6.3. — Укди-
шила се зѣмља — тѣ кад ђре плѹг па

се зѣмља не расипа већ се ца́кли Ж.
ужва́рити, *ужва́ри* се сврш. = поква́-
 рити се = убу́ђавити се = уплесни-
 вити се 30.16.

уко́ровити се сврш. = за́ђубрити се
 = за́ко́ровити се = за́па́рложити се
 = за́тра́вити се 40.6.1. — Запу́стио
 сам њиву — сва се укро́вила, тра́ве
 оно́лико Н.

уко́ровљена њива = за́ко́ровљена
 њива = за́па́рложена њива = за́ђу-
 брена њива 40.1. — Ка́жемо па́рлог
 кад је њива укро́вљена М.

уплесни́вити се сврш. = укв́арити се
 = убу́ђавити се = покв́арити се 30.16.
 — Кад се па́рада је у флаши уплесни-
 ви — мо́ш га ба́цити Ж.

уро́дица = (күко́љ) 20.5.

усев = лѣтина 21.1. — Про́летње ж́ито
 је б́ило л́дшо, а две го́дине је до́бро
 и с́ав усев је до́бар Г.

уто́в́рати, уто́в́арам несврш. =
 уба́цивати = то́варити 34.1.

учма́нути, учма́не сврш. = ве́нути =
 заве́њавати = за́врхати се = спа́рава-
 ти се 30.16. — Учма́не (ж́ито) кад већ
 вла́та па з́рно све́не Г.

уши́пквати, *уши́пквати* се = да́ти се
 у ши́пке = пу́штати ши́пке = ши́пка-
 ти се 30.6.

уши́ца 25.9.

ушур 41.5. — Ак йма ма́шину до́би је
 там ушур, там ушур и до́ста њѣму
 на́купи Ч. и Окру́нио ми је де́зд
 ца́кова куку́руза, а по ца́ка је ўо
 ушур Ж.

ф́ат 40.8.

фа́фарона 9.3.

ф́ела = со́рта 21.1. — То́ је до́бра ф́ела
 — пу́но ро́ди Г.

ца́дјер = бра́шно за лебац = дво́јка =
 дру́го бра́шно = лебо́ње бра́шно 37.4.1.

ца́екла 7.3.

ца́вргла́н, -а́на 10.2.

ца́ет = пу́пољак = ча́ура 5.6.

ца́етати несврш. 30.7.

ца́длика = б́ик 18.8.

це́ла дж́а 40.8.

це́лер 19.3.

це́пати, це́пам несврш. = л́уштити
 = тре́бити 37.1. — Изне́сем па́суљ на
 ули́цу па це́о комши́лук це́па Г.

це́рова́ча 17.3.

ци́мента 38.2.

црв́ена де́телина 14.2.

црв́ени кра́мпир 8.2.

црв́еника = црв́енка = црв́ено вла́ће
 1.2.

црв́енка = црв́еника = црв́ено вла́ће
 1.2.

црв́ено вла́ће = црв́еника = црв́енка
 1.2.

цр́на ку́деља 5.2.

цр́на лубе́ница 17.3.

цр́на ро́ткава 11.5.

цр́ни вла́т = цр́но вла́ће 1.2.

цр́ни лу́к(ац) 18.1.

цр́ни пѣсак 40.5.1.

цр́ница 40.5.1.

цр́но бра́шно 37.4.1.

цр́но вла́ће = цр́ни вла́т 1.2.

цр́тало 23.7. — Кад не́ко во́ле здра́о
 да пи́је ка́же се: По́пио би и цр́тало
 Г.

цу́нцу́крет = су́нцу́крет = з́рно =
 се́ме 6.2.

- цунцукрѣтиште** = цунцукриште = чапурѣште 40.3.2. — Врѣне се купе на цунцукрѣтишту Г.
- цунцукриште** = цунцукрѣтиште = чапурѣште 40.3.2.
- чѡканац**, -ѡнца = калапач = чѣкић за откѣвање кѡсе 25.4. — Чѡканац је ко и ѡви чѣкићи само што је на крају таѡак Ж.
- чѡпѡш**, -ѡша = кукурѡвиниште = кукуруѣште и кукуруѣште = цѡмбѣште 40.3.2. — А ту ди йма мноґо чѡпура тѡ је чѡпѡш Т.
- чѡмбѡвѡто зѣмљѣште** 40.5.3.
- чѡпур**, чѡпурје пл. = цѡмба 4.6. — У Госпѡђинци кѡжеду цѡмба, а ми ѡде чѡпур Ж. и 5.2. — Кад се штѡповн посѣку у зѣмљи ѡстане чѡпур Ж.
- чапурѣште**, **чѡпурѣште** и **чапуриште** = цунцукрѣтиште = цунцукриште 40.3.2.
- чѡрдѡк** 39.1. — Кад донесѣмо кукурузе с њѣве, ѡндак и утѡварамо ѡ -чѡрдѡк Г.
- чѡрдѡклија** = чѡчавац 39.1.
- чѡура** 10.4. и = пѡпољак = цвѣт 5.6.
- чѣкић за откѣвање кѡсе** = калапач = чѡканац 25.4.
- чѣски плѡје** = шѣстѡк напом. 20.
- чѣст**, **чѣста**, -ѡ 30.17. — Добар је кукуруз и чѣст је Ж.
- чѣворѡкрилна дрљача** = чѣворѡпѡлна дрљача 27.6.
- чѣворѡпѡлна дрљача** = чѣворѡкрилна дрљача 27.6.
- чѣвѣртѡк**, -ѡка напом. 20.
- чѣвѣртѡјстица** 33.6.
- чѣшаљ**, -шла 18.5. — Тѡј лѡк је дѡбар, йма крупне чѣшљѡве Ж.
- чѣшѣти** несврш. 28.2.
- чѣшѣмо** = стрѡгѡч = лѡпѡра = лѡпѡрица 26.1.
- чѣшѣти** несврш. = стрѡгати 37.1.
- члѡнак**, -нка, члѡнкови пл. = зглѡб 3.2. — Кад сѣчеш кукурѡвину мѡбраш пѡзити да не пѡтревѣиш у члѡнак Г.
- члѡва** = стрѡшило 26.1. — А за стрѡшило кѡже се и члѡва Г.
- чѡкот**, чѡкѡће пл. = кѡрѣн 5.6.
- чѡдо** = чѡдо Амѣрике 12.2.
- чѡдо Амѣрике** = чѡдо 12.2.
- чѡпати** несврш. 33.5.
- чѡчавац**, -вца = чѡрдѡклија 39.1.
- цѡк**, **цѡка** 38.1. — Мѣтер кукуруза тѡ ти је двѡ цѡка Ко.
- цѡкѡрош** 35.4.1. — На цѡковима је ѡбично гѡзда, ал ако није ѡнда су цѡкѡроши М.
- цѡмба** = чѡпур 4.6. и 6.2.
- цѡмбѡсто зѣмљѣште** = цѡмбѡвѡто зѣмљѣште 40.5.3.
- цѡмбѣште** = чѡпѡш = кукурѡвиниште = кукуруѣште и кукуруѣште 40.3.2.
- цѡмбѡвѡто зѣмљѣште** = цѡмбѡсто зѣмљѣште 40.5.3.
- шѡлѡв**, -ѡва = срп 25.5. — Руковѣдало се кѡдгод шѡлѡвом Ж.
- шѡнѣвѣрѣпа** 19.3.
- шапѡрика** 4.7. — Са сѡвим шапѡрикѡма пѡтпѡлиш, а сѡрове лѡжиш М.
- шапурѣкара** 39.1. — Мал ко је ймо шапурѣкару, већѣном смо дѣнули Т.
- шѡрѣни пѡсѡљ** 13.4.
- шѣстѡк**, -ѡка = чѣски плѡт напом. 20.
- шѣстица** 37.4.1.
- шѣћѣрац**, -рца 12.2. и 13.4.

шилo = *пaрaч* 26.1. — Пpвo ce oпaрa ca шилoм, пa ce кpyни Г.

шилкаpa = *poгaчa* = *poгулa* 9.3.

шилкaти ce несврш. = дaти ce y *шилкe* = пyштaти *шилкe* = yш-ишкaвaти ce 30.6. — Oндa иде y oблйкy шилкe и зaтo cy стaри гoвopили шилкa ce, cа he влaтaти Ч.

шилкe = *јaрaм* = *кpстaк* = *paм* = *paмa* 27.2.

шиpити, *шиpим* *јужa* несврш. = пoлaгaти *ужa* = пpoдcтиpети *ужa* 32.3.

шилшyгa 1.2.

шилшoдp 10.2.

шпaјep = *paњaч* = *шyпep* 35.4.1. — Moш кaсти јeл шпaјep, јeл paњaч Г.

шпaнaл 7.3.

шпaртaнe = *пaрaњe* 24.6.

шпaртaти, *шпaртaм* несврш. = пaрaти 24.3.

шпaртaнe гpбљe = гpбљe зa кpoмпир 25.7.

шпaртaч, -aчa 23.3. — Ca шпaртaчoм пaрaм, a ca opaчoм бpем Ч.

шпилц, *шпилцa* = вp = вpчaк 4.7.1, = вp 23.8, 25.3. и = зaглaвaк = oклицaк = *poгaч* = *poгaљ* 40.2.

штaп, *штaпa* 6.2. — И тй штaпoви cy ce лoжили y пpoдcтy пeћ Ko.

штpњикa = глaвa = слaмa = cтpњикa 33.5. и = cтpњикa = cтpњиштe = штpњиштe 40.3.2.

штpњиштe = cтpњикa = cтpњиштe = штpњикa 40.3.2.

штpуцкaвa лeнијa 40.5.3.

шумaдијa 11.2. — Здpao ми je лoш кyкyрyз — cвe cамa шумaдијa Н.

шyпa 39.2. — Кaж тeрaј кoлa пoд шyпy иде кйшa из Бaнaтa Ж.

шyпep = *paњaч* = *шпaјep* 35.4.1.

шyђyркa 15.3.

Списак информатора

1. Жабал — 1. Живан Благојев (1910), 2. Милица Благојев (1918) и 3. Светислав Пачарић (1919).
2. Чуруг — 1. Десанка Драгин (1907), 2. Радивој Драгин (1939) и 3. Мара Рајков (1907).
3. Госпођинци — 1. Игњат Хадњађев (1910), 2. Радослав Галетин (1924) и 3. Славко Галетин (1929).
4. Мошорин — Николић Младен (1915).
5. Каћ — Лазар Јовић (1912).
6. Тител — Димитрије Балог (1899).
7. Ковиљ — Стеван Коларов (1812).
8. Надаљ — 1. Момир Андрић (1901) и 2. Живко Лаушев (1912).

VI ДИЈАЛЕКАТСКИ ТЕКСТОВИ

Вршај — па то је вако било. Положиду се снопови уокруг, онда на среди станеш. Стојиш, а два коња вежеш, успарожиш па на пајван па уоколо. Један—и тѐра, овај један држи да морају да газе по—тим житу. И онда кад они то сатру ту сламу и то жито, онда коњи се одведу у—крај, у лад. Онда вилама се истрѐса та слама, она плѐва и жито се скрче на гомилу. Ондак биле су ветрењаче, ручне, па окрѐнеш и сипаш и вејеш и тај ветар тѐра плѐву напоље кав горе, та крила од ветрењаче, а жито цури доле и буде чисто. То су кочијаш, тај што—и (коње) држи и ајкач који—и тѐра.

... Сад не—знам у планински крајевима ко има мало жита, можда су они са батинама врли, не—знам, ми оде у Војводини нисмо. Гувно — па ту спада ди се врше, ди се дѐне та слама и плѐва. Полак дворишта то иде у гувно. Кад жито прво скупиду, склониду, однесу у цакове, ондак слама — дѐнеду у камару. Дѐнеш тако уз—ту камару. Сад колико ко има... Ко има много тај дугачку камару почне, ко малу тај мању почне. Онда после плѐву дѐну. Нуз крајеве међеду сламу, а у среду плѐву — то да ветар не разнесе плѐву и да плѐва не кисне јер то трѐба за коње да се ране с отом плѐвом. Вилама се и дѐнуло, вилама се и бацало горе.

... Та је слама растрѐшена била — то није било у сноповима. Жито је у сноповима док се не оврше, а после она је (слама) растрѐшена, размршена, она није после у сноповима. Подина је то што зато кад се дѐне влаће иде унутра. Слама иде овамо, а влаће се дѐне тако унутра, да не кисне. И онда се подина дѐне док не дође једно—четир метера. Ондак повлату.

Онда се влаће меће напоље, јер дёне се тако у—шпиц да вода цури доле, да не цури у камару. Пóдина је које је влаће унутри, а кад пóчнеду да пóвршину тёрају, тó се зóве пóвршина, онда влаће иде напоље. Пóвршина то ка дóђе, сад напρίмер, виш — са тó је камара и са тó је пóдина свё, а влаће је ту унутри. Е, сад трёба да пóвршивамо, да завршивамо — онда мећемо влаће тако напоље и одуд напоље тако влаће и тако иде шрёге, шрёге, шрёге и так и тако се заврши. Пóвршина то је пóвлата. Сад како оћете мож и једно и дрўго, још најбоље је пóвлата. Само кад је кишóвн-то здрао онда оће тá пóвлата од млого кйша да клија. Тó је прорасла (камара) — што је падала кйша нá—то влаће и то влаће пустило клицу.

Плёва се исто дёне, само нуз крајеве се меће слáма, а у срёди плёва и тако се дёне док мóш да нóсиду плёву гóре. Има прво траље па нóсе. Двá чóска увáте за један крај... Двá коца дугачка, као оно што се тёра чáмац, онда ту је оплетёно као мрёжа, па је мрёжа вёзана за—те коље, ал јё та мрёжа ширóка, а тó коље, а тá мрёжа чйсто пáдне доле ка с нáтовари плёве — тако да кад нóсиду тá мрёжа вйси сá—плевом. И онда догод мóже да нóсиду гóре нá—плеву. Ондак кад нё—можеду, ондак завршиду сá—сламом. Мáло нёшто прóпадне, али не прóпадне зато што је сува, па дá. Ко йма, што с кáзо, кав шўпе — тó су звáли плёваре, па унутра нóсили, ко ј ймо. Од цйгáља је, а гóре пóвршен кав ова згрáда.

... вётрёнaчa — па óколо су бйле дáске. Тако је стóјало — ту гóре су бйла решёта и ту гóре се сйпа. Овáј óкрёће и оно се тако стáлно дрма. Ал тó су бйле тако дáске као овај áстал — ўокруг, па тё дáске пáвиле вётар, па тёрале плёву напоље. Жйто је цурило доле, а плёва је мóрала да бёж гóре од вётра јер овај óкрёће се и прáи вётар, а жйто цури доле у један сáндук, вўче жйто у—крај. Тако се чйстило жйто док нйје бйло вршалице. Тóвари се у цáкове и дйже се нá—таван... А, бйло је. Пáвили су кав áмбарове о дасáка. Кóшеви — за—жйто. О дасáка као једну кућницу напрайду и он ту сйпају унутра — гóре покривёно. Ако нйје дóбро сўво, ондак оћ да се ўпáли. Мор да се прёврће. Људи турају рўку у нёга па глёдају — ако је лáдно онда је дóбро, ако ј врўно онда га мóр да прёврћу. Пóсле иде у—млину. Млйне купујёду. Нáрод прóдáје... Бйло је брáшно нўлáш, јел бёло и бйло је цвáјер — ка у дрўго, тó је лёбнё. Бйло је óсмице и мёкиње. Óсмица—тó је мáло црно брáшно — тó с вйше трóшило за—стоку. Мёкиње—тó су оне, тó сáма лўска од—жйта, жўта.

... Прво је бйла сам једна дóмáћа сóрта, а пóсле су изйшле дрўге. Изйшо бáнкўт, профйлик, трóугласта бркуља. Та трóугласта бркуља тó је једна слáмка, а по трий тако влáта йстера. Жёрáвка је бйла као црно влаће. ... Па жйто је пóсејано у—земљу и пустило је клицу, и у један крај, как он стóји тако ўэдуж један крај пушта клицу гóре, а један крај пушта клицу у—земљу. И овај гóрњи крај тáј рáсти догод не изйђе влáт.

Тò је жѣто, плòд, јèдно зр̀но пшèнице. "он је у—плèви, ун̀три. Плèва је тò сѣтно што òтпадне. Зр̀но ѣма чòечији лѣк. Лèп чòечији лѣк. Тò зр̀но на јèдним крају — лèпо чòечији лѣк: нòс, òчи, свè фòрмирано, дѣ...

... Кѣко се рѣдило жѣто? Устанешè нòћу како двѣ сѣта и док је рòса ч̀упѣ—се жѣто са жѣлама зајèдно и òнда се плèту ужа. Увр̀не се. Мèће се на гòмилу и тò догòд рòса нè спадне — до сèдам—òсам сѣти. Òндак òвај кòсѣч кòси, а жèнска руковèда. Òнда пòсле сѣмо се пружају тѣ ужа. Ём и òнај кòји пружа. Мѣхом су жèне нòсиле — тò је бѣла м̀ѣка жѣва! Још гòре врућина па нòсе снòп. Ужа држ нѣ—лèћу, па јèдно по јèдно вѣди, пружа, па òнда руковèда и нòси, а òвај кòси. Тѣј р̀уковèд пòлаже на ужа и òнда га вèзѣва. Двѣ р̀уковèда ѣде на јèдан снòп. . . Кòсом се кòси, пòвèже и сѣдене у кр̀стине. Четр̀најс снòпòва у кр̀стину ѣде. Пр̀во се мèте дòјњѣк. Па на дòјњѣк ѣду двѣ òвако па òвако двѣ. А гòрњѣк тò је пòпа. Гòре што се мèте, вѣко — да нè би закисло. Тò је пòпа. Дèнуло се дèвет снòпòва кад је р̀учно, мѣшински се четр̀најс дèнуло. Бѣла је пол̀утина, јèл дèвèти-ца, па десèтица, па јèданајстица, дванајстица. Али и за дèвèтицу и за четр̀најстицу и за свè — свè се звѣло кр̀стина.

Жабаль, Светислав Пачарић, 1919.

И тѣ некадања жѣта су се бокòрила. Мѣне се бѣцало по èктѣру, т̀у се бѣцало по стò кѣла, у—вр глѣве. Па нѣкне јèдна па тѣра још и за̀перке. Бокòри се. И òни ѣсто расту и ствѣрају гòре влѣт. Тò се сèјало некад стò—сто дèсет кѣла, тò чак пòсле рѣта бѣла òбавеза. У др̀угу л̀улу од мѣшине сèје. Нѣје ѣмо жѣта. Овр̀ли вѣгòн жѣта и òднèли у—òбавезу, и сад нèмаш ни сèмена дòста а кѣмоли. . . (. . .) И бѣло пр̀длèће пòгодно, кишнòвито, ко сад òво, òпет бѣло четр̀најс метèри у òно вр̀еме. Òнда кад рòди од сèдам до пèтнајс метèри тог жѣта, банк̀ута и профѣлика, и те шѣшулє — тò је бѣло, èј! А кад рòди двѣјес — тò се прѣча òнда уназад дèст гòдѣна. Дòбро, нѣ с ни улѣгало ко сѣд. Трѣва је догòд нè почне да се шѣпка, да тѣра влѣт. Пòчиње да фòрмира влѣт у òблику шѣпке, зѣто су стѣри гòвòрили — шѣпка—се. Шѣпка се жѣто, гòвòрили су, сѣ—не влѣтати. Прид зр̀ење се гр̀уша, прогр̀ушава се, кад трѣбаће га рѣдити. Òнда вèћ ж̀ути, влѣне ѣма. Јèл р̀аније кад се рѣдило р̀учно òнда се жѣто јѣче кòсило, да нè буде глòптуно зр̀ело. Òнда се бн р̀адио мѣло јѣчи, па òн стòји у кр̀стинама нѣ—нѣви двè нèдèлє. Па се пòсле вòзи к̀ући. Па док нè—дòђе да се вр̀ше òн у̀зрè — р̀ани се с òти члѣнкòва. И зѣто је бѣло бòљи квалѣтèт, и тѣжи гр̀ам и лѣбац бѣо бòљи.

... Тò сѣљак кѣже: "Ёдем да дѣм кòњу зòб, а уствѣри дѣје му кук̀уруза. Двѣрèд днèвно су се кòњи зòбили — зѣјтра и увèче. Бѣло је да ѣду без кук̀уруза. Па, нè—мòра бѣт сѣмо кук̀уруза, ал тѣко смо мѣ назѣвали.

... Та плѣва која се оврше тѣ се стављало у плѣваре. Ко нѣма дѣно је у камару. Около сламу, а у—срѣду плѣву. Онда се тѣ покваси. То је био сандук — метер—два, сандук за сѣчку. Онда се ту доиѣсе корпа—две, завис колико ти трѣба, плѣве, покваси се, измѣша се добро вилѣма, онда се у—то баца брашно кукурузно и мѣкиње. Измѣша се и с ѓтим кад нараниш коње, онда мош ићи куд ѓнеш. Тѣ је сѣчка.

... Магацин је за—жито. Доле с метле дѣске дебеле и са стране. Он је био зидан од цигље, ил кад су кадгод кѣне набијаче — тако да нѣ би могли пацови, мошјеви. Доле дѣска, а био је подигнут бар пар степѣница. И онда се у нѣга изручивало жито — мѣло је тог било у сѣлу.

Чуруг, Радивој Драгин, 1939.

... Тѣ је срп. На крају је дрво, ондак је смѣтано гвѣжђе и онда руковѣдѣница сѣмо сас нѣга, сѣмо рѣком довлѣчи и рѣком припушѣва. То је руковѣт. Извѣче ује с лѣђа и рашпри па мѣте тѣј снѣп, ту руковѣд. Жито се навѣли наѣк на—жито. Кѣси па навѣљива на—жито. Ондак она (руковѣдѣница) с ѓтим српом закачи по жѣмљу. Жѣмља је колико мош да закачи српом. ... Сад, кѣси, она кѣси тако трау. А кад жито кѣси онда мора да се мѣте тоља. Онда се ѓде вѣже овако јѣдно дрво. Тѣ се стѣгне нуз кѣсиште и онда се смѣтава. Кад с то искириви тако онда с вѣже ѓде за пѣтицу, ту канапом. Онда тѣ кѣса кѣси, а то сѣмо шбра на гѣмилу. Тѣ је она кад се ѓткује кѣса. Кад се ѓткује она па ту на крају буде најтѣња, искујѣш—је — ондак тѣ се зѣве рѣс. Тѣ сѣче. Па јѣдан пањ и ондак јѣдно гвѣжђе, тѣ се звѣло баѣница. А и малѣ је клин кѣји се укуца у—дрво. Ондак на—ту баѣницу мѣтеш кѣсу и тѣчеш нус—крај, искивѣш, чѣкићом, звѣо се чѣканац. Он је био као и ѓви чѣкићи сѣмо што је на крају тѣнак. Како стѣји насађѣн на—дрво он је и ѓде тѣнак, а и ѓде тѣнак тако да може да кѣсу здраѣ истањи, до на—крај — јер ак је дѣбела нѣће да кѣси. ѓштри се с гладилом. Тѣ је камено. Стѣји у водиру. Тѣ ѓбесѣду о каиш и ту наспу воде, па из воде извѣди и ѓштри. Кѣд—нас је од плѣка, а Босѣнци, видим, ѓни дрвено напраѣду. Жлѣбе дрво. И од рѣга је било, да. Тѣ се звѣло гладило и водир.

... Косиром се сѣко шѣш, рѣгоз и коњштѣњ. Сад можда с тѣ видла — нис тѣ била у бари — истера вѣ горе ко ѓрашчићи. Тѣ су ѣуди кѣсили с ѓтим, везивѣли курѣвину у јѣсѣн кад бѣру кукурузе. Косирицом се сѣкла курѣвина. А зашто Банѣгани кажу: “Уватим се за тѣлају па се поднем на лѣдају (лѣдаја је бундева) па видим Кѣкинду”!...

... Жито се товѣри на—кола и вѣзи се кѣћи. И — тѣмо се дѣне у камару, и кад се увѣзе, онда с пѣсле врше. Тако уѣдуж — све снѣп на снѣп, сам ѓвѣј снѣп прѣви што си мѣто тѣј влѣт је на зѣмљи. ѓви дрѣги свѣ стѣје јѣдно

на—друго, једно на—друго, тако уздуж. Тај доле је дојнак. Курјак је онај горњи на крстину што дође. Ми Бачвани кажемо горњак, а Банаћани кажу курјак. Онда, кад влаће доста је високо, ондак међу повлату. Ондак окрећу унутра сламу, а влаће напоље да крша наск цури доле, да не цури унутра.

... Кад су почеле те парњаче, онда нису оне ишле саме већ волови вукли — по шес волова. Увате па вуку. И ондак тамо је наместиду и ондак ложе сламу у—њу стално. А једни дечурлија — они коње и буреде вуку воду у парњачу догод врше. Радници су се звали вршаци. Поставе треш и леватор и канш и метеду на вршалицу тај казан. И онда овај ложи ватру, оно се окреће и тера, а горе шпајсер има, па човек један који стоји там и пушта снопове, а једна женска додаје њему и сече ужа. Једни који дену сламу ти су сламароши, а који бацају са камаре на треш то су, ови, бацачи, а женске које носе плеву то су плеварошке. Цури крос—треш у цакове. Цакови су подметути и цури у цакове. И ондак се везивају и међу на кантар. Газда је једног човека узо и казо: "Набави ми све народе, овај, раднике, ођу да вршем." Тај се звао бандигазда. И тај ондак набави и он ондак заповеда са тим радницима — ти њега морају да слушају. А то радници, то се зове друштво. И сад ту они су под уговором. Сад ако је врло и оће да одустане — губи зараду. Мбра да издржи до краја... Ко врше цео дан добије и ручак и вечеру. А кад заврше — та вршидба — и оде вршалица, одвуче се газди кући ондак тај газда од машине купи једно буре пива и ондак он части све раднике. Кад нема пуно живота вршалица не диде у мало дворште. Тај комшија мбр да однесе код комшије па тамо врше, па после приноси.

Стог је округло кад се садене, па високо. Мдш да денеш оено, дотелну, сламу, муар. Мдш да денеш све то у стог. Па камара, онда је дугачка, а стог је округо. Денут је уокруг. Ту нема снопова то се денуло нако — вилама. Стог јел пласт — неко каже пласт. Србијанци кажу пласт, Војвођани кажу стог.

Ту имаш грџељ, глава од—плуга која иде кро—земљу и онда колџке. Било је дрвени (колџки), ал ипак шина је морала да дође гвоздена. То је раоник, ово је грџељ, а ово су ручице. Више ово је цртало, а ово је пласт—Ал била је дрвена даска, ал је цртало било гвоздено и раоник је мбро да буде гвозден, уно је рало било. Сад виш как оде стоји тако и оде стоји. Ондак кад изиђе на ленију, ондак само прикрене па изврне плуг — онда ова страна оре. Кад опет изиђе на нов ленију он преврне на—плуг — онд ова страна оре. То су звали и рало. Сам код—нас ралом нису брали, него по Србији, а код—нас дрвеним плуговима. Дрвене су ручице, дрвен је и ово што се зове грџељ. Гвоздено је само даска и цртало и раоници. Тај плуг што оре је брач. Гвоздени су плугови тек почели тридесет и друге

године — онда су увезени, увезени из Немачке. Гвоздени, да, све гвоздено, нема дрвета ништа. Два (раоника) — један оре, други код ковача се кује за—сутра. Данас, он цел дан кад оре иступи се. Парачи—то с ти плугови што парају. Исто је имо грдељ, има две мотике — имо је напред једну — предњу, а и позади. Предња је сјекла среду, а ове су нус кукуруз сјекле. То с све мотике. Кад оћеш да копаш кукуруз ондак шпарташ, параш, а ондак и копаш.

... Па било је свакојаког (земљишта). Била је најбоља нит је црна, нит је жута. То су сад на пример: Стари кукурузи и Мартинци. Па, слатине нису добре, то су здрао луте (земље). Па то је здравица што избади плуг, првине одоле ту здравицу горе, а оно оде доле. Каж уватила се кора. То с те слатинове земље. Укайшила се. То с те слатине — кад плуг тај оре, па прибаци, она даска стално баца. Здрава земља се сва разилази, уситњава, а та, та се само као лепи. Оритак је дрво једно и тако толико гвожђе, а на крају је тако широко, има гвожђе исто. И онда он само нуз—даску то гурне и то тера даље. ... Вагаш је кад је здраво грудвевито — што то је вагаш. Па, на пример, кад је суво па узореш ондак избацава грудве, плуг, наш, и то сва се увагажила. То је грудвевита земља, преко не с коли не—мош — штруцка здрао. Него кад падне киша онда се узме дрљача па се дрља, па с изравни све то.

Жабал, Живан Благојев, 1910.

... Стрњиште се зове њива, а чим с једаред узоре онда се каже угар. То је угар све до пролећа док с не сеје кукуруз. Каж има сам кукуруз на угари. Ет то је све угар — ако је после јечма, ак је после жита све је угар кад се проре.

... Негди зову овас, негди зову збб. Оде највише збб. Да нараним коња са зббом. Зобити то је обично се каже са кукурузом зобити, са зббом зобити — за све каж зобити. Па то је једна боља исхрана. Каж "Не зобиш тог коња, што т је тако слаб." Не зобиш га значи не дајеш му ни кукуруза ни зоби.

... Па имаш зубан, стакленац беле кукурузе. За—тај бели неко каже и кулаш — то је за стоку, то није овај бели за кување. То се сјало доста. Сад то не сеје се. Увек је то било једнообразно — није ко сад. Перад излазе чак после кад он (кукуруз) изађе. Кад он изађе, он изађе без перади, вако право. Кад већ буде тако величине наполе, ондак почне перад да се развија. Ис тога стабла перад се развијају. Има три—четир перета. (...) Каж нису се одметли, јалов кукуруз — без клипа. Он има све — и ону перушку горе и све, сам нема клипа. Није се одметло. А пурењак то је пабипрак. То је оно кад остану пурењаци, то с пабирци. Обично тја не

дозреју заједно с овим. Касније зрѣју. Тѣ с каже за—пурѣње. (...) Кад стока опипа кукурѣвину ђстане ђгризина. (...) Има заперак. Они (заперци) се сѣку ал обично кйдају се, јел когод сѣчеш нѣ мош га ђчећи. Он је сасвим ус кукурѣз и с јѣдне и с друге стране. Бѣде и по двѣ. И ђндак се тѣ само заврне и ђткине. А кукурѣз се брао ручно. Узме се по нѣколко рѣди и мѣте се на гѣмиле. И тѣ стоји мал на—сунцу, да тѣ сунце мал ђсуши и ђнда се товари ѣ—кола и нѣси се ѣ—чарѢак. Ручно се крунио (кукурѣз). Било је ђни столица за крунѣње. Има напред столица, а ђде има дрво јѣдно, а ѣ тим дрвету има све поударѣно ко Ѣксери. А има и шило, и кат се тѣ (клип) ђпѣра ђндак с тѣ лако круни. ђндак су ѣуди крунили у рѣкњак — дрвено ђно, па се после сйпа у цакове; кѣрпама се нѣси ѣ—чарѢак. (...) СѢд има крупара. ђнда се нѣкад крупило — није тѣ било ти мѣѢрни ко сѢд, него на гѣпли. Коњ вѣче вако јѣдан круг. ГвѢздено вако стоји па има зубе. ПѢ—тим зубима се шѣта тај круг, а коњ вѣче и ђндак тѣра крупару, јел крунѣчу. И крунило се тако на сѢлаши. На—то мѢже и да се сѣчка и да се круни и да се крупи. Тѣ је гѣпли.

Сѣчка — па тѣ је да се сѣчка мйшлингер, слама. Сѣчка је и кад коњима Ѣјемо плѣву поквашену и прикрупу. Прикрѣпа је прикрѣпљен кукурѣз. Сад, прикрѣпа мѢже да бѣде и ђд—жита.

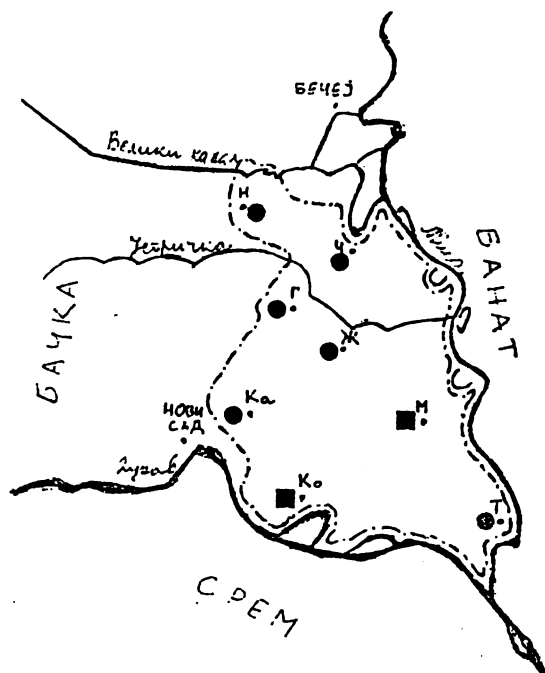
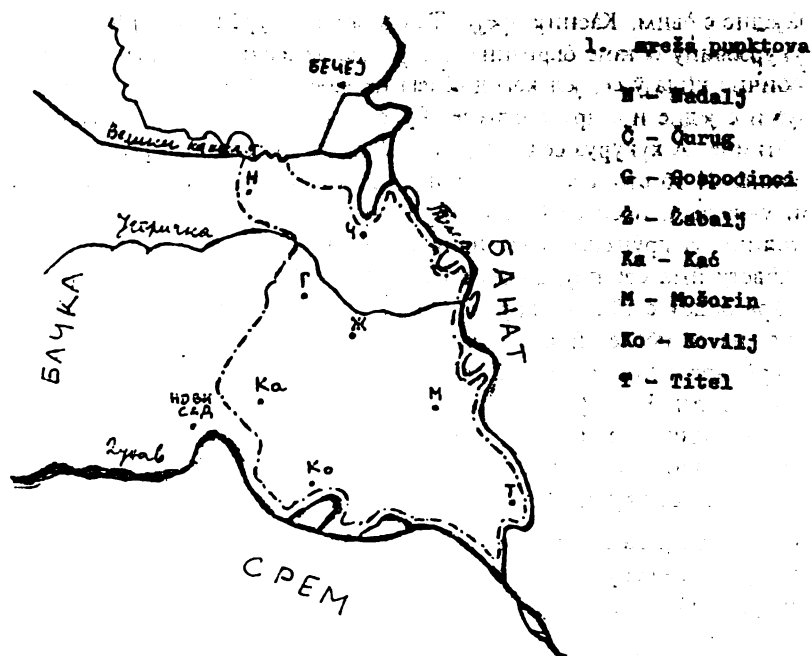
КѢсом се кѢсило жито. Ймаш кѢсѣч, руковѣѢч и вѣзѣч. ђвај кѢси, ђвај купи са српом ђним, ђнај вѣзйва у плѣтена ужа.

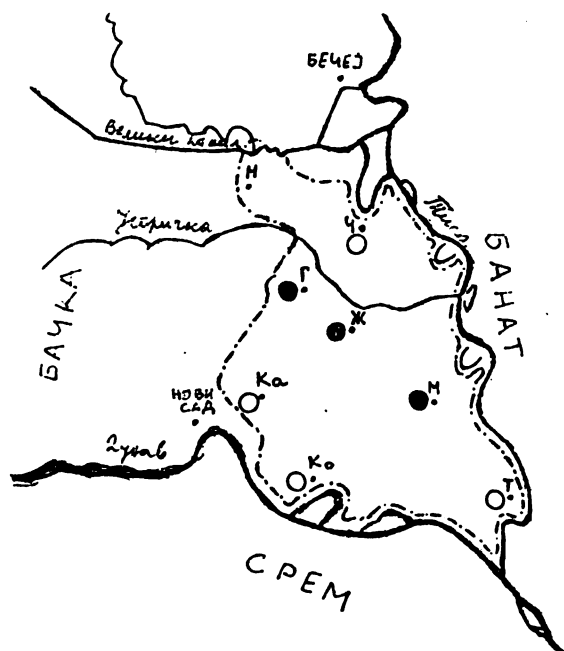
ЖабѢљ, Светислав Пачарић, 1919.

Коментар уз лексичке карте

Прикупљена грађа својим већим делом показала се веома хомогеном. На нашој уској територији само у појединачним случајевима запажена је јака лексичка диференцијација, тј. појава да једну семему репрезентује више лексема (чак и шест), као и упоредно егзистирање две, па и три, синонимне лексеме у истом пункту. Њихов неправилни географски распоред (осим код карата 2, 3, 9 и 11.) упућује на непостојање засебних микропредела у лингвистичком пејзажу Шајкаше.

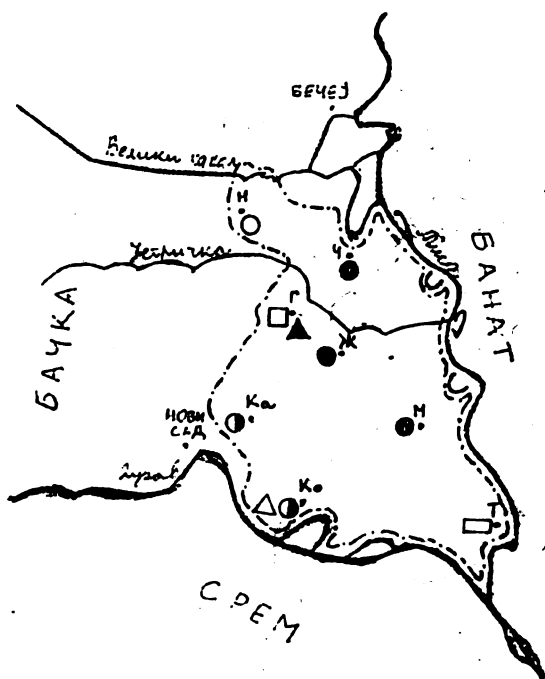
Појединачни и површни подаци са околног терена наговештавају могућност да се правци кретања неких изолекса поклапају са природним границама Тисом и Дунавом, које Шајкашку деле од Баната и Срема.

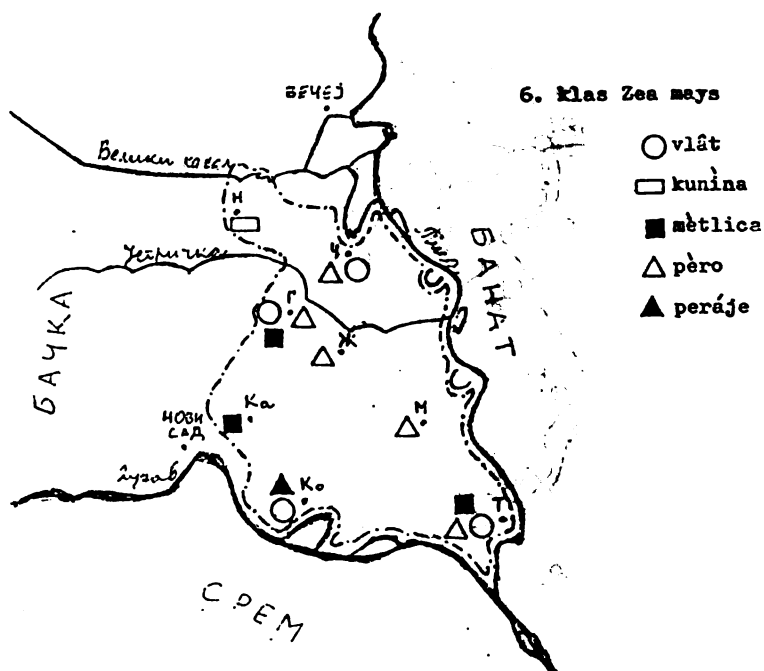
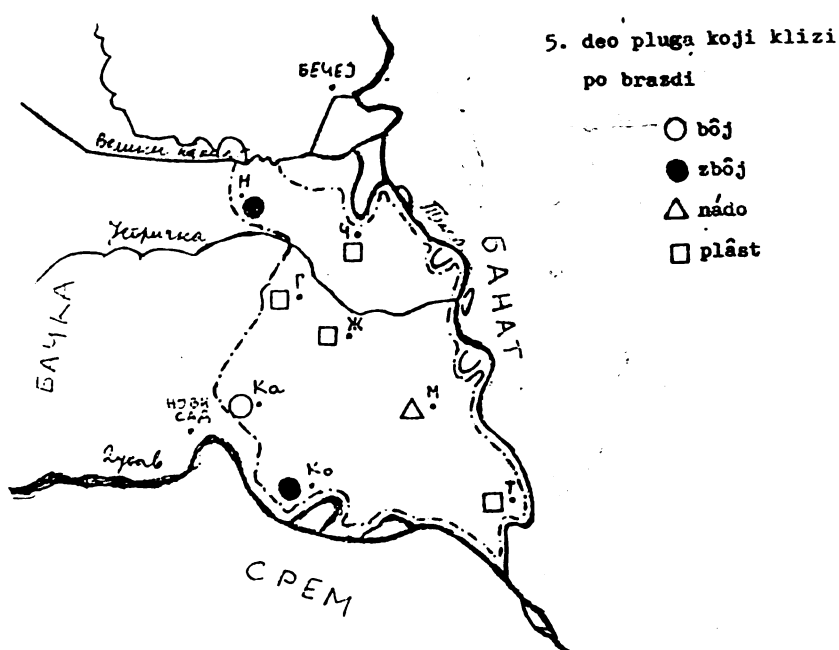
3. plug za oranje

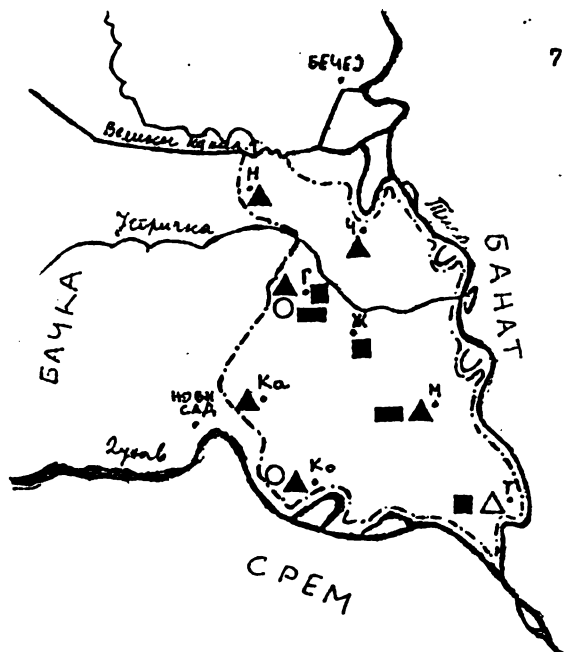
- ораџи плуг
- браџ

4. plug koji izorava dve brazde

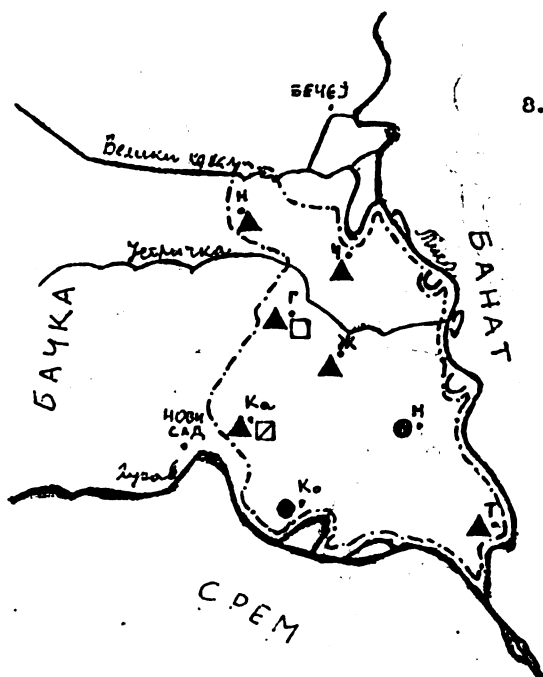
- dvobras
- dvobrazd
- dvobrazni plug
- dvoger
- △ dvoračnik
- ▲ dvoračni plug
- ▭ duplaš

7. nedozreo plod Zea mays

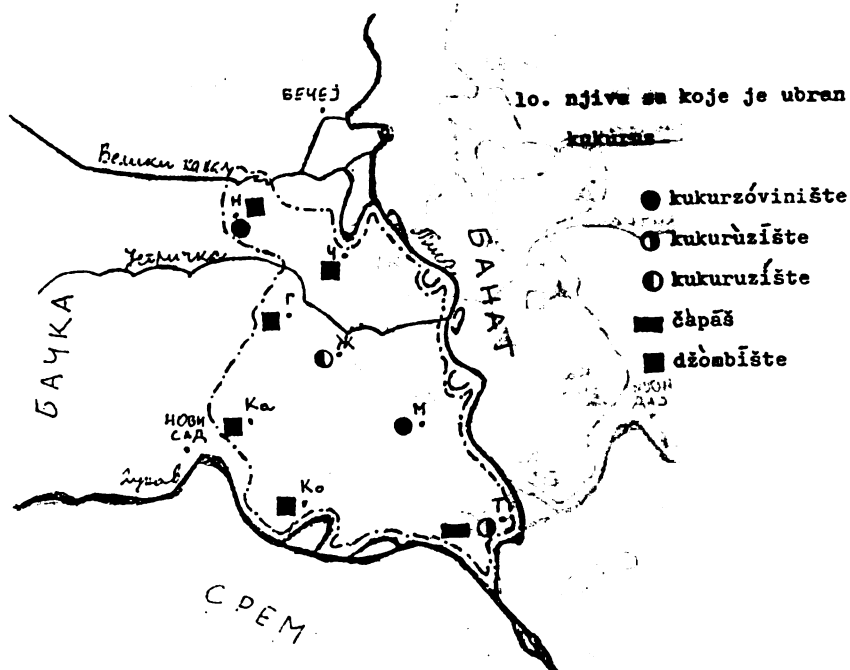
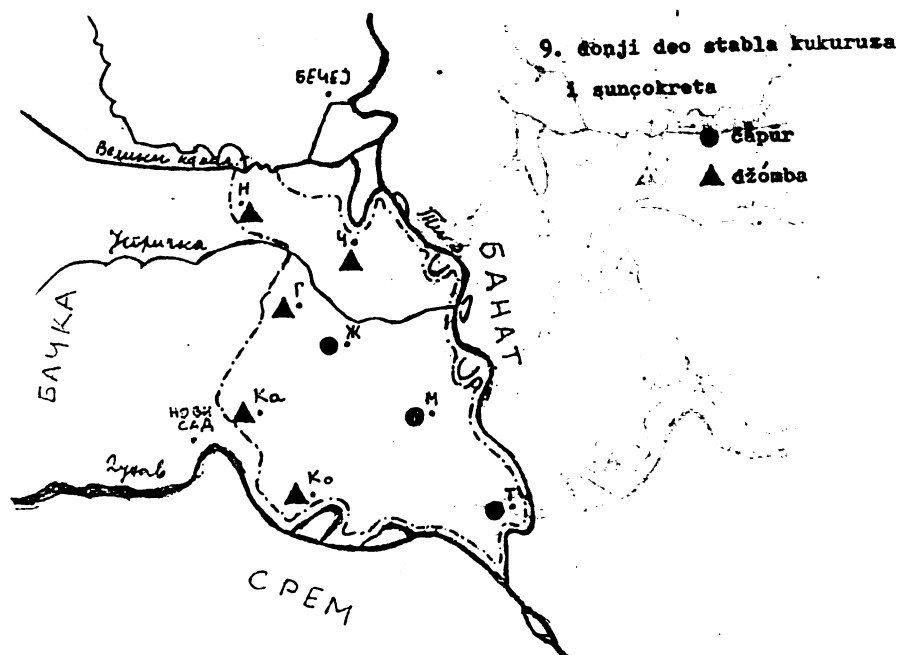
- △ zelénko
- ▲ zelénjak
- nédostíž
- pábirak
- purènják

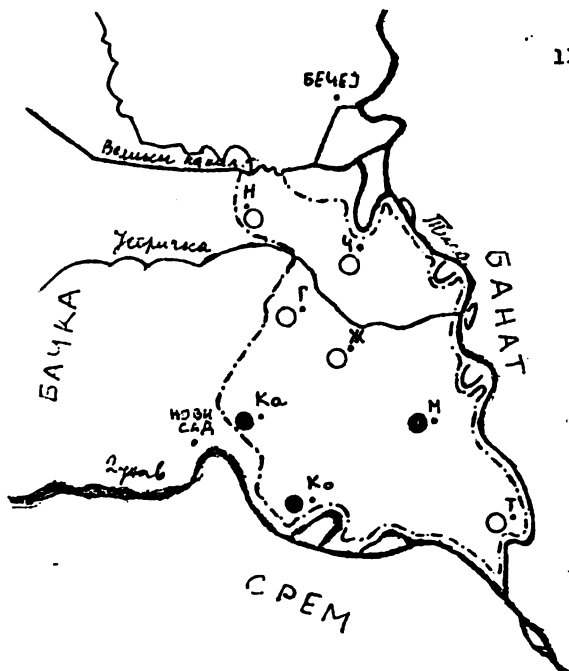

8. naročito krupni klipovi

koji se ostavljaju za seme

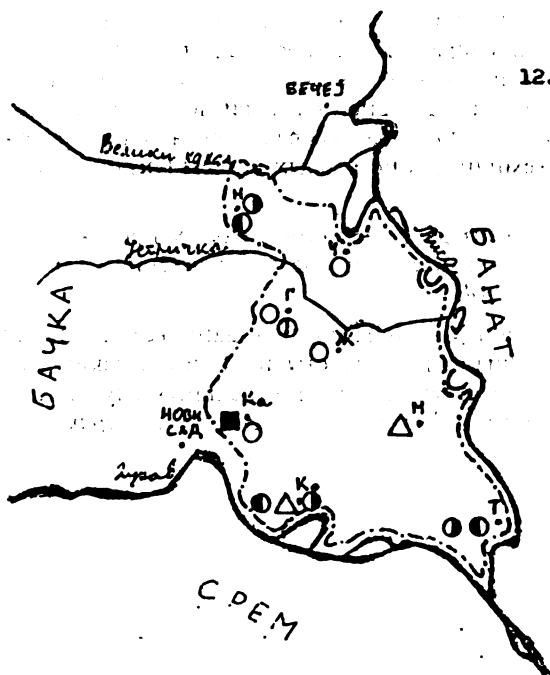
- vřšenjáci
- ▲ řvřnka
- řeměnci
- ▣ řemenjáci

11. količina sена, slame
ili trave koja se zahvati
vilama

- nəviljak
- jédne vīle

12. njiŕa koja ne izlazi na
léniju

- sagnjevena njiŕa
- △ kràtelj
- slèpica
- ⊙ slèpača
- ⊗ slèpa njiŕa
- ⊖ slèpa lénija

Гордана Драгин

ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКАЯ И ОГОРОДНИЧЕСКАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ ШАЙКАШКИ

Резюме

Земледельческая и огородническая терминология, анализируемая в данной работе, собрана из восьми показательных пунктов в Шайкашке.

Лексико-семантический анализ корпуса представлен 43-мя семантическими полями. Во всех семантических полях простые лексемы многочисленнее сложных. Выражение семемы реализуется : а) одной простой лексемой (с морфологическими вариантами или без них); б) двумя простыми лексемами; в) одной простой и одной сложной лексемой; г) тремя простыми и одной сложной лексемой и д) одной сложной лексемой. Больше фонологическое и словообразовательное разнообразие является у простых лексем а замечается и полисемичность некоторых лексем (*перо*, *пабирак*, *зрно*, *семе* и под.).

Словообразовательный анализ даёт сведения о самых продуктивных суффиксах (*-ица*, *-ика*, *-ина*, *-ак* и *иште*) и моделях сложения (*Adj + N*, *V + Prep. + N* и *V + Prep. + Adv.*)

За словарём, в котором в алфавитном порядке даны все анализируемые лексемы, приложены диалектные тексты и 11 лексических карт. Главным образом гомогенный материал лишь в отдельных случаях лексически сильнее дифференцируется (*зеленко* = *зелењак* = *пабирак* = *недостиж* = *пурењак*).